

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
2022-YL-117

**YENİ KAPİTALİZMİN GÜNDELİK HAYATA YANSIMALARI VE
ALEVİLİĞİN YENİDEN ÜRETİMİ: MEKAN, MÜZİK VE BELLEK**

HAZIRLAYAN
Esin AYDEMİR

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğretim Üyesi Emin YİĞİT

AYDIN- 2022

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE AYDIN

(Anabilim Dalı Adı) Anabilim Dalı (Yüksek Lisans / Doktora) Programı öğrencisi (öğrencinin Adı Soyadı) tarafından hazırlanan (Tezin Başlığı) başlıklı tez, (savunma tarihi) tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan			
Üye			
Üye			

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu (Yüksek Lisans-Doktora) tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun tarih sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Savaş DUMAN
Enstitü Müdürü

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / ... / 2022

Esin AYDEMİR

ÖZET

YENİ KAPİTALİZMİN GÜNDELİK HAYATA YANSIMALARI VE ALEVİLİĞİN YENİDEN ÜRETİMİ: MEKAN, MÜZİK VE BELLEK

Esin AYDEMİR

Yüksek Lisans Tezi Sosyoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Emin YİĞİT

2022, X + 98 sayfa

Alevi kimliğine odaklanılan bu çalışmada İstanbul'a göç eden ve daha çok kente tutunma çabası içinde olan Alevi göçmenlere odaklanılmaktadır. Özellikle esnek piyasa koşulları içinde müzik ve mekanın bellek üretimindeki işlevinin kentte sürdürülebilir bir tutunma hem de Alevi kültürünü yeniden üretmedeki işlevi çalışma özelinde etkilerinin olacağı gerekçesiyle planlanmıştır. Çalışma da sanayi toplumunun gelinen noktadaki yansıması durumunda olan ve hem yeni kapitalizmin üretimi doğası hem de onun sosyal ve siyasal dinamikleri tarafından baskılanan sosyal grupların kendini üretme biçimleri noktasındaki reflekslerine odaklanması bakımından oldukça önemlidir. Bu bağlamda çalışmada Alevilik kimliğinin günümüz dinamiklerinde yeniden üretiminin soyut ve kültürel araçlarından olan müzik, mekan ve bellek derinleştirilmesi ve üzerinde durulacaktır. Yeni kapitalist sistemin olumsuz koşullarında ilksel kimliklerine sarılan Alevilerin anlatıları üzerinden birbirleri ile ilişkileri ve kente tutunma amacıyla ilksel kimliğe dönüşün bir strateji niteliği taşıması kavranmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın verileri İstanbul İl Merkezi'nde 30 Alevi kimliğe sahip katılımcı ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Bu mülakatlar yeni kapitalist sistemin olumsuz koşullarına karşı dayanışma stratejisi içeren Alevi kimliğinin üretimini ve üretimde bellek, mekan ve müziğin ilişkiselliğini dikkate alan bir perspektifle yazılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Alevi Kimliği, Bellek, İlişkisellik, Mekan, Müzik.

ABSTRACT

**REFLECTIONS OF NEW CAPITALISM ON DAILY LIFE AND
REPRODUCTION OF ALEVISM: PLACE, MUSIC AND MEMORY**

Esin AYDEMİR

Master Thesis Department of Sociology

Thesis Advisor: Dr. Faculty Member Emin YİĞİT

2022, X+ 98 sayfa

This study, which focuses on Alevi identity, focuses on Alevi immigrants who migrated to Istanbul that are mostly working in the tertiary sectors, trying to hold on to the city. It has been planned on the grounds of the research that, especially in flexible market conditions the function of music and place in the production of memory, will have effects on the study, about a sustainable hold in the city for the people who migrate and the function in reproducing the Alevi culture. The study is also very important in that it focuses on the reflexes of the social groups, which are the reflection of the industrial society at the point reached, at the point of self-production. The study is also very important in terms of focusing on the social groups' reflexes on the forms of self-production, that are suppressed by both the productive nature of the new capitalism and its social and political dynamics, and are the reflection of the industrial society at the point reached. In this context, this study will focus on and the deepening of music, place of memory, which are abstract and cultural tools of the reproduction of Alevism identity in today's dynamics. Through the narratives of Alevis, who embraced their primary identity in the negative conditions of the new capitalist system, it is tried to comprehend their relations with each other and embracement of their own primary identity, as a strategy in order to hold on to the city. For the data of the study, 30 Alevi participants were interviewed in depth in Istanbul City Center. These interviews were written with a perspective that considers the production of Alevi identity, which includes a strategy of solidarity against the negative conditions of the new capitalist system, and the relationality of memory, place and music in production.

KEYWORDS: Alevi Identity, Memory, Music, Relationality, Space,

ÖNSÖZ

Lisans ve yüksek lisans tez süreçlerimde eleştirileri, önerileri, değerli geri bildirimleri ve bir eğitimciden daha çok yaşam dolu güzel karakteriyle hayatıma dokunan çok kıymetli hocam ve danışmanım Dr. Öğretim üyesi Emin Yiğit hocama, lisans ve yüksek lisans ders aşaması ve yüksek lisans süreci tez konumun oluşumunda ve savunma sonrasında geri bildirimlerinden dolayı değerli hocam Doç. Dr. Özlem Balkız'a teşekkür ederim. Maddi manevi bugünlere kadar emeğini ve sevgisini üzerimde hissettiğim anneme, babama, kardeşim Aslı'ya, yeğenime ve sevgili Şevket'e teşekkürü bir borç bilirim.

Esin AYDEMİR

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	x
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	9
1. YENİ KAPİTALİZM VE GÜNDELİK YAŞAM.....	9
1.1. Yeniden Yapılanan Kapitalizm ve Dönüşüm.....	9
1.2. Yeni Kapitalizmin Ekonomik Yansımaları ve Çalışma.....	11
1.3. Yeni Kapitalizm ve İlksel Kimlikler.....	15
2. BÖLÜM	21
2. YENİ KAPİTALİZM: KİMLİK, MEKAN VE MÜZİK.....	21
2.1. Küreselleşen Dünyada Kimliğin Yaratımı/ Üretimi.....	21
2.2. Kimlik ve Bellek İlişkisi.....	23
2.3. Kimlik ve Mekan.....	25
2.4. Kimlik ve Müzik.....	27
2.5. Yeni Kapitalizm ve Bir Sığınma Alanı Olarak İlksel Kimlikler.....	31
3. BÖLÜM	34
3. ALEVİLİK: BELLEK, MEKÂN VE MÜZİK.....	34
3.1. Tarihsel Süreçte Alevilik ve Alevi Kimliği.....	34
3.2. Kentte Alevi Kültürü ve Türkiye Alevileri.....	38
3.3. Bir Kültür Tasfiyesi: Mekan, Bellek ve Müzik.....	42
4. BÖLÜM	48

4. ARAŞTIRMA SORUNSALI VE METODOLOJİSİ	48
4.1. Araştırmanın Amacı ve Sorunsalları.....	48
4.2. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği, Sorgulama Temaları	49
5. BÖLÜM.....	53
5. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	53
5.1. YENİ KAPİTALİZM VE GÜNDELİK YAŞAM	53
5.1.1. Yeni Kapitalizm ve Çalışma Yaşamı.....	53
5.1.2. Yeni Kapitalizm ve Metropol Yaşamı / Mekansal Organizasyon	61
5.1.3. Yeni Kapitalizmin Gündelikleşmesi: Hız/ Belirsizlik/ Akışkanlık/ Esneklik/ Rekabet/ Tüketim.....	66
5.2. Gündelik Yaşam, Alevilik Ve Kimliğin Üretimi.....	70
5.2.1. Alevi Kimliği ve Yeni Kapitalizm.....	70
5.2.2. Alevi Kimliği ve Kimliğin Üretiminde Mekan, Bellek ve Müzik.....	74
5.2.3 Yeni Kapitalizmin Gündelik Hayata Yansıması ve Alevi Kimliğinin Yeniden Üretimi	78
5.2.4. Yeni Kapitalizmin Gündelik Yaşama Yansımaları ve Kimliğin Üretiminde Mekan, Müzik ve Bellek.....	79
6. TARTIŞMA VE SONUÇ	84
7. KAYNAKLAR	88
ÖZGEÇMİŞ.....	98

TABLolar DİZİNİ

Tablo 4.1. Katılımcılara ait bilgiler aşağıda gösterilmektedir: 52

GİRİŞ

Bookchin (2014) “Kentsiz Kentleşme” isimli eserinde “kent”in üretim için tasarlanmadığını ifade eder. Dolayısıyla ona göre nasıl “kır”ın kendine özgü bir doğası varsa kentinde kendine özgü bir doğası vardır. Bu nedenle kentleşmeye, metropolitenleşmeye olumsuz bir anlam yükler. Çünkü kentleşme, metropolleşme, kentin üretim doğasının bir etkisidir ve bu üretimi doğa son derece yıkıcıdır. Yok edicidir. Araştırmanın öncelikle amacı Alevi kimliğine odaklanarak İstanbul’a göç eden ve daha çok kente tutunma çabası içinde olan Alevi göçmenlerin kentte nasıl bir tutunma stratejileri izlediği, yeni süreçte kapitalizmin dönüştürücü etkisi karşısında esnekleşme sonucu güvencesizleşme, belirsizlik, risk ile giderek aşınan toplum yapısının tekinsiz bir ortam yaratmasıyla hızla ilksel kimliklere dönüşü nasıl mümkün kıldığını, özellikle piyasa koşulları içerisinde müzik ve mekanın bellek üretimindeki işlevinin kentte sürdürülebilir bir tutunma hem de Alevi kültürünü yeniden üretmedeki işlevi üzerinde durularak sosyolojik perspektif ve kavramlar üzerinden tartışmaktır. Literatürde “yeni kapitalist” süreçle ve bu durumun bireylere olumsuz yansımalarıyla ilgili birçok çalışma olmakla birlikte yeni sürecin Alevi gibi etniksel farklılık taşıyan grupların yeni kapitalist sistemde direniş ve tutunma strateji özelliğini “Alevi kimliği” üzerinden “Cemevi” “hemşehri derneği” “müzikal bağ” ve “bellek” üzerinden üretmesi bakımından farklılaşmaktadır. Bu çalışmada özellikle yeni kapitalist sürecin olumsuz dinamiklerine bağlı olarak yaratılan tekinsiz ortamı hızla yerel kimliklere dönüşü nasıl mümkün kıldığı irdelenmektedir. Yerellikleri ise “mekan, müzik ve bellek” pratikleriyle üretmesi Alevilerin ilişkiselliğine odaklanması bakımından diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır.

Yeni kapitalizmin yansıması niteliği taşıyan neo-liberal politikalarla devletin işlerliği giderek azalmaktadır. Devlet mal ve hizmet üretiminden çekilerek kamu hizmetleri denetimini özel şirketlere bırakmıştır. Yeni sürecin kök salmasıyla çalışanların rekabet etmekte zorlandığı görülmektedir. Bu sistem güvencenin olmadığı kaygan bir zemin yaratmaktadır. Özellikle neo-liberal istihdam modellerine bağlı olarak esnekliğin her türünün uygulanması görülmektedir. Yeni ekonomi politikaları, özelleştirmelerin gündeme gelmesi, sendikaların eskisi gibi işlemeyişi özellikle çok uluslu şirketlerin işgücü maliyetlerini azaltmak amacıyla ucuz iş gücü arayışına girmesi gibi faktörler hem işsizliği tetiklemektedir hem de var olan yoksulluğu derinleştirmektedir. Sömürüye maruz kalan kesime en anlaşılır örnek ise göçmen Alevilerdir. Göçmenliğin vermiş olduğu dezavantaj ucuz emek olarak

kullanılmasına yol açmakta olup esnek, güvencesiz, kötü çalışma koşullarına maruz kalmaktadırlar.

Üstelik etnik farklılıklarının sürece eklenmesiyle bireylerin hayatında dezavantaj yaratmaktadır. Bu dezavantajlık çalışma kapsamında göçmenliğin verdiği dezavantaj ve mezhepselliğin verdiği dezavantajdır. Ayrıca bu dezavantajlar yeni kapitalist sistemin üretmiş olduğu koşullar olup göçmen bireyler rekabet ederek sisteme entegre olmakta oldukça zorlanmaktadır. Bunun sonucunda göçmenlerin yeni süreçle birlikte yeterli tüketime eklenememesi neo-liberal çalışma yaşamının rekabet etme konusunda oldukça zorlayıcı etkisinin olması ilksel kimliklere dönüşü mümkün kılmaktadır. Nitekim bu dönüş bir strateji niteliği taşımaktadır çünkü gereği gibi tüketime eklenememe, esneklik, güvencesizlik, hızlılık, risk ve belirsizlik yeni kapitalist sistemin sadece görünen bir yüzüdür. Arka planı olarak ilksel kimliklere dönüşle birlikte aidiyet oluşturma, tüketimi hemşehri bağlarıyla ve rekabet edebilmenin, uyumun ve tüketime eklenenebilmenin bir göstergesidir. Ayrıca bu durumu karşılıklı analizler ve Aleviler arasındaki etkileşimleri ve ürettikleri stratejileri diyaloglar üzerinden değerlendirmek gerekmektedir. Yapılan derinlemesine mülakatlar ile yeni kapitalist sistemin tüm yansımaları çalışma kapsamı olan İstanbul'da görmek mümkündür. İstanbul'da yaşamının ve geçinmenin zorluklarının parçalanmaya, güvensizliğe ve tekinsizliğe yol açtığı bir gerçektir.

Zorluklarla başa çıkmasının bir gereği olarak ve anlatılar doğrultusunda çalışma kapsamında Alevi bireyler ilksel kimliklerine sarılmaktadır. Özellikle yeni kapitalizmin çalışma yaşamına etkisi ve kentte yarattığı olumsuz koşullar sonucunda bireyler hızla ilksel kimliklerine dönüşü mümkün kılmaktadır. Bu durum hızla yerele dönüşü arttırmakta bireyleri kendi sağladıkları toplumsal düzen içerisinde görünür hale getirmektedir. Bireylerin kendini güvende hissettiği bilinebilir ve kendine yer bulabilir bir alan yaratılmaktadır. Bu alanın yaratılmasında çalışma kapsamında Alevi kimliğinin yeniden üretimi ve bellek sürekli devrededir. Çünkü bellek geçmişle bugün arasında bir köprü niteliği taşımaktadır. Belleğin ise sürekli güncelleştirilerek canlı tutulması gelecek kuşaklara aktarımda önem taşımaktadır. Diğer yandan mekanlar da bu aktarımın sağlamasında önemli bir referans noktasıdır. Mekanın pratikler yoluyla kuşatılması ise Bilgin'e (2013) göre bireylerin anlam dünyalarında yer edinmesini ve işlenmesini sağlamaktadır ki bellek aktarımında ritüelin parçasını oluşturan müzik geçmişten bugüne aidiyet duygusunu oluşturarak bir yeniden üretim mekanizması haline gelmiştir. Bu bağlamda "Yeni Kapitalizmin Gündelik Hayata Yansımaları ve

Aleviliğin Yeniden Üretimi: Mekân, Müzik ve Bellek” çalışması esnek çalışan; bağlı olarak kentte tutunma çabası içinde olan göçmenlere odaklanılmaktadır. Özellikle esnek piyasa koşulları içinde müzik ve mekânın, bellek üretmedeki işlevinin hem kentte sürdürülebilir bir tutunma hem de Alevi kültürünü yeniden üretmedeki işlevleri çalışma özelinde etkilerinin olacağı irdelenmeye çalışılmıştır.

Birçok bağlamıyla Alevilik ve Aleviler kimlik tartışmalarının merkezinde olmayı sürdürmektedirler. Bu tartışmalar belki de hegemonik Sünni inancın belirlemeleri nedeniyle çoğu kez din merkezli yapılmaktadır. Ancak hemen belirtmeli ki Alevilik bir dinsel tanımlamanın daha ötesinde anlamları ihtiva etmektedir. Aleviliği dinsel kalıplar üzerinden dar alana hapsetmek hayatlarının diğer boyutlarının gözden kaçmasına neden olmaktadır. Aleviliğin varoluşunun temelinde kendilerini; bağlı olarak kimliklerini yeniden üretebilmeleri bulunmaktadır (Raudvare, 2010). Alevi kimliğinin varoluşsal temelinde ise bellek sürekli devrededir. Grup kimliğinin temelinde ise “kollektif bellek” son derece önemli bir işleve sahiptir.

Kollektif kimlik ile kollektif bellek birbiriyle daima ilişki içindedir. Böylelikle gruplar kendilerini tanımlayabilmek için geçmişle iç içe olup kendisini yeniden üretmektedir. Grubu, kollektif olarak hatırladığı tek bir ortak geçmişte birleştiren bellekleri “grup kimliği”nin inşasında önemli bir yere sahiptir. Bu durumda bir aktarım sonucu gelecek kuşaklar için grup kimliği, temellendirici değerler ve anlamlar içerir. Bu durumda bir grubun üyeleri ortak geçmişleri ile “ne yapmaları” ve “nasıl davranmaları” gerektiği konusunda bütünleşmektedirler (Bilgin, 2013).

Özellikle bellek, sınırları oldukça geniş bir olgu olmakla birlikte geçmişi aktararak ve saklayarak yeniden üretme yetisini sağlamaktadır. Böylelikle birey ile nesne arasındaki ilişkiyi barındırma yeri olmaktadır (Özak ve Gökmen, 2009). Bellek geçmiş ile bugün arasındaki bağı ortaya koyduğu gibi toplumsal anlamda “kültürel” bir değer taşımaktadır. Bu anlamda grupların ortak deneyim ve tecrübeleri kapsayan birikiminden oluşur. Burada belleğin vurgulanmaya çalışılan kısmı kültürel bir çerçeve içerisinde öğrenilmiş değerlerin ve normların aktarılması halidir. Özellikle hızla gelişen günümüz iletişim ve teknoloji dünyasında kültürel belleğin giderek kaybolması karşısında gruplar direnç göstererek geleneklere vurgu yapmaktadırlar. Dolayısıyla anlam ve pratiklerle sürekli yenilenme hali mevcuttur. Hal böyle olunca ortak imgeler yoluyla bireyler arasında bir “hatırlama” süreci mevcut olup bu hatırlama pratikleri ile toplumsal grubu birleştiren kimlik, kendini

korumaktadır. Yeniden üretilen ve hatırlatılan değerler, inançlar, ortak tutumlar, kültürel bellek vasıtasıyla sürekliliğini ve kimliğin devamının sağlanmasına katkıda bulunur (Murtezaoğlu, 2012).

Belirtmek gerekir ki “kültürel bellek”, grupların geçmişle bağlantılarının kopmaması ve birikimlerini canlı tutabilmek için gelecek kuşaklar adına çok önemlidir. Bu anlamıyla geçmişin bellek üzerinden deneyimlenmesi o grubun ortak bir kimliğinin yeniden üretim sürecinde değerlidir. Hal böyle olunca kimliklerinin korunması ve devam ettirilmesi; başka bir anlatımla gelecek kuşaklara aktarımını gerçekleştirebilmek için sürekli güncelleştirilen bir belleğe ihtiyaç vardır. Güncelleştirme ile olgular hafıza içerisinde kaydedilir, aktarılır ve canlı tutularak sürekliliği sağlanır (Akın, 2019). Böylelikle üretilen kültürel bellek devamlı kılınır.

Selagen’a göre (2002) ailedeki büyük fertlerin anlatıları, inançları, alışkanlıkları, pratikleri belleği etkileyen önemli faktörlerden birini oluşturmaktadır. Özellikle değişen yaşam koşullarında aile büyükleri, artık mülk ve statünün miras bırakılmasının yanına bir de ailevi kültürünü gelecek kuşaklara aktarmak istemektedirler. Bu da toplumsal belleğin üretimi adına son derece önemlidir. Özellikle aile bağının inşa edilmesinde sembolik aktarım eşyalar üzerinden (akt. Bilgin, 2013) yapılmaktadır ki Alevi inancının önemli bir sembolünü içeren “bağlama” buna örnektir. Özellikle “kültürel bellek”te bilginin aktarımı “ritüeller” ve “müzik” aracılığıyla olmaktadır. Bu iki sanatsal iletişim aracı, belleğin korunmasında ve aktarılmasında oldukça önemli role sahiptir. Ritüeller, bir anlamda geçmişteki bilginin tekrarlandığı ve güncellendiği mekanizmalardır. Güncellenme sonucunda gruba dair ortak aidiyetin kuşaklar arası aktarımı gerçekleştirilir. Hemen belirtmeli ki ritüeller ve bu ritüellerin devamında tamamlayıcı olan müzik, birliktelik bilincinin pekiştirilmesinde (Akın, 2019) en etkin araçlardan birisidir. Müziğin üretilmesini sağlayan enstrümanın ise bu noktadaki işlevi daha büyüktür.

Eşya ile bellek arasında paralel bir ilişki vardır. Özellikle Alevilikte enstrüman/bağlama bellek aktarımında çok önemlidir. Bu durum sadece Aleviliğe özgü değildir. Nasıl ki Alevilikte bağlamanın özel bir anlamı varsa; benzer örnek tasavvuf geleneği içinde verilebilir. “Ney”, “Allahın lisanıdır”. “Ney” bir bakıma insan-ı kamil; yani bir takım aşamalardan geçerek olgunlaşmış insan sembolüdür ve aşk derdini anlatmaktadır. “Ney” basit bir müzik aleti değildir. Birçok sıfat yüklenmiştir ve bu haliyle belleğe yerleşir. Alevilikte ise “bağlama”, “telli Kuran”dır (Akın, 2019). Buradan hareketle bağlama da Alevi ritüellerinde önemli bir yükleyicidir. Alevilerde ise müziğin ayrıca özel yerinin olması aşklar ve cem

ritüelinin Alevilik inancı adına çok önemli bir konumda olmasındandır. Çünkü cem ritüeli müzikle başlayıp müzikle bitmektedir.

Cem Ritüellerinin vazgeçilmezi pozisyonundaki “bağlama” ise zaman içerisinde kendi tarzını oluşturmuştur. Alevi ritüellerinde bağlama, diğer müzik aletlerinden oldukça ayrı bir yere konumlanırken Alevi inancının yeniden üretiminde ve gelecek kuşaklara aktarımında işlevi mevcuttur. İbadetlerinin ana parçası sayılan ve kutsal bir anlam yüklenen enstürmanın bellek ve kültürle ilişkisi (Kurt, 2015) tartışılmaz. Çünkü temel olarak “Cem”, bağlama ve söz üzerine konumlanmaktadır. İki etle tırnak gibidir ve bir hafızanın ve toplumsal belleğin taşındığı önemli araçlardandır. Alevilikte bağlama varlığını aşıklara; bu belleğin oluşumunu aynı zamanda inanç ritüelini gerçekleştiren “dede” ve “zakir”ler olarak yürütenlere borçludur. “Zakirlik” geleneği “Cem ritüeli” içinde konumlanırken, “zakir”ler bu ritüelde bağlamayı dile getirenlerdir. Geleneğin taşıyıcılığını yapan “zakirler” aynı zamanda aktarıcısı durumundadır (Akın, 2019) ve Aleviliğin özü olan “Cem” ritüeli için de çok önemli bir işleve sahiptirler. Aleviliğin içe dönük sosyal etkileşimini içerimleyen bu ritüeller aynı zamanda bir mekanda gerçekleşir. Mekan, toplumsal değerler ve anlamlara dayalı olan ve aynı zamanda bir mekansal algı ve uygulamaları belirleyen bir toplumsal üründür. Dolayısıyla sosyal etkileşimler için mekan kullanılır ama bu etkileşimler aynı zamanda mekanı üretirler (Lefebvre, 2014). Dolayısıyla korunmaya çalışılan kültürel belleğin kalıcı hale getirilmesi aynı zamanda mekânın belleğe kodlanmasıyla ilişki içerisinde. Özellikle mekânın fiziksel gerçekliği (koku, ses, ışık, renk) gibi bileşenler bireylerin duyumsamaları aracılığıyla hafızalarında yer edinmesinin bir kaynağını oluşturmaktadır. Böylece bireyler bu duyum aracılığıyla mekânı algılayarak bir takım düşüncelere ve yargılara ulaşmaktadırlar. Bireylerin mekânla kurduğu ilişki ve belleğinde yer edinmesi hayatlarının devamında tekrar hatırlanmak üzere kalmaktadır (Özak ve Gökmen, 2009).

Alevilikte belleğe dair bir mekan göndermesi mevcuttur. Cemevleri de mekan olarak bu belleğin aktarımında önemli bir referans noktasıdır ve dinamik biçimde aktarımın gerçekleşmesinde rol oynamaktadır. Hemen belirtmeli ki bu noktada mekan ve bellek birlikteliği çok önemli bir bileşkeyi oluşturmaktadır. Çünkü mekan, varlıkbilimsel (ontolojik) olmanın yanında, bireye şekil veren ve bireyleri şekle sokan toplumsal boyut niteliğindedir. Dolayısıyla mekan, toplumsal bir ürün olmakla birlikte her toplum, kendi mekanını kendisi üretmektedir. Peki bu mekan nasıl üretilmektedir? Bir bakıma mekan, matematiksel mekan tasarımı olmaktan daha çok canlı, değişen, gündelik yaşamın dinamiği ile birlikte dönüşüm

içerisindedir. Böylelikle bir yanıyla toplumsal olarak üretilen mekan, diğer taraftan zihinsel olarak üretilmektedir. Zihinsel olarak üretilen mekan bir “düşünümsellik” ortaya çıkarmakta ve toplumsal pratiğin yansımalarını hem ayırma hem de birleştirme gücüne sahip olarak yeniden üretim sürecine dahil olmaktadır. Burada önemli olan mekan üzerine bir söylem yaratmaktan ziyade bir düşüncenin yeniden inşasını ve bir mekan kodu inşa edilmesini içeren mekan üretiminin gözden kaçırılmaması gerekliliğidir. Üretilen mekan deşifre edilerek okunur ve böylelikle mekanın, göstergeleri inşa edilir (Lefebvre, 2014).

Mekanın öznel kodları tarih boyunca yerleşmiş olup çeşitli etkileri de beraberinde getirmiştir. Öyle ki toplumun üyesi olan “özneler” hem kendi mekanlarına hem de bu mekanda etkin olan ve onu içeren, “özne” niteliklerine kavuşmaktadırlar (Lefebvre, 2014). Gerek dede, gerek zakir Alevi geleneğinin aktarıcıları olarak bugüne kadar kendilerini korumuş ve muhafaza etmişlerdir. Çünkü bireyler, mekansal aktarım ve pratiklerin üretildiği cemevlerinde yeniden üretimi ve sürdürülebilirliği gerçekleştirmektedirler. Bu yeniden üretimde, ritüelleri olan “On İki Hizmet” belli sıraya göre yerine getirilirken, hem ibadetin bir parçası yerine getirilmiş olur hem de sembolik gösterim ve tiyatral gösteri gerçekleşmiş olur. Bunun gerçekleşmesinde başta zakirler, deyiş ve nefesler söylerler. Ritüelin bir başka aşaması olan “semah” gösterileri ise söylenen tiyatrallığın örneğidir. Yapılan müzik, deyişler, semahlar eğlence içeriği taşımaktan ziyade Alevi kültürünün ve inancının içerikleridir. Kendine özgü bu içerikler, bir anlamda geleneğin yansıttığı özel simgelerdir ve ayırt edici niteliğiyle mensuplarına anımsatılarak dinamik kalması sağlanır. Alevi kültürünün önemli konularının işlendiği bu alanlarda gelen “talip”ler deyişler ve semahlar ile Alevi inancını ve felsefesini öğrenmektedirler (Turan, 2009).

Açıktır ki mekan, içinde yaşayanların geleneklerini, değerlerini, yargılarını, kültürlerini ileten bir bellek niteliğindedir (Çolak, 2017). Çünkü mekan, bireylerin dili, sembolleri ve görüntüleriyle doludur. Ritüeller ise mekanı birbirine bağlayan ağlar içerir ve mekansal pratikler gündelik hayatın gerçeklerini anlamlandırmaktadır. Üretim ve yeniden üretimi içeren mekansal pratikler (Merrifield, 2012) mekanda anlam kazanırken süreç, toplumsal mekanla ve toplumun üyesinin mekanla ilişkisi açısından bir performansı gerektirmektedir. Bir toplum “mekansal pratiği” ile ona hakim olarak ve ona sahip çıkarak yavaşça üretirken kendi mekanını yaratmaktadır. Dolayısıyla “temsil mekanları” ortaya çıkmaktadır. Doğrudan sorgulamadan yaşanan ve mekan odaklı pratikleri, alışkanlıkları biçimlendiren “algılanan mekan”; mekanın tasarımını, mekanın planlanmasını ve

düzenlenmesini içeren “tasarlanan mekan”; semboller aracılığıyla özellikle “kullanıcıların” mekanı olan, aynı zamanda o mekanı tarif edenlerin “yaşanan mekan” var olup bu üçlünün kendine özgü bir ritmi vardır. Özellikle toplumsal mekan yaşanmış olanla birlikte karmaşık bir hal alıp “kültür” gelenekler ve sembolizmler içinde oldukça önem taşır (Lefebvre, 2014).

Bu noktada mekan, “hissedilir fenomenlerin işgal ettiği mekanı, sembolleri ve ütopyaları, yani hem fiziksel hem de zihinsel alanı kapsamaktadır ve bu alanlar üzerinden üretilen pratikler aracılığıyla ortaya çıkmaktadır” (Lefebvre, 2014). Dolayısıyla mekan aynı zamanda soyut mekandır ve Alevilik kimliği ve ritüelleri soyut mekan aracılığıyla aktarılır. Cemevi, gerek kurumsal gerekse grup kimliğinin ortaya konulduğu ritüel alanı olduğu gibi kültürün ve geleneklerin yaşanarak sergilendiği yeniden üretim mekanıdır. Özellikle Cemevi mekansal bir hafıza olarak yani tüm Alevi bireylerin o mekanda hafızayı sürdürmesi için özellikle sembolleri, toplumsal pratikleri ifade ettikleri müzikal yapılanmayı ve bu alanlar üzerinden pratiklerin yeniden üretilebilirliğini sağlamaktadır.

Böylelikle Cemevleri hem ritüel mekanı olmakta hem de gelecek kuşaklara bellek yoluyla aktarımları görülmektedir. Mekanın pratikler yoluyla kuşatılması bireylerin anlam dünyalarında yer edinmesini ve işlenmesini sağlamaktadır (Bilgin, 2013) ki bellek aktarımında ritüelin parçasını oluşturan müzik geçmişten bugüne aidiyet duygusunu oluşturarak bir yeniden üretim mekanizması haline gelmiştir.

Birinci bölümünde “Yeni Kapitalizm ve Gündelik Yaşam” başlığı altında Yeniden Yapılanan Kapitalizmin Dönüştürücü Etkisi, Yeni Kapitalizmin Ekonomik Yansımaları ve Çalışma Yaşamı, son olarak Yeni Kapitalizm ve İlksel Kimlikler ele alınmıştır. Özellikle küresel/neoliberal nitelikteki yeni kapitalizmin sosyo-ekonomik yarattığı genel dönüşümler ve özel olarak da çalışma istihdamı koşullarında yarattığı esneklik, güvencesizlik, kayıt-dışılık, düşük ücretler, örgütsüzlük, taşeronlaşma vb. dönüşümler üzerinde durulmaktadır. Yeni kapitalizmin yarattığı bu “olumsuz” denebilecek koşullar sosyo-kültürel bakımdan bireylerin yalnızlaşması/izolasyonu, dayanışma ruhunun körelmesi ve bireylerin toplumsal ağlardan dışlanması, kendi varlığını anlamlandıramaması, gündelik hayatta anlam kaybı vb. gibi süreçlere yol açmaktadır. Bu da bireyi yerel/etnik/cemaatsel bağlara yönlendirmekte ve birey hayatının anlamını kimlik, inanç, kültür ya da yaşam tarzı ekseninde yeniden inşa etmektedir.

İkinci bölümünde “Yeni Kapitalizm: Kimlik, Mekan ve Müzik” genel başlığı altında Küreselleşen Dünyada Kimliğin Yaratımı ve Üretimine, Kimlik Bellek ilişkisine, Kimlik Mekan ilişkisine ve Kimlik Müzik ilişkisine son olarak da Yeni Kapitalizm ve Bir Sığınma Alanı Olarak İlksel Kimlikler tartışılmıştır.

Üçüncü bölümünde “Alevilik: Bellek, Mekan ve Müzik” genel başlığı altında Tarihsel Süreçte Alevilik ve Alevi Kimliği, Kentte Alevi Kültürü ve Türkiye Alevileri, Bir Kültür Tasviyesi: Mekan Bellek ve Müzik konularına değinilmiştir.

1. BÖLÜM

1. YENİ KAPİTALİZM VE GÜNDELİK YAŞAM

1.1. Yeniden Yapılanan Kapitalizm ve Dönüşüm

Bilinen bir gerçektir ki Refah Devleti Politikaları'yla birlikte devlet mal ve hizmet üretimine müdahale ederek, işveren ve işçi arasında görece bir uzlaşma sağlamaktadır. Aynı zamanda eğitim, sağlık, ulaşım, barınma gibi harcamaları üstlenerek bireylerin tüketime eklenmesine yardımcı olmaktadır. Diğer yandan da gerektiğinde devletin kendisi yatırımcı rolündedir. Nitekim yol, köprü, baraj, fabrika gibi hizmetleri yerine getirmektedir. Yani devlet bir bakıma çatı görevi üstlenmektedir. Sennet'e (2017) göre özellikle bu düzen "toplumsal kapitalizm" içerisine dahil edilip sendikalar aracılığıyla bireylerin haklarının devlet tarafından koruma altına alınmasıyla toplumsal işleyiş sağlanmaktadır. Özellikle devletin bu koruyucu tavrı piyasanın işleyişinde önemli olup oluşması muhtemel risk karşısında daha güvenilir ve tehlikeden uzak bir kar hedefini beraberinde getirmektedir. Hal böyle olunca ölçülebilir bir zaman anlayışı devreye girmektedir. Her şeyin hesaplanabilir ve kesin olduğu bu dönemde kapitalizm ile devlet daima iş birliği içindedir. Aynı zamanda Keynesyen Ekonomi Modeli olarak bilinen bu modelde Bauman'a göre (1999) devlet; herhangi bir kriz anında devreye girerek bireylerin ekonomik anlamda en az zararla ayrılmasına ve görece biçimde ekonomik kalkınmalarına yardımcı olmaktadır. Böylelikle Refah Devleti politikaları bireyler için ekonomik zararı minimum düzeye indirmektedir ki bu durumun bireylerin onurlu bir yaşam sürmelerine olanak tanıdığı üzerinden tartışmaları üretmektedir (Bauman, 1999).

Her ne kadar Refah Devleti bireylerin haklarını güvence altına alsın da kapitalizmin kar amaçlı politikalarını ortadan kaldıramamaktadır (Bauman, 1999) ki 'toplumsal kapitalizm' olarak ele alınan bu süreçte kapitalizm; özgür emeği yani yaşayabilmek için emeğini satmak zorunda olan mülksüz insanı, sözleşme çerçevesi içinde çalıştırmaya dayanan ve değerler sisteminin merkezine temel değer olarak çalışmayı koyan toplum düzenidir (Buğra, 2008). Özellikle toplumsal kapitalizmin en önemli işleme mekanizması olan fordist sistem de hesaplanabilirlik ilkesi, emeği metalaştırarak bireyleri birer makine haline getirir. Makineleşen bireylerin ortaya koydukları ürünlerle ve işleyen sistemle bir bakıma devlet ile el ele giden toplumsal kapitalizmin sürekliliği sağlanır. Böylelikle bürokratik süreçler refah hizmetlerinin düzenli işlemesiyle de süreklilik kazanır (Sennet, 2017). Bireylere hem belli

güvence sağlayan ve haklarını koruyan hem de karın maksimize edilmesi adına her yolun mübah sayıldığı bu sistemde “yedek iş gücü ordusu” daima hazırdır (Bauman, 1999).

Hemen belirtmeli ki Keynesyen ekonominin son aşamasında maliyetlerin yükselmesi, piyasaların daralması ve satış fiyatlarının giderek düşmesiyle sermayenin karlılığını büyük ölçüde etkilemiştir (Giddens, 2014). 1973 “Dünya Petrol Krizi” ile Refah politikaları derin krize girmiştir. Bu krizi aşmak adına küresel piyasa cazip hale gelmiş ve daha ucuz emek arayışına gidilmiştir (Bauman, 1999). Özellikle kısa zamanda sermaye sınırlarını aşarak ve uzak ülkelerde ucuz iş gücü arayışına giderek yatırımcılar için de hızlı büyümenin önünü açmıştır (Sennet, 2017). Hal böyle olunca 1980’lerden itibaren bireyler, toplumlar, ülkeler ve ekonomiler arasında ilişkiler ve etkileşimler yoğunlaşmaktadır. Bunlara bağlı olarak üretim faktörleri olan emek, sermaye, doğal kaynaklar; kültür, hukuk, siyaset, toplum ve teknoloji sınır ötesi bir nitelik kazanıp gittikçe uluslararası bir hal almaktadır. Bu süreç ise ‘küreselleşme’ kavramına karşılık gelmektedir. 1980’li yılların sonunda ise küreselleşme ve kapitalizm sözleri yanında artık küresel gelişim, küresel politika, küresel yoksulluk, küresel sermaye ve kuruluşların etkinliği yoğun bir şekilde ifade edilmeye başlanmıştır (Ateşoğlu, Ökten ve Çeken, 2008). Küreselleşme ve yeni kapitalizm gibi kavramlarla açıklanan bu yeni süreç Batı’nın ekonomik düzeni olan kapitalizmin, ulusal kalıba sığmaması ve dünyaya yayılması durumudur. Hedef ise Batı’nın pazar payının artırılmasıdır (Ateşoğlu, Ökten ve Çeken, 2008). Diğer yandan Giddens’a göre (2014) “dünya kapitalist ekonomisi” ile devlet ve şirketler birbirlerine bağımlı halde işler olup genel hakimiyet meta piyasaların eline geçtiği bu düzende uluslararası iş bölümünü yeniden yapılandırmaktadır.

Hal böyle olunca dünyada önemli olayların ve kararların dünyanın her yerindekileri etkilediği göze çarpar. Bu durumu Scholte (2014: 109-110) “alanüstücülük” olarak ele almakta olup bir olay artık tek bir alanda sınırlı kalmamaktadır. Dolayısıyla ona göre küreselleşmenin de etkisiyle “alansızlaşma” hakimdir. Bu kavramsallaştırma ile artık etkileşimler, ülkelerarası ilişkiler, insan ilişkileri gibi birçok durum sınır ötesi bir hal almıştır. “Böylece teknolojik açıdan, okyanus-üstü konuşması ile sokağın karşısı ile konuşmak arasında bir fark yoktur. Bugün büyük bir bankaya yatırılan para bir kasada değil yersiz bir siber-mekanda saklanmaktadır. Ozonun incilmesi dünyanın her yerinde aynı anda mevcuttur ve dünyanın farklı bölgelerine dağılımı alansal mesafe ve sınırlara bakmadan değişir. Bu küresel şartların coğrafyası yalnızca alansallığa bakılarak anlaşılmaz; aynı zamanda dünyaya

tek bir yermişçesine yerleşirler.” Böylelikle küresellik ve uluslararasılık ayrımı önemle ele alınmakla birlikte küresel ilişkilerde mesafeler giderek kaybolmaktadır.

Nitekim giderek dönüşen bu yapıyla birlikte yeni bir hakimiyet biçimi kendini göstermektedir. Bu yeni düzenin adı ‘İmparatorluk’ olup dünyayı kontrol altına almaktadır. “Ulus-devletlerin azalan egemenliği ve iktisadi ve kültürel mübadeleleri düzenlemedeki artan beceriksizliği aslında İmparatorluk’un gelişinin ilk belirtileridir. İmparatorluk açık ve genişleyen sınırlarıyla tüm küresel alanı sürekli olarak birleştiren merkezsiz ve yurtsuzlaştıran bir yönetim aygıtıdır. İmparatorluk, melez kimlikleri, esnek hiyerarşileri ve çoğul mübadeleleri, komuta şebekesini ağlarını düzenleyerek yönetir. En önemlisi, üç dünyanın (Birinci, İkinci ve Üçüncü) mekânsal bölünmesi birbirine karışmıştır. Öyle ki sürekli olarak Birinci Dünya’yı Üçüncü’de, Üçüncü’yü Birinci’de bulmaya; İkinci’yi ise neredeyse hiçbir yerde” (Hardt ve Negri, 2014: 144-145) bulmamaya yöneliktir.

Bu imparatorluklar Modelski (2014)’nin de ifadesiyle tek bir imparatorluktan ziyade birbiriyle rekabet içinde birden fazladır. Böylelikle kontrol edilmesi giderek güçleşen küreselleşme süreci beraberinde ciddi bedeller ortaya çıkarır ve ezici etkileri de göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. Nihayetinde bu ezici etkilerin kendini somutlaştırdığı alan neo-liberal politikalarlardır. Yine hemen belirtmeli ki küreselleşme sürecinin kök salmasında neo-liberal politikaların dönüştürücü etkisi oldukça önemlidir.

1.2. Yeni Kapitalizmin Ekonomik Yansımaları ve Çalışma

Yeni kapitalizmin eko-politik yansıması olan “neo-liberalizm” devlet müdahalesini oldukça kısıtlayan ve devletin işlerliğini giderek azaltan bir yapılanmayı meydana getirmiştir ki bu durum sürecin en önemli görünümü durumundadır (İlhan 2019). Çok boyutlu ve tartışmalı dinamikleri beraberinde getiren ve oluşan yapıyı perçinleyen döneme Şenses (2016) “neo-liberal küreselleşme” dönemi demekte ve dönemi piyasa ekonomisine dayalı kalkınma biçiminde tanımlandığını ifade etmektedir. Bu süreç, neo-liberal politikalarla küresel sermayenin çıkarlarını ön planda tutarken sanayileşmiş ülkeler ve onların uluslararası düzlemde sözcülüğünü yapan DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu), DB (Dünya Bankası) gibi kuruluşlar tarafından düzenlenerek yaygınlaştırılmıştır. 1980’lerden bu yana DB (Dünya Bankası) gibi ulus-üstü örgütlerin güdümünde hayata geçirilen dış ticaretin serbestleşmesi ve özelleştirme gibi politikalarla yapısal uyum programları uygulamaya konulurken, bu programların en önemli ayağını ise neo-liberal

dinamikler oluşturmaktadır. Devletin mal ve hizmet üretiminden çekilerek kamu harcamalarının kısılması, piyasa egemenliği, özelleştirme, kuralsızlaştırma ve serbestleştirme (deregülasyon) ile Türkiye’de o zamana dek görülmemiş neo-liberal dinamiklerin nitelikleri kendini üretmektedir (Kurmuş 2010).

Sürecin kök salması ve derinleşmesinde ise uygulanan dış ticaret, yabancı sermaye, hızla artan finansal akımlar ve çok-uluslu şirketlerin etkinlik alanlarının hızla genişlemesi gibi neo-liberal iktisat politikaları önemli rol oynamaktadır (Yiğit, 2017). Hal böyle olunca neo-liberal dinamikler ile sermaye daima kendisini canlı tutup iktisadi hayatın içinde işlerlik sağlayarak devleti önemli araç haline getirmektedir (İlhan, 2019). Neo-liberalizmin en önemli yapı taşlarından biri olan devlet müdahaleciliğinin ortadan kalkması hem zamana hem de mekana göre farklılıklar göstermekte olup tek bir yapısal özellik göstermekten ziyade çeşitli biçimlerde ortaya çıkmıştır. Bu durum günümüz dünyasını da büyük boyutta egemenliği altına alıp en çok ekonomik boyutta kendine yer bulmaktadır. Ayırt edici en önemli ayağını ise politika önerilerinin sürekliliği içerisinde çeşitliliğine dayandırmaktadır (Kurmuş, 2010).

Piyasa ekonomisinin hayata geçirildiği bu dönemde üretim süreçleri önemli değişiklik içerisine girmiştir. Geline nokta esnek uygulamalar sonucunda güvencesizliğin derinleştiği ve bağlı olarak ücretlerin giderek düşürüldüğü bir döneme geçiş söz konusudur. Yaşanan bu süreçte ulaşım ve enformasyondaki hızlı gelişmeler, üretim teknolojilerindeki değişimler iş gücü piyasasını da etkilemektedir. Diğer yandan gelişmiş ülkelerin maliyeti giderek azaltarak karını yükseltme isteğini gerçekleştirme düşüncesi hakimken bir yandan da gelişmekte olan ülkeler için ‘geç kalınmışlıklarını’ telafi etmeye kanalize olmaktadır. Hal böyle olunca sürecin ortaya koymuş olduğu birçok olumsuz dinamik istihdam içinde yeterli güvencenin ve gelirin elde edilememesi, işsizlik ve beraberinde sosyo-ekonomik sorunları getirmektedir (Uyanık, 2008).

Türkiye’de 24 Ocak ekonomik kararları ile uygulanmaya başlanan neo-liberal politikalar ülke ekonomisinin anlatılan piyasa dinamikleri doğrultusunda düzenlenmesine sebebiyet vermiştir. Yapısal uyum anlaşmalarının gereği olarak devlet tavrını değiştirmiş üretimde piyasa koşulları egemen olmuştur. Başka bir anlatımla devlet koruyucu politikaları bu doğrultuda azaltmış, destekleme rejimi dönüştürülerek piyasa mantığına göre işler hale getirilmiştir ve bu durum her alana sirayet etmiştir ve etmektedir (Yiğit, Demiriz, 2013). Ortaya çıkan gelişmeler işgücü piyasalarının yapısını ve istihdam olanaklarını da değiştirmektedir. Böylelikle bu süreçle birlikte uygulama bulan yeni ekonomi politikaları,

özelleştirmelerle birlikte sendika gücü zayıflamaktadır. Özellikle 1980 sonrası ortaya çıkan çok-uluslu şirketlerin maliyetlerini azaltmak amacıyla ucuz işgücü arayışına girmesi hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler de emek için bir sorun haline gelmektedir. Artan işgücüne istihdam olanakları yaratmaya çalışma (Bölükbaş ve Çondur, 2014) çabası ise özellikle sanayileşmekte olan ülkeleri esnek istihdam politikalarını uygulamaya zorlamaktadır.

Artan esnekleşmenin en önemli görünümü güvencesiz çalışmadır (İlhan, 2019). Bireylerin güvencesiz olarak çalıştığı yerler özellikle fason üretim atölyeleri olup sermayenin derinleşen çıkarı, fason atölyeler aracılığıyla devamlı kılınmaktadır (Yiğit, 2017). Ancak esnek çalışma ve bunun yarattığı olumsuzlukları sadece fasonlaşmanın içine sıkıştırılmamak gerekir. Gelineen noktada kapitalist üretimin her aşamasından emek aleyhine düzenlenmesini görmek mümkündür. Başka bir anlatımla tüm dünyada sosyal, kültürel, siyasal biçimde kapitalizmin kendisini yeniden üretmesinin sonucu olarak yapısal dinamikler yerleştirilmiştir (Yiğit, Demiriz, 2013). Hal böyle olunca güvensiz çalışma ile emek gittikçe ucuzlaştırılıp sermayeye karlı alanlar açılmaktadır. Bağlı olarak belli bir güvenceye tabii olmayan bireyler işsizlik sarmalının içerisinde yoksulluk kısıncında sıkışmaktadır. Düşük ücret ile yoksullaştırılarak kontrol edilip öznellikleri alaşağı edilmektedir (İlhan, 2019).

Tüm belirtilenlere ilaveten yeni süreçte istihdamın ağırlıklı olarak hizmetler sektörüne kayması ile birlikte beyaz yakalılarının istihdamdaki payı artış göstermiştir. Beyaz yakalılarının kendilerine has özelliklerini ortaya koyan ve beyaz yakalılar grubuna giren çalışanların sınırlarını kesin biçimde çizen net tanım yapmak kolay olmasa da geleneksel “beyaz yakalılar”ın iyi eğitilmiş, iyi ücret alan, şık giyimli gibi belli özelliklere ilişkin çağrışımlar yaptığı söylenebilir. Fakat bugün beyaz yakalılar da mavi yakalılar ile aynı koşullarda çalışmaktadır. Başka bir ifadeyle çalışma yaşamının koşulları tük sektörler için aynı hale gelmiştir (Erdayı, 2012).

Yine bu süreçte taşeronluk istihdam politikalarını ve çalışma yaşamını belirleyen en önemli uygulamalardan biridir. Dolayısıyla uzmanlık gerektiren işlerle alakalı iş alan ve aldığı bu işle ilgili işçi istihdam eden gerçek/tüzel kişi ya da tüzel kişiliği olmayan kurumlar taşeron olarak tanımlanmaktadır. Yani ortaya çıkan yeni çalışma biçimi olan part-time çalışmalarda; işçi ile işveren arasında karşılıklı anlaşma sonucu doğan standart çalışma süresinden daha az çalışma anlamına gelmektedir. Tele çalışma, evde çalışma, ödünç iş ilişkisi, çağrı üzerine çalışma gibi yoğunlaştırılmış haftada çalışma ve iş paylaşımı yeni çalışma biçimlerine örnek

olarak verilebilir (Aydıntan ve Kördeve, 2016). Bireyler kısa süreli sözleşmelerle anlatılan çalışmaya dahil edilerek çalışanların sağlık sigortası, prim ve emeklilik sigortası gibi ödemelerden işveren kolaylıkla kaçınabilmektedir (Sennet, 2017). Hal böyle olunca sermayenin görünmeyen eli daima emeğin üzerinde olup istediği gibi emeği kullanmaktadır (İlhan, 2019). Açıktır ki sınıfsal perspektifin sorgulandığı ve üretim sermayesinin karlarını maksimize eden rant ideolojisinin önem kazanarak sömürsünün derinleştiği bir durum olarak yeni kapitalist sistem içerisinde neo-liberal dinamikler esnek süreçleri üzerinde son derece belirleyicidir (Polat ve Basmacı, 2017). Daha yüksek üretim ve tüketimi öngören klasik iktisat teorisini destekler biçimde yeni kapitalist ideoloji olarak hızlı büyümenin önünü açarken neo-liberal politikaların bu süreçle devreye girmesi özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerindeki kırılganlığı arttırmaktadır. Yoksulluk üzerinde daha da derin olumsuzluklar yaratan bu durum dış etkilere açık hale gelen ekonomilerde yoksul kesimin üzerinde etkileri son derece olumsuzdur (Şahbaz ve Yanar, 2013).

Emeği sömürülen yoksul kesimin en anlaşılır örneğini göçmenler üzerinden görmek mümkündür. Bu gruptaki bireyler oldukça dezavantajlı durumda olup ucuz emek olarak kullanılmaktadır. Ayrıca esnek, güvencesiz, düşük ücretli ve kötü çalışma koşullarına maruz kalmaktadır. (Yiğit, 2017). Bu dezavantajlar yeni kapitalizmin ürettiği koşullar olmakta ve göçmenler kendilerini üretecek ve rekabet edecek fırsatları yaratamamaktadır. Özellikle yeni kapitalist süreç kapitalist süreçte neo-liberal politikalarla şekillenen tüketim, göçmenler açısından olumsuz boyut taşımaktadır. Çünkü fazla tüketenler için tasarlanan dünyada yaşamak bireyleri toplumsal aşağılanma duygusuyla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu durum “tüketemiyorsan yoksulsun” “yoksulsan suçlusun” mantığını da işlemektedir. Böylelikle tüketim göçmenlerin seviyelerine göre şekillenmektedir (Karakaş, 2006). Hal böyle olunca tüketim ideolojisi üretim ideolojisinin önüne geçmektedir. Tüketilen mal ve hizmetler toplumsal ilişkilere biçim verirken bir yandan da bireysel davranışları yaratmıştır. Böylelikle yeni bir tüketim mantığı oluşmuştur. Neo-liberal politikaların etkisiyle şekillenen tüketim geniş alana yayılarak tüketim standartlarını yükselten ve bir anlamda yeni bir tüketim mantığı oluştururken, yeni eşitsizliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Hal böyle olunca istihdam ve üretim amacıyla yoksul olmakla, yaşam perspektifinden bakıldığında çalışma, uzmanlık ve işten daha çok tüketicinin tercihleri ile oluşan tüketim toplumundaki yoksulluk birbirinden farklıdır. Üretim merkezli de yoksul olmak işsiz olmakken, bugün ki tüketim odaklı yoksul olmak yeterince tüketemiyor olmadır (Karakaş, 2006). Açıktır ki bu bir anlamda “yeni yoksulluk” olgusuna karşılık gelmekte olup rekabet etmeye çalışan göçmenler bu kısıcının

içerisindedir. Yeni düzen içerisinde bir taraftan zenginlik artmakta bir taraftan da yoksul kesim daha da derinleşmektedir. Yoksulluğun kısıncında dışlanma, gecekondulaşma, suç ve şiddet, gettolaşma, marjinalleşme, konut ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Hal böyle olunca bireyler küresel sorun haline gelen yoksulluk süreciyle baş etmekte ve birçok problemle karşı karşıya kalmaktadır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012).

Nihayetinde yeni kapitalizmin çalışma yaşamı üzerindeki etkisi, kentin olumsuz koşullarında dezavantajlı konumda olan bireylerin hızla ilksel kimliklerine sarılmalarına yol açmaktadır. Mazlum'un da (2017) belirttiği üzere bir mekanda var olan farklılaşma mezhep ve dinselik üzerinden etnik mezhepsel kimlikler üretir. Bu durum kimlikler üzerinden birleşmeyi ve dayanışmayı artırır. Dayanışma sonucu üretilen mekan içerisinde kimlik ve kültür üretiminin gerçekleşmesi bir bellek üretimini sağlayarak gelecek kuşaklara da bu belleğin aktarımı gerçekleştirilir. Bu durum aynı zamanda grup içi dayanışmayı sağlarken içe kapalı ve yoğun duygusal dayanışmacı bağlarla örülü iç dayanışmayı da arttırmaktadır. Toplumsal ve sosyolojik nitelikleri birbirinden farklı olanlar arasında farklılaşma ve ayrışma, kendini yeniden üreterek sürdürmekte ve ekonomik, siyasal, toplumsal çelişkileri derinleştirmektedir. Nitekim sosyo-kültürel alanda da başlayan bu ayrışma ve farklılaşma, devletin ekonomiyi neo-liberal politikalar ışığında serbest piyasaya bırakması etkilidir.

1.3. Yeni Kapitalizm ve İlksel Kimlikler

Süreci salt ekonomik paradigmlar etrafında ele almak her ne kadar eksik olsa da yeni kapitalizm içerisinde ekonomik boyutun otaya koyduğu dinamikler çok önemli paya sahiptir. Yeni kapitalist sistemle devletin piyasa mantığına göre işlerlik kazanması ülkelerdeki her türlü korumacı tavrı zaman içerisinde yok etmiştir. Piyasa içerisinde rekabet edebilmek adına maliyetlerin aşağı çekilmesi ve karın düzenli artırılma hedefi için gerekli bütün düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Emek piyasası da bu durumdan doğrudan etkilenmektedir ki istihdamın azalması, iş dışı ilişkilerin gün geçtikçe aşınmaya uğrayarak bireylerin yalnızlaşması, giderek güvencesiz ve esnek çalışmanın artışı, emekçilerin sosyal koruma ağının giderek yok olması gibi tüm gelişmeler işsizlik sarmalında bireylerin emeklerinin sömürülmesine yol açmaktadır (Özçelik, 2013). Özellikle yeni kapitalist sistemin yaratmış olduğu kriz herkesi hedef göstermekte ve neo-liberal küreselleşme içerisinde emek sömürüsü daha da derinleşmektedir. Çünkü bu sistem emek sömürüsünü gerçekleştirerek

ayakta kalmaktadır. Sermaye daima sömürü düzeni içerisinde kendi karını gözetmektedir ki temel amacı sürekli olarak genişleme, büyüme ve giderek yayılmadır (Duman, 2011).

Bu dönemde işverenler emek üzerinden rekabet ve kazanma stratejisi geliştirmektedirler. Sömürünün artmasıyla emekçiler açısından eşit olmayan ve haksız bir dünya yaratılmaktadır. İşgücü piyasalarında değersizleşen emek gücü neo-liberal dinamiklerin parçası olan piyasalaştırmanın olumsuz bir görünümü olarak süregelmektedir. Firmalar rekabet edebilmek adına esnek işgücü ile kazanma stratejilerini güçlendirmektedir. Taşeronlaşmanın arttığı bu sistemde firmalar belirli parçaların üretimini ucuz iş gücü neredeyse orada yapmaktadır. Böylelikle üretimin bölünmesiyle emek sömürüsü derinleşmektedir. Hal böyle olunca esnekleşen piyasada özellikle firmaların karını en yüksek seviyeye çıkarma amacı ve rekabetin dışında kalmamaya çalışması ile emekçiler baskı altında kalmaktadır. Ücretleri düşürülmekte, çalışma süreleri uzamakta sosyal hakları azaltılmaktadır (Atılğan, 2013).

Neo-liberal politikalar ve dönüşen kapitalizm öyle bir şey yaratmadır ki çalışma yaşamı, bireylerin kendilerini sürekli piyasanın karına göre yenileme durumu, artan ezici rekabet ile bireylerin umarsızca bir üste tırmanma yarışı, risklerle örülü bir toplum yapısını ortaya koymaktadır. Bu durum bireyleri giderek yalnız ve daha da bireyselliğe sürüklemektedir. Çünkü istihdam güvencesi içinde bireyler adına bir sadakat ve motivasyon kaynağıdır. Ayrıca toplumsal yaşam içerisinde güvenceli istihdamla bireyler tüketime eklenilebilmektedir. Güvenceli istihdam bireyler adına motivasyon ve sadakat örneği teşkil etmektedir ki özellikle güvencenin ve korumanın iş gücündeki etkisinin giderek azalması emekçilerin sömürülmesini kolaylaştırmaktadır (Atılğan, 2013). Hal böyle olunca Aytaç ve İlhan'ın (2008) da vurguladığı üzere yeni kapitalist sistemle rekabetin giderek arttığı herkesin giderek daha aşınmış bir karaktere bürünmesine yol açmıştır. Bu aşınmış karakter esnek çalışma yaşamı üzerinden yeni kapitalist sistemin yaratmış olduğu ahlaki krizdir (Aytaç ve İlhan, 2008). Artık çalışanların haklarını koruyan politikalar olmadığından işveren de kendi çıkarına uygun işten çıkarma veya alma konusunda da oldukça esnek davranmaktadır. Gittikçe geçicileşen emek gücü de daha fazla soruna işaret etmektedir (Sennet, 2017). Özellikle bireylerin kendilerini koşullara sürekli olarak entegre etmeleri beraberinde de enformel yöntemlerin tercihini ortaya çıkarmıştır. Enformel ilişkilerle gözetim toplumunun giderek etkisini gösterdiği toplumsal iletişim araçlarıyla bunun kontrolünün sağlandığı bir organizasyon biçimi hakimdir. Bu kontrol hem iş yerinde hem de iş bitiminde sürekli

bireylerin hayatının merkezinde devam etmektedir. Çalışma saatleri dışında da sürekli halde iş düşünülmesi ve işle ilgili konularla meşgul olması beklenir ki bu esnek çalışmanın ve artan emek sömürüsünün bir göstergesidir (Aytaç ve İlhan, 2008).

Nitekim yeni kapitalizmle birlikte artan güvencesizlik, bireylerin kendilerini sürekli bir kaygı ve risk altında hissetmeleri bir bakıma onları olumsuz etkilemektedir (İlhan, 2019). Yeni kapitalizmin yaratmış olduğu ekonomik koşulların ağırlığı farklı sosyo-ekonomik gruplar üzerinden farklı etkiler yaratmakta ve insanları birbirine tahammül edemez hale getirmektedir. Değişen koşullarla birlikte ortaya çıkan olumsuz durumlar saldırgan girişimciliği mümkün kılarak enformel sektörün de önünü açmıştır. Özellikle istihdam edilemeyen bireyler öz denetimden uzakta sahip oldukları değer yargularını yitirmektedirler. Daha kolay para kazanmanın yasal olmayan yollarını aramaktadırlar. Yeni dönemde bireyler artık bütünleşmeye yönelik değil yükselmek adına her şeyi yapmaya hazır bir figürdür (Es ve Kule, 2005). Güvencenin olmadığı kaygan zeminde bireyler her türlü rekabete karşı hayatta kalma stratejileri uygulamaktadırlar. Hal böyle olunca bireylerin artan rekabetle yalnızlaşma, giderek azalan güven duygusu, huzursuzluğun baş göstermesi daha da aşınmış bir topluma yol açmaktadır. Çünkü birey hayata tutunmak için çalışma ve başka birçok alanda sadakat, güven duygusu, iş arkadaşlıklarının samimiliğini ve dürüstlük anlayışını bir kenara bırakmak zorundadır. Çünkü piyasa mantığı ışığında çalışma yaşamına tutunmanın ve rekabet edebilmenin koşulu budur. Hal böyle olunca ahlakiliğin giderek yozlaşması gittikçe parçalanmaya yüz tutan toplumsal yapının ve insan ilişkilerinin yeni kapitalist sistemle ve neo-liberal politikaların topluma yansımalarıyla oldukça parçalayıcı ve bozguna bir etkisi vardır (İlhan ve Aytaç, 2008).

İstikrarsızlığın ve esnekliğin artması, çok çeşitli boyutta sanallık kültürünün gittikçe artması ve buna bağlı olarak bireyselleşmenin yayıldığı ağ toplumunda denetimin bireyin kendisinden ziyade egemen güçlerin elinde olmasıyla bireyler ağın dışına itilmektedirler. Ağa eklenemeyenler geleneksel değer ve normlardan sıyrılmış kişilerdir. Ağın dışında kalanlar bugünün gerektirdiği donanımdan yoksun kişilerdir. Marjinal sektörlerde, esnek sektörlerde çalışan bireyleri kapsamaktadır. Böylelikle ağın dışında kalanlar ağa eklenememek adına birtakım stratejiler geliştirmektedirler (Castell, 2006). Özellikle ağ toplumu bir korku kültürünü de beraberinde getirmektedir. Yeni yapıya kolaylıkla adapte olamayan bireyler dengelerini kaybetmekte ve yaratılan tekinsiz ortamda yalnızlaşmanın ve giderek artan

bireyselleşmenin korkusunda kaybolmaktadır. Bireyler bu korkuya geleneksel görünümün bir parçası olan dini ve etnik kimliklerine sarılarak direnç göstermektedirler (Yılmaz, 2004).

Anlaşılmaktadır ki bu direnç bir bakıma küreselleşme sonucu neo-liberal dinamiklerin yarattığı sistemdir. Robins (2014) küreselleşmenin bir boyutu olan kültürel küreselleşmeyle küresel düzenin tasvir ettiği bütünlüğe reddi vurgular. Çünkü bu dönemin ortaya çıkardığı olumsuzluklar ve karışıklıklar içerisinde bireyler kendi sağladıkları toplumsal düzen içerisinde görünür kılınmaktadırlar. Özellikle bireyler kendilerini güven çemberinin bir ifadesi olan geleneklerine dönüşte ifade etmektedirler. Bu durum ise hızla yerele dönüşü mevcut kılmakta ve etnik görünüm olan toprağa ilişkin bağlılıklar artmaktadır. Nitekim Anthony Smith etniksel yerele dönüşü (1991: 143) “Yeniden dirilen uluslar, yeni küresel alanda kendilerini konumlandırmaya çabalyorlar” diyerek bunu “milletçiliğin küreselleşmesi” ile ifade etmektedir (akt Robins, 2014: 293). Böylece ekonomik dönüşümlerin ortaya çıkardığı yerele dönüşle birlikte bireylerin hayatlarını etkileyen dinamiklerin önemli paya sahip olması çok boyutlu bir yapıyı beraberinde getirmektedir. Süreç siyasal, ekonomik ve kültürel oluşumların toplumsal alanda somutlanmasıdır. Bu durum düşünsel dinamiklere de yansımaktadır. Başka bir anlatımla sınırların belli bir alanda sabit kalmadığı küresel kapitalizm döneminde serbest piyasanın toplumu etkilemesinde ve dönüştürmesinde başka boyutlar da rol oynamaktadır (Yılmaz, 2004).

Yeni kapitalizmin üretisi olan neo-liberal politikalara bağlı olarak devletin mal ve hizmet üretiminden çekilmesi bireyleri piyasanın belirleyiciliğine terk ederken kolektif tüketim ve tüketimin diğer alanlarına eşit koşullarda eklenemeyen bireyleri dezavantajlı hale getirmektedir. Mevcut koşulların ürettiği tekinsiz ortamda bireyler, ağın dışına itilmemek için stratejiler üretmektedirler. Öncelikle kent göçmenleri tarafından ilksel kimlikleri üzerinde kurulan “hemşehri dernekleri” bu noktada işlevseldir. Böylelikle bireyler, hemşehrileri ve akrabaları ile sürekli irtibat halindedir. Bu bireylerin geleneksel aidiyetlik ilişkisiyle bağlantıları kopmadığından değerleri canlı kalmakta (Oktik, 1996) ve sorunlarını da hemşehrilerinin esnek ilişkileri ile çözmektedirler. Özellikle toplumsal ilişkilerin bir yansıması sonucu kan bağı olan akrabalar; evlilik yoluyla edinilmiş akrabalar; hatta aynı köye mensuplar arasındaki güvenilirlik dikkat çekmektedir. Bu halkaya aynı yerden gelenler de (hemşehrileri) eklenmektedir (Bal, 2006). Aynı zamanda hemşehri dernekleri çalışma hayatının olumsuz koşullarına ve oluşan tekinsiz ortama mücadeleyi kapsamaktadır. Böylelikle bireylere eski kimlikleri koruma imkanı da tanımıştır (Köse, 2008). Başka

yerlerden gelmek ve oralı değil de buralı olmak aynı zamanda hem içeride hem de dışarıda olmak bir karmaşıklık yaratarak bireylerin hafızalarının kesiştiği yerde yaşamak ve bu alanı yaratmayı mümkün kılar (Chambers, 2014).

Şöyle ki; neo-liberal küreselleşmenin yarattığı özelleşme, piyasalaşma ve serbestleştirme dinamiklerinin ortaya çıkardığı yeni kapitalist düzende bireylerin çöküşünü ve parçalanmış toplumsal hayata tutunma ve var olma adına birtakım mücadeleleri mevcuttur. Bireylerin kaygı ve stres durumlarında özellikle yeni kapitalist düzen içerisinde kontrol edemedikleri siyasi durumlarda ve ortaya çıkan büyük değişimler sonucunda kendileri için inşa ettikleri alanlar vardır. Böylelikle sosyal gerçeklik göz ardı edilmeden küresele bir tepki niteliğinde yerellik açığa çıkmaktadır. Kişisel bulunmadığı günümüz küresel dünyasında sürdürülmeye çalışılan yerel köklere saygı bir bakıma hayatta var olmak adına da bireylerin gündelik hayatında yaşadıkları olumsuz koşullarla baş etme niteliği taşır. Bireylerin kendini güvende hissettiği, bilinebilir ve kendine yer bulabilir alanı sürekli kolladığı boşluğa ihtiyacı vardır. Çünkü yeni kapitalist düzenin yarattığı tekinsiz ortamda bireyler gerekli alanı inşa etmektedirler. Bu inşaları sonucunda da kendi etniklerini ve gelenekselliklerini keşfettikleri an oldukça önemlidir (Hall, 2014). Bu açıdan bakıldığında yeni kapitalist sürecin yansıması yerelleşme ile ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte yerelliklerin üretilip olumsuz koşullara karşı strateji olarak geliştirildiği görülmektedir (Güzdüz, 2006). Özellikle neo-liberal dinamiklerin de etkisiyle toplumsal hayata tutunmakta zorlanan “marjin grup”lar (dışlananlar) kendilerini merkezsiz konumdan kendilerinin inşa ettikleri daha güvenilir bir konum inşa ederek var olmaya çalışmaktadırlar. Bu durum gelenekselliğin yeniden üretilmesinin bir görünümüdür (Hall, 2014).

Geleneksellik tanımlanırken toplumsal işlevine vurgu yapılarak insanları bir arada tutma, alışkanlıkları oluşturma ve davranışları biçimlendirme özelliğiyle dikkat çekmektedir (Bingöl, 2017). Tönnies (2012); geleneksel toplumu ‘Gemeinschaft’ kavramıyla herkesin yerini bildiği, toplumsal ve coğrafi hareketliliğin sınırlı olduğu, hayat tarzının homojen bir kültüre dayandığı, toplumun değer ve ahlak kurallarıyla düzenlenen geleneksel köy topluluklarıyla ilişkilendirmektedir. Buna karşın sanayileşmeyle modern kent hayatında daha çok hesaplı ve rasyonel bir toplumsal ‘Gessellshaft’ sistem ortaya çıkmaktadır.

Hal böyle olunca bireylerin tecrübe ve anlam kaynağı olan kültürel aidiyetlik belirli bir içselleştirme ve bu içselleştirme etrafında örgütlenerek kendi anlamlarını bulmakta (Castells, 2006) ve bir dil gibi kültürel varlığın tanımı olmanın ötesinde “toplulukların

kolektif hazinesi” (Tomlinson, 2014) niteliğindedir. Bireyler için de ait oldukları kimlikler önem kazanmakta ve kimliklerini kültürel aktarım sonucunda genellikle dil, din, adetler etrafında etkinlik olmaktan çok bireylerin öznel hisleri ile anlamlandırdıkları değerler ile yeniden üretilmektedir. Üretilen hissin sürekliliği, oluşan ortak hafıza ve ortak deneyimi paylaşan gruplar arasında ortak kader hissi (Smith, 2014) bu sürecin hareketlere ve bilinçlere sirayetini göstermektedir ki bireyler kimliklerini korumak ve bunun için de mücadele içinde olmaları oldukça önemlidir.

2. BÖLÜM

2. YENİ KAPİTALİZM: KİMLİK, MEKAN VE MÜZİK

2.1. Küreselleşen Dünyada Kimliğin Yaratımı/ Üretimi

Yaşanılan dünya ve bireylerin yaşamları küreselleşme sonucu çatışan eğilimlerle şekillenmektedir. Enformasyon, teknoloji devrimi ile kapitalizmin yeniden yapılanmasıyla örgütsüz bir biçim almıştır. Hal böyle olunca yeni bir toplum biçimi olan ağ toplumunu ortaya çıkarmıştır. Ağ toplumu, küreselleşmenin damgasını vurduğu bir strateji olarak ekonomik etkinliklerin olduğu bir toplumdur. Ağlar oluşturan örgütlenmelerin damgasını vurduğu toplumdur yapısıdır (Castells, 2006). Özellikle sınıfsal yapılanmanın yeni görünümü olan kimlikler bu dönemde görünür olmakta ve neo-liberal dönüşümlerin payı bu olguda oldukça fazladır. Çünkü neo-liberal politikaların epistemolojik temeli post-modern teoriye dayanmaktadır. Post-modern teori, temel olarak ‘çokluk’ adı altında ‘çeşitlilik’ ve ‘farklılıklar’ olgusunu savunmakta olup, kimlikleri genellikle benzerliklerden ziyade farklılıklar açısından ele alır. Post-modern teori bu anlamıyla modernizmin ulus-devlet modelini eleştiri getirmektedir. Nitekim ulus-devlet ve üst kimlik yerine yerel kimliklere odaklanmaktadır. Yerel kimlikler ise neo-liberalizmin kimlik siyasetinin belirleyicisi olmakla birlikte etnisite ve inanç eksenini etrafında farklılıklara (Kalay, 2014) vurgu yapmaktadır. Özellikle bu vurgu etnik kökenden ırka, milliyet, toplumsal cinsiyet gibi olgular kamusal anlamda kurumsallaşmaktadır ve hepsi siyasi anlamda bir dizi kimlik içinde yapılaşmıştır. Ancak küreselleşme süreciyle birlikte modernitenin yarattığı kurumsal nitelikler payını, kültürel bağlamda yaptıkça kendine özgü bir aidiyetlik biçimi olan “kimlik” üzerinden üretir. Yani modernizm içinde üretilen ve kurumsallaşan kimlik olgusu küreselleşme süreciyle daha açık biçimde kendini göstermektedir ki bu duruma neden olan faktörlerin başında post-modernizmin çeşitliliği görünür hale getirmesidir (Tomlinson, 2014).

1980 öncesi kimlikler daha çok “sınıf” kavramı üzerinden ele alınmaktaydı. Ekonomik yapı hala belirleyici faktör olarak görünümünü korumakla birlikte 1980 sonrası neo-liberal politikalarla ırk, etnisite, cinsiyet, inanç, mezhepler, din gibi yeni eşitsizlik türlerinin meydana gelmesiyle sınıf dışı kimliklerin önem kazandığı yeni toplumsal hareketlerin gelişimi önem kazanmıştır (Göktepe ve Balkız, 2014). Modern sonrası dönemin özelliği olan parçalanmışlık, iktisadi yaşamdaki konumların da parçalanmasını, bireyselleşmesini beraberinde getirmektedir. Hal böyle olunca sosyal sınıf olgusunun etkili varlığı ve anlamı kalmamışsa, o

zaman sınıf mücadelelerinin de öznesi bir anlamda kaybolmuş demektir. Yeni tarih, “sınıf mücadelelerinin değil, bireylerin hayat patikalarıyla” belirlenmektedir (İnsel, 2008). Bireylerin hayat patikalarını belirlediği bu yolda ben kimim? sorusunu sorarak ben Müslümanım, Türküm, eşcinselim, Aleviyim, Kürdüm gibi cevaplardan birkaçı alındığında o kişinin kimliğinden söz edilebilir. Ayrıca kimlik; insanların hayatlarında tecrübe ve anlam kaynağı olmaktadır. Her ne kadar egemen kurumlar tarafından kimlikler belirlense de failerin içselleştirdiği doğrultuda kendi anlamlarını bu içselleştirme etrafında örgütlediğinde kimlik haline gelecektir. İçerdikleri öz inşa ve bireyselleşme süreçleri de rollerden daha güçlü anlam kaynağı olmaktadır (Castells, 2006). Özellikle post-modernizm farklı etnik kimliğe sahip bireylerin toplumda dışlandıkları için kendi kültürlerini, kimliklerini ve yaşam biçimlerini özgürce yaşayabilmeleri için modernizmin homojen demokrasiden ziyade daha radikal bir demokrasi anlayışına değişmektedir. Burada var olan çelişkilerden biri de bu farklılıkların özgürce yaşanması için fırsat sağlarken aynı zamanda bu kesimlerin ötekileştirilmesine de sebep olmaktadır (Kalay, 2014). Çünkü toplum tarafından farklı olan, dışlanmış ve reddedilmiş etnik farklılıktan dolayı toplumda yabancı olarak kabul edilen kısacası Goffman’ın (1968) ‘damga’ olarak kavramsallaştırdığı olgu ortaya çıkmaktadır. Fiziksel ve toplumsal atıf niteliği taşıyan bu durum olumsuz durum taşımakta ve bireylerin tam kabul görmesini engelleyen ve değerini azaltan bir nitelik taşımaktadır (Slattery, 2012).

Bireyler dışlanmamak, öteki konumuna düşmemek ve küresel dinamikler içerisinde mücadele etmek adına birçok farklı durum üzerinden kimliklerine sarılarak yeniden inşa etme sürecine gitmektedirler (Bauman, 2017). Çünkü bireyler kendilerini güvende hissettikleri kültürel aidiyetliklerini sağladıkları güvenilir alanlarda daha yetkin olmakta ve ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar (Yurttaş, 2019) ki bireylerin yeniden biçimlendirdikleri kimliklerinin inşa sürecinde kendi hayatları, çevreleri üzerinde denetim kurmaları adına güçlü bir kolektif kimlik ifadelerinin yükselişe geçtiği görülmektedir (Castells, 2006). Özellikle küresel ekonomik düzen içerisinde bireyler kolektif kimliklerine sarılarak kendi güvenli alanlarını oluşturmaktadırlar. Kendi gruplarına olan aidiyet duygularını perçinlemek adına kültürel kimliğin korumasını sağlamak önemlidir. Kültürel kimliklerini de pekiştirmeleri bireylerin gruplarına ait olan değerler ve normlarını üretmek surekliliği sağlamaktadır ki neo-liberal politikaların ürettiği ezici dinamikleri karşısında kendi baş etme stratejilerini geliştirmişlerdir. Diğer yandan kültürel kimlik toplumsal olduğu kadar kişisel bir yapı sunmaktadır. Gruba aidiyetliği açısından toplumsalı üretmesi ve diğer gruplardan ayırıştırması ‘kimsiniz ve

kimlerdensiz?’ sorusuyla kişiselliğin ortaya çıkardığı toplumsal göz önünde bulundurarak anlamak mümkün olmaktadır (Akdeniz, 2013).

Yerleşmenin giderek arttığı ve bireylerin hayat patikalarını belirlediği bu yolda bireyler kendilerine ‘Ben kimim?’ sorusunu sormaktadır. Özellikle mezhepsel, dinsel, cinsel veya içinde bulunduğu herhangi durumu tasvir eden bir cevabın sonucunda kendi “kimliğini” ortaya koymaktadırlar. Bireylerin deneyim ve hayatlarını anlamlandırma olgusu olan kimlik (Castells, 2006) geçmişte, gelecekte ve hatta şimdi de sürekli bir dönüşüm içerisinde olan toplumsal hayatta duran noktalardır (Hall, 2014). Her ne kadar egemen kurumlar tarafından kimlikler inşa edilmeye çalışılsa da failerin içselleştirdiği doğrultuda bireyler kendi anlamlarını bulmakta ve içselleştirme etrafında örgütlediğinde sorulan cevap kimlik haline gelmektedir (Castells, 2006).

Yeniden biçimlenen gelenekselliğin ürünü olan aidiyet duygusu da dinamik kalmaktadır ve sürekliliği sağlanmaktadır. Böylelikle geleneklerin ve kimlik duygusunun iç içe geçmesiyle bireyler dil, bilgi kimlik gibi anlayışları kendilerine özgü mirasları yeniden üretmektedirler. Bireyler özellikle kimliklerine sarılarak günümüz küresel dünyasını parçalamakta, sorgulamaya açmakta ve yeniden biçime kavuşturılmaktadırlar. Böylelikle boşluklarla dolu zaman diliminde bireyler için ‘ben’ hareketten önce var olup ardında da dünyaya katılmaz, ‘ben’ sürekli olarak dünyadaki harekette biçimlenir ve yeniden biçimlenmektedir (Chambers, 2014). Bireyler kimliklerini benlikleri üzerinden şekillendirerek güçlü bir kolektif kimlik ağının içerisinde konumlanılmaktadırlar. Hal böyle olunca yeniden biçimlenen gelenekselliğin ürünü olan aidiyet duygusu da dinamik kalmaktadır ve sürekliliği sağlanmaktadır (Castells, 2006). Oluşturulan kimliklerin de çeşitli ağları vardır. Bu ağlar birbiriyle kesişmektedir. Her bir birey toplumsal hayata katılabilmek ve belli bir ağa eklenilebilmek adına grup kimliğine sarılmaktadır. Bu durum da hızla yerel dönüşü sağlamaktadır ki bu durumun oluşması adına kimlik ve bellek süreci daima ilişki içerisinde.

2.2. Kimlik ve Bellek İlişkisi

Bellek, sınırları oldukça geniş bir olgu olmakla birlikte geçmişi aktararak ve saklayarak yeniden üretme yetisini sağlamaktadır. Böylelikle birey ile nesne arasındaki ilişkiyi barındırma yeri olmaktadır (Özak ve Gökmen, 2009). Bellek nasıl ki geçmiş ile bugün arasındaki bağı ortaya koyuyorsa toplumsal anlamda ‘kültürel’ bir değer taşımakta olup

grupların ortak deneyim ve tecrübeleri kapsayan birikimden oluşur. Burada belleğin vurgulanmaya çalışılan kısmı kültürel bir çerçeve içerisinde öğrenilmiş değerlerin ve normların aktarılması halidir (Murtezaoğlu, 2012).

Özellikle yeni kapitalist sistemin ezici sonuçları karşısında gruplar direnç göstererek geleneklere vurgu yapmaktadır. Çünkü pek çok anlamda dezavantajlı birey (ekonomik, sosyal, siyasi) farklılaşmaya ve dayanışmaya geleneklere dönüşle çözüm aramaktadır. Çünkü yeni süreçle birlikte bireyler piyasa içerisinde rekabet edebilmek adına maliyetlerin aşağı çekilmesi ve karın maksimize edilmesi adına istihdamın azalması, iş dışı ilişkilerin gün geçtikçe aşınmaya uğraması, giderek artan güvencesiz ve esnek çalışmanın bir risk toplumu yaratması birçok sosyal koruma ağının giderek yok olması (Özçelik, 2013) geleneklere ve ilksel kimliğe dönüşü mümkün kılmaktadır. Bu durum anlam ve pratiklerle sürekli yenilenme halinde kendini göstermekte olup ortak imgeler yoluyla bireyler arasında bir hatırlama sürecini mevcut kılar. Böylelikle hatırlama pratikleri ile toplumsal grubu birleştiren kimlik, kendini korur. Yeniden üretilen ve hatırlatılan değerler, inançlar, ortak tutumlar, kültürel bellek vasıtasıyla sürekliliğin ve kimlik üretiminin devamının sağlanmasına katkıda bulunur (Murtezaoğlu, 2012).

Üretim sürecinde kolektif kimlik ile kolektif bellek birbiriyle daima ilişki içindedir. Böylelikle gruplar kendilerini tanımlayabilmek için geçmişle iç içe olup kendisini yeniden üretmektedir. Grubun, kolektif olarak hatırladığı tek bir ortak geçmişte birleştiren bellekleri ‘grup kimliği’ nin inşasında önemli bir yere sahiptir. Bu durumda bir aktarım sonucu gelecek kuşaklar için grup kimliği, temellendirici değerler ve anlamlar içerir. Bir grubun üyeleri ortak geçmişleri ile ‘ne yapmaları’ ve ‘nasıl davranmaları’ gerektiği konusunda bütünleşmektedirler (Bilgin, 2013). Özellikle çoklu etnik kimliklerin yoğun olduğu toplum yapısında tarihte gerilim hep yüksek olmaktadır. Bireyler kendilerini bu tekinsiz ortamda güvende hissedebilecekleri bir kimlik limanları oluşturmaktadır. Birçok kimlik mağduriyeti ve ötekileştirilmenin sonucunda bireyler, belleklerinin sürekli canlı tutulması halinde sözlü geleneklerini yeni kuşaklara devretmektedirler. Çünkü zaman zaman demokrasi anlayışının sunduğu yurttaşlık hakkının önüne geçen ayrımcılık durumu belleğin canlı tutulmasıyla oluşturulmaya çalışılan algının önüne geçilir (Geçgin, 2019).

Birçok farklı kimliğe sahip bireyler kendilerini inandıkları inançlardan ve bu inançlar doğrultusunda hayatlarını idame ettirmelerinden dolayı dışlanmaya ve belirli saldırılara maruzlardır. Bu durum belleklerinin daima güçlü ve hazır durumda bulunmasını gerekli

kılmaktadır. Özellikle nesnelerin ve mekanların da dahil olduğu bu somut süreçte (Madımak Oteli'nin müze haline getirilmesi gibi) belleğin önemli yönünü oluşturan travmatik olaylar ile daima hatırlatılmaktadır. Hatırlamanın neticesinde bellekte gerçekleştirilen tutumlar ve hisler canlı tutulmaktadır. Bu hisler aynı zamanda mekânsal ortamda hem varlığını hem de anlamından öte işaretlere dönüşmektedir (Çavdar, 2017). Travmatik olaylar sonucunda bireylerin belleğindeki geçmiş deneyimlerinin bağlamlar yoluyla çağrışım gerçekleştirilmesi ile mekanın bellekte bıraktığı izler ile mümkün olmaktadır. Mekan algısı görsellikten öte bireyin belleğinde geçmişte yaşadığı uyaran anlamını korumaktadır. Böylelikle daha sonra hatırlamak ve anımsamak için 'bellek' sürekliliğini korumaktadır (Avcıoğlu ve Akın, 2017).

Belirtmek gerekir ki "kültürel bellek" grupların geçmişle bağlantılarının kopmaması ve birikimlerini canlı tutarak gelecek kuşaklara aktarabilmek adına önemlidir. Bu anlamıyla geçmişin bellek üzerinden deneyimlenmesi o grubun ortak bir kimliğinin yeniden üretim sürecinde değerlidir. Kimliklerin korunması ve devamlılığının sağlanması başka bir anlatımla gelecek kuşaklara aktarımının sağlanması için süreli güncelleştirilen bir belleğe ihtiyaç vardır. Güncelleştirme ile olgular hafıza içerisinde kaydedilir, aktarılır ve canlı tutularak sürekliliği sağlanır (Akın, 2019). Böylelikle üretilen kültürel bellek devamlı kılınır ve bu devamlılıkta mekan önemli paya sahiptir.

2.3. Kimlik ve Mekan

Korunmaya çalışılan kültürel belleğin kalıcı hale getirilmesi, mekanın belleğe kodlanmasıyla ve birçok durumla ilişki içerisinde. Özellikle mekanın fiziksel gerçekliği (koku, ses, ışık, renk) gibi bileşenler bireylerin duyumsamaları aracılığıyla hafızalarında yer edinmesinin bir kaynağını oluşturur. Böylece bireyler bu duyum aracılığıyla mekanı algılayarak bir takım düşüncelere ve yargılara ulaşmaktadırlar. Bireylerin mekanla kurduğu ilişki ve belleğinde yer edinmesi hayatlarının devamında tekrar hatırlanmak üzere kalır (Özak ve Gökmen, 2009).

Yaratılan ve içinde yaşanılan mekanlarda bireyler kavramların ve tanımlamaların içinde karmaşık bir durumla karşı karşıyadır. Bu muğlaklığı açıklığa kavuşturarak sağlam esaslar sonucunda birtakım kaygıların azaltılması çalışılması ile zihin rahatlığı gerçekleşir. bireylerin "ne"liğini, nereye ait olduğunu bilmesi daima önem taşır. Belleklerinde kim'liğine ait mekanlarda kendi güvenli alanlarını oluşturmaları ile sığılacak limanları daima hazır durumdadır (Cumaoğlu, 218). Bellek ise burada devreye girmekte ve toplumsal mekanda

belleğin izlerini görmek mümkündür. Toplumsal bellek ile bireyler hafızaların canlı kalmasını, yenilenmesini, bireylerin zihin dünyalarını anlamlandırmalarının bir durumudur. Mekanla çok güçlü bağı olan toplumsal bellek bir sosyallik alanı oluşturmakta olup bireylerde hafıza mekanı olarak dinamik biçimde kendini göstermektedir. Bireyler güçlü aidiyet hisleri kurdukları mekanlarda özellikle sosyal çevrelerinin de etkisiyle hafızalarını oluşturmakta güçlü aidiyet hissi kurarak ortak hafızalarının aktarımını bu mekanlarda gerçekleştirmektedirler (Aktin, 2020).

Alevilik kimliği üzerinde de belleğin üretimi için belleğe dair bir mekan göndermesi mevcuttur. Cemevleri mekan olarak bu belleğin aktarımında önemli bir referans noktasıdır ve dinamik biçimde aktarımın gerçekleşmesinde rol oynamaktadır. Hemen belirtmeli ki bu noktada mekan ve bellek birlikteliği çok önemli bir bileşkeyi oluşturmaktadır. Çünkü mekan, varlıkbilimsel (ontolojik) olmanın yanında, bireye şekil veren ve bireyleri şekle sokan toplumsal boyut olmaktadır. Harvey'e göre (2003: 11) "Mekansal biçimler, içinde toplumsal süreçlerin olduğu cansız nesnelere olarak değil, toplumsal süreçleri, bu süreçlerin *mekansal olmasıyla* aynı tarzda 'içeren' şeyler olarak görülmektedir" (akt. Merrifield, 2012)

"Eşyalar gibi bedenleri olan varlıklar (biyolojik bireyler) olarak insanlar da ancak belli bir mekanda mevcut bulunabilirler ve bir yer kaplarlar. Bir failin ya da eşyanın fiziki uzamda yerleşik olduğu, yer aldığı ya da mevcut bulunduğu nokta tam da mekan olarak tanımlanabilir. Diğer bir deyişle mekan, bir yerleşim ya da ilişkisel bir bakış açısıyla bir konum, bir düzendeki sıra olarak düşünülebilir. Gerek toplumsal failer gerekse de bu failer tarafından temalük edilerek mülkleştirilen eşyalar, toplumsal uzamda ve toplumsal alanla ilişki içinde kurulurlar. Bu fail ve eşyaların bulunduğu toplumsal uzam ise, bu uzamın öteki yerlerle olan ilişkisine ve bu yerlerden uzaklığına göre tanımlanır. Fiziki uzam, karşılıklı olarak birbirini dışlayan parçalardan oluşuyorken; toplumsal uzamda birbirini karşılıklı olarak dışlayan (ya da birbirinden ayrılan) konumlardan yani yan yana bulunan toplumsal konumlardan oluşur. Böylece çok çeşitli bağlamlarda toplumsal uzamın yapısı, uzamsal karşıtıklardan oluşur" (Bourdieu, 2015: 224).

Dolayısıyla mekan, toplumsal bir ürün olmakla birlikte her toplum, kendi mekanını kendisi üretmektedir. Peki bu mekan nasıl üretilmektedir? Bir bakıma mekan, matematiksel mekan tasarımı olmaktan daha çok canlı, değişen, gündelik yaşamın dinamiği ile birlikte dönüşüm içerisinde. Böylelikle bir yanı sıra toplumsal olarak üretilen mekan, diğer taraftan zihinsel olarak üretilmektedir. Zihinsel olarak üretilen mekan bir 'düşünümsellik' ortaya

çıkarmakta ve toplumsal pratiğin yansımalarını hem ayırma hem de birleştirme gücüne sahip olarak yeniden üretim sürecine dahil olmaktadır. Burada önemli olan mekan üzerine bir söylem yaratmaktan ziyade bir düşüncenin yeniden inşasını ve bir mekan kodu inşa edilmesini içeren mekan üretiminin gözden kaçırılmaması gerekliliğidir. Üretilen mekan deşifre edilerek okunur ve böylelikle mekanın, göstergeleri inşa edilir. Mekanın öznel kodları tarih boyunca yerleşmiş olup çeşitli etkileri de beraberinde getirmiştir. Öyle ki toplumun üyesi olan ‘özneler’ hem kendi mekanlarına hem de bu mekanda etkin olan ve onu içeren, ‘özne’ niteliklerine kavuşmaktadırlar (Lefebvre, 2014).

Açıktır ki mekan, içinde yaşayanların geleneklerini, değerlerini, yargılarını, kültürlerini ileten bir bellek niteliğindedir. Çünkü mekan, bireylerin dili, sembolleri ve görüntüleriyle doludur. Ritüeller mekanı birbirine bağlayan ağlar içerir ve mekansal pratikler gündelik hayatın gerçeklerini anlamlandırmaktadır (Solak, 2017). Üretim ve yeniden üretimi içeren mekansal pratikler mekanda anlam kazanırken süreç (Merrifield, 2012) toplumsal mekanla ve toplumun üyesinin mekanla ilişkisi açısından bir performansı gerektirmektedir. Bir toplum ‘mekansal pratiği’ ile ona hakim olarak ve ona sahip çıkarak yavaşça üretirken kendi mekanını yaratmaktadır. Dolayısıyla ‘temsil mekanları’ ortaya çıkmaktadır. Doğrudan sorgulamadan yaşanan ve mekan odaklı pratikleri, alışkanlıkları biçimlendiren ‘algılanan mekan’; mekanın tasarımını, mekanın planlanmasını ve düzenlenmesini içeren ‘tasarlanan mekan’; semboller aracılığıyla özellikle ‘kullananların’ mekanı olan, aynı zamanda o mekanı tarif edenlerin ‘yaşanan mekanı’ var olup bu üçlünün kendine özgü bir ritmi vardır. Özellikle “toplumsal mekan” kültür gelenekler ve sembolizmler üretir (Lefebvre, 2014). Bu noktada Cemevleri Alevi kültürünün yeniden üretiminin mekanı durumundadır. Dolayısıyla Cemevi gerek kurumsal gerekse grup kimliğinin ortaya konulduğu ritüel alanı olduğu gibi kültürün ve geleneklerin yaşanarak sergilendiği yeniden üretim mekanıdır ve ritüellerinin parçası niteliği taşıyan müzik oldukça önem taşımaktadır.

2.4. Kimlik ve Müzik

Müzik, varlıksal alan içerisinde düşünme sürecini içerir. Süreçte yaratım söz konusu olup müziğin estetiksel normu ortaya koyulur. Ortaya çıkan ve aktarılmaya çalışılan normlar müzikle ortaya konulmakta ve duygusal ve yargısal değer taşımaktadır. Müzik özellikle bireylerde saklama, dönüştürme, algılama ve hatırlama gibi çağrışımsal özellikleri taşıyarak yeniden üretimi sağlamaktadır. Böylelikle müzikalin algısı çok karışık bir durumu ortaya koymaktadır (Kabataş, 2017). Çünkü müzik toplumların değer kaynaklarının en önemli

ögesini oluşturmaktadır. Değer ve normlardan dinsel ritüele kadar bir kural gücünü ve değerini taşıyan birçok derin anlama sahip olmaktadır. Yani müzikle aktarılmaya çalışılan kültürel payı daima içermektedir (Sağır ve Öztürk, 2015). Böylelikle müzik kültürel yapıları etkileyen ve devamında incelemeyi hedefleyen bir alandır. Çünkü belirli bir müziğin icra edilmesi, üretilmesi, dinleyicilere sunulması ve toplumsal alanda tüketilerek aktarılması yaşanan kültürden bağımsız düşünülmemelidir (Zafer, 2021).

Nitekim bireylerin hislerinin ve duygularının ahenkli söz öbekleriyle aktarımını sağlayan müzik bireyin ayrıca düşüncelerini diğer kesimlere ulaştıran bir araçtır. Diğer notalar ve ahenkli sözlerle bir düşünce aktarımı gerçekleştirilerek köprü niteliği taşımaktadır. Bu köprü bir sosyal ağ olup bireyler aynı müzik etrafında kendi alanlarını inşa etmektedir. Bu alanda ortak beğeniler, sosyal çıkarımlar, sevinçler, üzüntüler ve acılar etrafında karşılıklı aktarım söz konusudur. Aynı zamanda ortak bir kültür etrafında bireyleri bir araya getiren kolektif bilincin yansımalarının alanıdır (Sağır ve Öztürk, 2015). Hal böyle olunca müzik bireyin ait olduğu ve yetiştiği alan içerisinde belleği, kültürel birikimi, yöresel donanımı ortaya koymaktadır. Bu durum ise bireylerin toplumsal belleğinde yer edinen habitus ve kültürel sermayelerinin (Bourdieu, 2018) bir üretilmesidir. Kişinin içinde bulunduğu durumlardan yeni deneyimleri aracılığıyla üretimde bulunması “habitus”u oluşturmaktadır. Böylelikle habitus; kişinin sosyalleşme süreciyle birlikte toplumsal sisteme entegre olması ve bu sistemi değiştirecek şekilde konu edinmesinin yanında ne yapması, nasıl davranması gerektiğini, sosyal alanlarda düzen, istikrar ve bütünleşmeyi öngören bir kavramdır (Baltacı, 2018). Alan kavramı da aslında birçok şeyin belirleyicisi halindedir. Kişilerin nasıl bir alandan geldiği kişinin habitusunu ve kültürel sermayesini belirlemektedir. Habitus aslında alana bağlı olarak kişinin dinamiklerini, donanımını oluşturan her şeydir. Kültürel sermaye ise; ona ilişkin elde etmiş olduğu birikim ve statüdür. Müziğin içinde de habitus oldukça önemlidir. Çünkü bireyin belleğini, kültürel birikimini, yöresel donanımını etkilemektedir. Özellikle toplumsal yaşamın hızla değişimi yeni müzik tarzlarını ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bireyler kendilerini ifade etmek adına müzikle etkileşim halinde kalarak yeni davranış kalıpları kazanmıştır. Çünkü bireyler belirli müzik bağlamında toplumsal direnmeyi gerçekleştirmektedir (Sağır ve Öztürk, 2015). Burada önemli nokta müzikle birlikte kimlikli ilişkilerin oluşturulmasıdır. Özellikle müziğin evrensel bir dil taşıması cemaatsel birliktelik ve bellekle ilişkili olmakla birlikte müzik kültürünün etnisiteyle iç içe olmasını sağlamaktadır ve kimlik olgusunu canlı tutmaktadır. Bireyler müzik etrafında birleşerek ve kendilerine ifade alanları

yaratmaktadırlar. Kendi müzik tarzlarına yakın bireylerle daha sıkı iletişim ve aktarım gerçekleşirken ortak payda olan sosyal ağda birleşmektedirler (Sağır ve Öztürk 2015).

Hal böyle olunca bireylerde grup içi dayanışmanın artması, bir topluluk olarak hareket etme, kendisinin ve ait olduğu grubun varlık sebebini sorgulayarak kendi anlamını araması ve sorgulamaya açması müzikle beraber “kimlik” olgusunun gündemde olmasını sağlamıştır (Işıқтаş ve Tanar, 2015). Bu durum bölgesel müzik kültürünün doğmasını ve topluluk bilincinin pekişmesini sağlamaktadır. Bölgesel müzik kültürü farklılığıyla o bölgedeki etnik kimliğin bir göstergesi olmaktadır. Kültürel kimliğe ait diğer etnik kodların da bağlamsal devamıdır (Dönmez, 2011). Bilgin’e göre “kimlik duygusu, sadece makro anlamda bir ulus değil belirli bir etnik grubun, kendi farklılığını inşa etmek üzere kendisi için bir referans kaynağı olacak kolektif bir geçmiş yaratma çabalarıyla da ilgilidir. Dolayısıyla geçmiş, bir miras olarak çok çeşitli olgularla (biyolojik, kültürel vs.) doldurulabilir ve geçmişin öğelerinin algılanması ve temsili, kimlik taleplerinin yönüne göre şekillendirilebilir” (Bilgin, 2013: 63). Böylelikle müziğin toplumla etkileşimi geniş perspektifte yaratımından oluşturulmasına sosyo-kültürel bağlamdan oldukça etkilidir (Sağır ve Öztürk, 2015). Özellikle bir kimliğin birey için hem gruba ait hem de bireysel olarak kendisini toplumsal dünyada tanımlamasını beraberinde getirmiştir. Çünkü yaratılmaya çalışılan ve sahip olunan kimlik farklılığı, aynılığı ve ait olunan/olunmayan yeri ortaya koymaktadır. Bellekte kalıcı hale getirilmesi ise müzikle gerçekleşmektedir. Müzik semboller, dil, din gibi somut gerçekliklerin belleğin süzgecinden geçilerek kimliğin ortaya konulmasında önemli yere sahiptir (Işıқтаş ve Tanar, 2015) ki bireyin bağlı olduğu alanı vurgulayan ve kimliğini ortaya koyan müzik semboller simgeler içermektedir

Selagen’a göre (2002) ailedeki büyük fertlerin anlatıları, inançları, alışkanlıkları, pratikleri belleği etkileyen önemli faktörlerden birini oluşturmaktadır. Değişen yaşam koşullarında aile büyükleri, artık mülk ve statünün miras bırakılmasının yanına bir de ailevi kültürünü gelecek kuşaklara aktarmak istemektedirler. Bu da toplumsal belleğin üretimi adına son derece önemlidir. Aile bağının inşa edilmesinde sembolik aktarım eşyalar üzerinden (akt. Bilgin, 2013) yapılmaktadır ki Alevi inancının önemli bir sembolünü içeren ‘bağlama’ buna örnektir. Özellikle “kültürel bellekte bilginin aktarımı ‘ritüeller’ ve ‘müzik’ aracılığıyla olmaktadır. Bu iki sanatsal iletişim aracı, belleğin korunmasında ve aktarılmasında oldukça önemli role sahiptir. Ritüeller, bir anlamda geçmişteki bilginin tekrarlandığı ve güncellendiği mekanizmalardır. Güncellenme sonucunda gruba dair ortak aidiyetin kuşaklar arası aktarımı

gerçekleştirilir. Hemen belirtmeli ki ritüeller ve ritüellerin devamında tamamlayıcı olan müzik, birliktelik bilincinin pekiştirilmesinde (Akın, 2019) en etkin araçlardan birisidir. Müziğin üretilmesini sağlayan enstrümanın ise bu noktadaki işlevi daha büyüktür. Enstrümanların yönlendiricilikte ve aktarımda önemli paya sahiptir. Çünkü enstrümanlar gerek ritüeller, giyimler, dil, kutsal birçok nesnelere üzerinde etnik kimlik adına önemli kodlar oluşturur. Kodlar aynı şekilde belirli etnik kesimin iletişimini sağlamakta ve kültürel hallerin çözüme kavuşturulmasına yaramaktadır. Nitekim önemli bir etnik kimlik niteliği taşıyan Alevilik de belirli sembolleri ve göstergeleri bağlama aracılığıyla dışa aktararak hem kimliklerinin dışa vurumu sağlamakta hem de kültürel hallerin iletişimi gerçekleştirmektedir (Dönmez, 2011).

Gerek enstrümanlar gerekse farklı bağlam noktalarını sunan müzik, eğlence, dinsel, askeri, mitolojik birçok alanda olmakla birlikte toplumsal alana nüfuz etmesiyle bireyler için gerekli bir aradılığı sağlamaktadır. Bu süreçte müziğin kendine has yapısı, anlatımı, aktarımı zamana ve mekana göre değişmekle beraber toplumun düşüncelerini etkilemektedir. Düşüncelere aktarımın fonksiyonel işlevi bulunmakla beraber sembolik ve duygusal davranışlarda yönlendirici etkisi mevcuttur (Cengiz, 2011). Özellikle müzik yerel kimliğin üretilmesinde ve şekillenmesinde hatta bu kimliklerin inşa edilmesinde önemli bir paya sahip olmuştur. Etnik grupların kendi kimliklerini inşa etmesinde bir referans kaynağı olarak kolektif bilinç etrafında ortak geçmiş yaratmıştır (Işıktaş ve Tanar, 2015).

Nitekim sınırların ortadan kalktığı küresel dünyada bireyler müzik üreterek, dinleyerek ve hatta dinsel ritüellerinin parçası haline getirerek müzikal direnişi başlatırlar ki icra edilen müzikler de sosyal yapılar üzerinde oldukça etkindir. İlksel kimliklerini pekiştiren bireyler ortak payda olan müzikle kendilerini ifade etmektedirler ve toplumla uyumlu veya uyumsuz dokuları yapılar içinde entegre olmaktadır. Sosyal Refah Modeli'nin bozulması ve devletin mal ve hizmet üretmemesiyle oluşan rekabetçi piyasa koşullarının gerçekliği içinde rekabet etmek zorunda kalan bireyler birçok zorlukla mücadele etmektedir. Özellikle göçmen olmanın ve etnik dinsel farklılığın da bu olumsuzluğu derinleştirilmesiyle birçok dayanışma stratejileri geliştirmektedirler. Günümüz dünyasının yeni kapitalist sisteminin içinde ortaya çıkan ve müzik yoluyla ifade bulan direniş kültürü oluşmaktadır. Müzikle beraber semboller niteliği taşımakta ve yeni kapitalizmin içerisinde daima önemli bir işlevi yerine getirmektedir (Zafer, 2021).

2.5. Yeni Kapitalizm ve Bir Sığınma Alanı Olarak İksel Kimlikler

Kapitalist üretimin küresel düzeyde örgütlendiği günümüz evresinde birçok değişim yaşanmıştır. Bu değişimlerde devletin mal ve hizmet üretmekten çekilmesine bağlı olarak özelleştirme, piyasalaştırma ve serbestleştirilenin giderek yaygınlık kazanması küresel çapta bir yapılanmayı beraberinde getirmiştir. Yeni yapılanma emek süreçlerine de yansımış ve standart dışı esnek çalışma yaygınlık kazanmıştır. Esnek çalışma biçimi bu dönem üzerinde kilit bir kavram olup üretim süreci içinde emeğin dönüşümünü göstermektedir. Çünkü üretim süreci içerisinde çalışan artık iş yaşantısı dışında da bu sürecin bir parçasıdır. Standart-dışı, korumasız, belirli kuralı olmayan, geçici, düzensiz, kırılabilir çalışma biçimi olan güvencesizlik aynı zamanda bireylerin iş dışında da hayatlarını kontrol altına alarak sermayenin emek sürecindeki kontrolünü giderek arttırmaktadır (Kutlu, 2012).

Anlaşılmaktadır ki standart olmayan yani esnek olarak ele alınan bu tarz güvencesiz çalışma koşulları OECD raporlarında da sayısal esneklik, ücret esnekliği, işlevsel esneklik ve zamansal esneklik olarak dört tamamlayıcı parçadan oluşmaktadır ve yeni kapitalist hayatta işverenlerin çıkarlarını gözetmektedir. İzin sürelerinden bireylerin iş saati içinde tuvalet sürelerine, ücretlerin ödeme zamanının düzensizliğinin birçok sınırlandırmalarına maruz kalan çalışanlar için bu durum olumsuz çalışma koşullarına karşılık gelmektedir. Herkes emek gücünü pazarlayarak işsiz kalma gerçeğiyle yüz yüzedir. İstihdam koşulları içerisinde güvencesizlik hem vasıfsız hem vasıflı bütün iş gücünü kapsamaktadır. Hal böyle olunca yeni kapitalist düzende hiçbir güvence ve garanti olmamaktadır (Savul, 2012). İş güvencesinin olmadığı, bireylerin kısa vadeli çalışmalarda düşük ücrete tabii tutulduğu, düşük sigorta primi nedeniyle düşük emekli maaşının olduğu ve birçok sendikal haklardan yoksun olunan güvencesiz istihdam özellikleri daha birçok kötü koşulları da beraberinde getirmektedir (Özsever, 2012). Açıktır ki çalışan kitlelerin çalışma koşulları yeni kapitalist düzenin yarattığı belirsizlik içerisinde koşulları giderek kötüleşmektedir (Oğuz, 2012).

Bu derin krizi ise daima gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki dezavantajlı konumda olan göçmen grup sırtlanmaktadır. Küreselleşme içinde meta üretici güçler göçmenler üzerinde var olan ve gittikçe artan proleterleşme sürecini derinleştirmektedir. Göçmenler gittikçe mülksüzleştirilerek ve yoksullaştırılarak üretici güçler (özellikle çokuluslu şirketler) düşük ücret ile karını maksimize etmektedir. Özellikle göçmen bireylerin birçok hakkı göz ardı edilirken acımasız koşullara maruz kalmakta tarımdan sanayiye ve birçok yaşam alanları parçalanmaya yüz tutmaktadır (Göztepe, 2012). Nitekim göçmen

bireyler herhangi maddi (sermaye birikimi veya rant geliri) güce sahip olmadıklarında hayatlarını idame ettirebilmek için emeklerini belirli ücret karşılığında iş verene satmaktadır ki bu kapitalizmin temel mantığını oluşturmaktadır. Herhangi çalışma yaşamında aldıkları ücretlerin yeterlilik durumu, sendikal hakları, emek sürecinde yeterli kontrolün olmadığı bir gerçektir (Savul, 2012).

Nitekim Refah Devleti Politikaları doğrultusunda devlet mal ve hizmet üreterek eğitim, sağlık gibi temel kolektif tüketimin sağlandığı durum yeni süreçle birlikte yok olmaktadır. Çünkü iş gücünün yeniden üretilebilmesi adına devlet kamusal hizmetleri karşılamaktaydı. Hal böyle olunca kolektif üretim sonucu kolektif tüketim doğmaktaydı. Bu durumu Castells (2014: 34) “kolektif tüketim” olgusuyla açıklamakta olup eğitimden sağlığa ve birtakım hizmetlere erişebilir hale gelmek olarak açıklamaktadır (akt. Ekinci ve Keleş, 2018). Ancak neo-liberal politikalar ile birçok kamusal hizmetin çökmesi üretmemekten yoksul olma durumunu tüketmemek olarak güncellemiştir. Göçmenler yeni süreç içerisinde rekabet edememekte ve tüketime eklemlenecek fırsatları yaratamamaktadır. Hal böyle olunca göçmenler küresel ve yerelin iç içe geçtiği toplumsal hayatta yerel cemaatlerine hızla dönüşü gerçekleştirmektedir. Bireyler her ne kadar zamanın yönetiminde küreselci olsalar da mekanın savunulmasında yerelci olmaktadır. Çünkü tüketime endekslenen dünyada rekabet edemeyenler ilksel kimliklerine dönüş yapmaktadır (Castells, 2006: 23). Nitekim kapitalist sistem toplumda var olabilmek ve tüketime eklemlenebilmek için herkesi ezip geçmeye programlayan bir ahlak anlayışı yaratmaktadır. Özellikle çalışma hayatının parçalanması ve güvencesiz sistemde bireyler giderek yalnızlaşmaktadır. sığınılacak liman arayışı bir korunak yaratma ihtiyacı duymaktadırlar (Ertuna, 2010). Bu ihtiyacın kaynağını ise dayanışma ve aidiyetlik üretiminin sağlanmasıyla gerçekleştirmektedirler. Aidiyetliğin yeniden üretimi kimlikler üzerinden olmaktadır. Aidiyet hissinin pekiştirildiği kimlik sürecinde bireyler için bir başkası tarafından açılan ve diğer koşullar neticesinde de (ekonomik, sosyal, siyasal) tamamlanmışlığının tutarsızlığı yani yabancılaşmayı gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu şekillenme ise tanımlama etrafında biçimlenmektedir. Hall’e (1987) göre “kimlik dillendirilmeyen öznellik hikayelerinin tarihsel ve kültürel anlatılarla buluştuğu istikrarsız noktada biçimlenir” der. Hal böyle olunca bireylerin kendi hikayelerini oluşturduğu ve inşa ettiği aidiyet konusunda uçsuz bucaksız bir arzu ve bilinçdışı geçiş halinde olmaktadır (Chambers, 2014: 44).

Özellikle yeni kapitalist kültürün ekonomik yansımaları devasa bir tartışma alanı yaratmaktadır. Ekonomik krizlerin yaratmış olduğu sermayenin ve pazarın çeşitli krizler sonucu şekillenmesi bir anlamda kültürel krizlere de sebebiyet vermektedir. Kültür de artık alınıp satılabilen bir meta gibi küresel sistemin parçası haline gelerek küresel çark içinde ekonomik krizler kültürü de içinde barındırmaktadır. Çünkü merkezileşmenin tek bir alanla sınırlı kalmadığı çokluklar dönemi kendisini göstermiştir. Bireyler kendilerine dayatılan sistem içerisinde kendi kültürlerini yaşamak adına mücadele vermektedirler (Çelik, 2012). Çünkü yeni kapitalizmin üretimi doğası ve onun hem mekana (kente) hem de bireylere yansımaları onun sosyal ve siyasal dinamikleri tarafından da baskılanan sosyal grupların kendini yeniden üretmek için mücadeleye itmektir. Bu üretimin en önemli ayağını Alevi göçmen gruplar oluşturmaktadır.

3. BÖLÜM

3. ALEVİLİK: BELLEK, MEKÂN VE MÜZİK

3.1. Tarihsel Süreçte Alevilik ve Alevi Kimliği

Alevilik tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır. Bütün alt grupları dahil Alevilik üretilen normları ve değerleri göz önünde bulundurulduğunda oluşum tarihi kesinlik taşımamaktadır. “Kızılbaş Aleviliği” ve “Bektaşî Aleviliği” tarihine bakıldığında bu kesinlik hatırı sayılır bir mecraya yerini bırakmaktadır (Yıldırım, 2012a). Ayrıca Hacı Bektaş Veli oldukça önemli bir sembol niteliği taşımaktadır. Çünkü Bektaşî Geleneği’nin de en önemli temsilcisi olmaları ve Alevilik öğeleriyle senkretik yapı sunduklarından dolayı bu kavramlar birlikte verilmektedir (Alevi/Bektaşî gibi). Özellikle Bektaşîler kent merkezlerinde okumuş kesime karşılık gelmektedir. Aleviler ise daha çok halk tabanlı olmasıyla Bektaşîlikten sosyal açıdan farklılık oluşturmaktadır. Birlikte verilmesi daha çok yapısal anlamda benzerlik taşımalarından kaynaklanmaktadır. Ortak ele alınan bu iki olgu çok eskiye dayalı parça parça birbirinin içine karışmıştır ve karışık inançlar sistemine karşılık gelen senkretik yapı; Şamancı kalıntıları, Budacı öğeler, Yahudi- Hristiyan karışmalar gibi birçok yapıyı içermektedir (Melikoff, 1993: 33). Senkretik yapı bileşkeler ve eklektik yapıdan ziyade Sünnilik gibi sınırları belirlenen yapısal özellikten çok kendi özgün dilini yakalamasında yatar. Sünni tanımlamaların ötesinde muhalif yapı kendini inşa eden Alevilik (Subaşı, 2009) Melikoff’a (1993) göre kırmızı serpuş taktıkları için adları tarihe ‘Kızılbaş’ olarak geçmiştir. Zamanla ‘Kızılbaş’ sözcüğü Celali İsyancıları ile tanınan dini-sosyal başkaldırma sonucunda küçültücü bir anlam yüklendiğinden dolayı yerini ‘Alevi’ye bırakmıştır.

Araştırmalar neticesinde tarihsel dönemlendirme veya kavramsal sözcükler Alevi toplumu dışında atıflanmadıklarıyla şekillenmiştir. Böyle bir perspektif “Sünni tanımlamaları” beraberinde getirerek ona göre konseptleri, tabirleri ortaya koymaktadır (Yıldırım, 2012a). Gerek İslam öncesi öğretilerin gerek İslam ile birlikte her birinin harmanlanmasıyla ortaya çıkan Alevilik (Subaşı, 2009) Melikoff’a (1993) göre 13. yüzyıl Hacı Bektaş Veli’ye 15-16. İlk Safevilere (Şah İsmail, Şeyh Cüneyt, Haydar) dek uzanmaktadır Yıldırım (2012a) ise Alevi tarihini üç ana döneme ayırmaktadır. Bunlar 11.-15. yüzyıl “Oluşum Dönemi”, 16.-19. yüzyıl “Kızılbaş Dönemi” ve 20. yüzyıl ve halen geçerli olan dönem “Modern Alevilik Dönemi”dir.

Gerek İslam öncesi gerek İslamla birlikte gelinen bugünkü noktada kendi arasında birçok unsur barındırmasıyla Aleviliği tanımlamak oldukça güçtür. Kendi problemlerini kültürel ve dinsel belirlemelerin aksine siyasi bir hak arayışı olarak tanımlama konusunda duyarlıdır. Ancak din bağlamında tanımlamalar yapılması olağan bir durum haline gelmiştir. Sözgelimi “Aleviler kimdir?” sorusuna Sünni inanç ışığında bir tanımlama yaratılmaktadır. Ancak bu tanımlamalar sosyolojik gerçekliği arka plana itmekte ve Aleviliğin birçok boyutunu göz ardı etmektedir (Subaşı, 2009). Çünkü Alevi bireyler kendilerini Arap, Kürt, Zaza gibi farklı dile ve pratiklere sahip topluluklar olarak tanımlamaktadır. Ayrıca bu topluluklar inanç bakımından “Alevilik” inanç çatısı etrafında birleşmektedir. Böylelikle pek çoğu tek bir tanımlama etrafında ele alındığında kapsayıcı niteliğin dışında kalmaktadır. (Suavi, 2015). Böylelikle Aleviliği dinsel kalıplar üzerinden dar alana hapsedmek hayatlarının diğer boyutlarının gözden kaçmasına sebep olmaktadır. Bu anlamda kültürel faktörler, din dışı ele alınmakla beraber korunmaya çalışılan kültürel sermayenin de sistematik parçasını oluşturmaktadır. Burada devreye inançların değerinden de öte bireylerin kültürel sermayelerinin anlamı ve aktarımı gerçekleşmektedir. Böylelikle dinsel belirlemelerin sonucunda bir inanç kodu ve kültürel sermaye tipinin görünümü olan Alevilik, yaşam felsefesi ve hayat tarzı açısından ele alınmaktadır (Geçgin, 2019).

Alevilik kültürel yanı ve yaşam biçimi olgusu üzerinden okunduğunda benzer kültür kimliği ile birliktelik etrafında kümelenmeyi içermektedir. Kültür kimliği burada önemli olmakla birlikte Aleviliğin kültürel yanı ve yaşam biçimi olgusu da burada ortaya çıkmaktadır (Bozkurt, 2010). Bireyler tarafından deneyimlenen çevre, alınan eğitim, sınıfsal konum ve oluşan yaşam tarzları, Alevi kimliği üzerinde oldukça belirleyici olmaktadır. Bu durum aynı zamanda Alevilik adına kültürel faktörlerin bileşimini oluşturmaktadır (Geçgin, 2019). Hayatı anlamlandırmanın ve bireyleri bir arada tutmanın en dinamik görüntüsü kültürle olan bağlarıdır. Çünkü “kültürel örüntüyle ilgili bilgi, kanıtını kendi içinde taşır. Aksi bir kanıt yoksa bu bilgi doğru kabul edilir. Böylelikle her durumda minimum çabayla istenmeyen sonuçlardan kaçınarak en iyi sonucu alabilmek için toplumsal dünyayı yorumlamanın, şeylerle ve insanlarla başa çıkmanın güvenilir reçetelerinin bir bilgisidir. Reçete bir yandan, eylemler için bir yönerge olarak işler ve bu şekilde bir ifade şeması işlevi de görür: Belirli bir sonuç elde etmek isteyen her kişi, bir amaç için sunulmuş reçetede belirlediği şekilde ilerlemek zorundadır” (Schütz, 2016:40). Aynı zamanda yaşam biçimi olarak varoluşlarının temelinde kendilerini; bağlı olarak kimliklerini yeniden üretebilmeleri bulunmaktadır (Raudvere, 2010).

Osmanlı'dan bu yana çok kültürlülüğün ve farklı kimliklerin hakim olduğu bir toplumsal yapıdan söz etmek mümkündür. Kendi kimliklerini ve inançlarını koruyarak yaşayan topluluklar, yüzyıllar boyu Osmanlı'nın hakimiyeti altında yaşamışlardır (Duman,2011). Hakimiyeti tarih boyunca tüm iktidar yapılarında görmek mümkündür. Amaç ise insan hayatı üzerine denetim kurmaktır. Farklı yaşamlar içinde mekansal ayrımları ortadan kaldıran böylece her birini iktidarın karşısında herhangi bir sınırlandırmaya bağlı kalmadan konumlandırın işlev taşımaktadır. Burada iktidar direk hüküm kurmadan kendisini söylemler çerçevesinde görünür kılmaktadır. Bir bakıma bireyler görünmeyen ama daima hissedilen hakimiyet çerçevesinde “nesneleşerek özneleşmektedirler” (Baştürk, 2013).

Alevilik kabul edilen İslamın değer ve normlarından farklı olduğu için sapkın bir inanç sistemi olarak ele alınmaktadır. Yöneticiler ve halk tarafından İslamın özünü bozdukları, dine, din dışı “hurafeler” kattıkları için oldukça ağır yaptırımlara maruz kalmışlardır. Bu tarihsel gerçekliği somutlamak gerekirse Osmanlı'da dışlanmak suretiyle kırsal alanlarda ve dağlarda yaşamaya mecbur bırakılmalarında görülmektedir (Duman, 2011). Cumhuriyet'le birlikte bir devrim yaşanmakta ve yaşanan devrimler sonucu Aleviler adına köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu değişim Alevilerin yaşadıkları kırsal alanların kentlerle bağlarının kurulmasıyla ilgilidir. Devrimlerle birlikte ilköğretim zorunlu kılınarak kimi Alevi köylerine öğretmen yollanmaya başlanmıştır. Böylelikle Alevi köylerinde dışarıdan kişiler gelerek dış dünya ile bir bağ kurulmuştur. Aynı zamanda Kemalist laikleştirme politikalarıyla birlikte o zamana kadar baskıların bir bölümü ortadan kalkmıştır. Şeriatın kaldırılması ve genel din özgürlüğünün sunulmasıyla toplumun iç dinamiği ve dinsel pratiğinin değiştiği bir süreç devreye girmiştir (Bozkurt, 2010). Artık Cumhuriyet Dönemi'nde devletin ana felsefesi ve ideolojisinin laiklik ilkesi etrafında şekillenmesi ve rejimin seküler ve rasyonel bir temele dayanması, Alevilik kökenin de bu ilkeleri barındıran özelliklerinden dolayı (Duman, 2011) Alevilik görece olarak kamusal alanda daha görünür hale gelmiştir.

Nitekim Kemalizm, bir yandan ulus aşırı Aydınlanmacı değerler üzerine yükselirken diğer yandan da tek bir etnik kimlik kurgusuna yönelmiş olup (Neyzi, 2005) Cumhuriyet Hükümeti tatlı bir eritme politikası niteliği taşıyan ‘ulusal kimlik’ (Bozkurt, 2010) inşa sürecini gerçekleştirmiştir. Böylelikle ‘ulusal kimlik’ bir yandan çok kapsayıcı olmakla birlikte bir yandan da dışlayıcı bir politika sergilemektedir. Laik modernist değer ve normlara sadık olma açısından kapsayıcı olmaktadır fakat tek bir dille, tek bir etnik aidiyetle bağdaştırılan tek bir dinsel mirasla tanımlandığında dışlayıcı bir görünüme bürünmektedir.

(Neyzi, 2005). Bir başka anlatımla Cumhuriyet tek bir dinsel mirasla tanımlanmamıştır ancak Sünni bir bürokrasi oluşturmuştur. Hal böyle olunca ulusal kimlik, kesin ittifak ve özel bir sadakat bekleyen kimliklerin aksine herhangi muhalefetten ziyade en ufak bir rekabeti dahi kabul etmemektedir. Çünkü 'biz' ve 'onlar' arasında sınır çizmek için oluşturulan bürokrasi tarafından titizlikle inşa edilmiştir (Bauman, 2017).

Yaşanan değişim ve dönüşümler post-modern yaşamda çokluğun, farklı olanın görünüm kazanması Alevi bireylerin toplumsal kabulünü etkilemiştir. İdeoloji namına devlet merkezîyetçiliği yoğun olarak sorgulanmış olup dinsel ve etnik gibi toplumsal kimliklerin görünür hal aldığı (Raudvere, 2010) dönemde Alevilik inancı da bu çeşitlilik içinde tıpkı insanlar gibi canlılık göstermekte ve bu canlılık özelliğini korumaktadır. Dini görünürlükteki artışı ortaya koyarak varoluşsal anlamlarını pekiştirmek diğer yandan da gelenekler ve normlarla hayatlarını sürdürmek adına 1980-1990'lı yıllar önem taşımaktadır (Bozkurt, 2010). Özellikle neo-liberal dinamiklerin hayata yansmasıyla kentlere yoğun göçler yaşanmıştır. Çoklukların ve kimlik siyasetinin görünür hale geldiği bu dönemde neo-liberal dönüşümün payı oldukça fazladır. Çünkü neo-liberal politikaların temeli çokluklara ve farklılıklara dayanmaktadır. Hal böyle olunca Alevilik kamusal alanda kendini yeniden üretme yolundadır. Geleneksel olarak ele alınan Alevilik kırdan kentlere yoğun göçlerle yerini örgütlü Alevilere bırakmıştır. Alevilikte birçok değişim meydana gelmekte olup şehir Aleviliğinin farklı boyutlarını gözden kaçırmamak gerekmektedir. Yeni yapılanma ayrıca bütünleyici olmaktan ziyade Türk Alevleri, Kürt Alevileri, tahtacılar, Arap Alevileri... gibi farklı boyutlarını yaratmaktadır (Subaşı, 2009). Nitekim değişen hayat koşullarında inanç, her daim ortama uyum sağlamak zorundadır. Böylelikle inançlar kendilerini yenileyerek zaman içerisinde kendilerine uygun uyum ve yaşam koşullarını yaratmaktadır (Bozkurt, 2010).

Anlaşılmaktadır ki Aleviler kent yaşamı içerisinde birçok değişim ve dönüşüme uğramıştır. 1980'lerde görünürlüğü artan bu süreç günümüzde artarak devamlı hale gelmektedir. Geleneksel Alevilik de yerini modern Aleviliğe bırakmıştır. Özellikle kent hayatı gerek ihtiyaçları ve gerek ritüelleri bakımından geleneksel Aleviliğin devamı için yetersiz kalmaktadır (Yıldırım, 2012a). Sözgelimi Subaşı (2002) ve Ellington (2004) göre musahiplik Alevilik için çok önemli bir kurumdur ki geleneksel Alevilik kurallarında musahibi olmayan ciddi yaptırımlara maruz kalmaktadır. Fakat kentlere göçlerle ve Aleviliğin yapısının değişmesiyle birlikte bu anlayış zayıflamıştır. Bu durum Cem ayinleri ve dedelik kurumu için de geçerlidir. Kırdan perşembe günleri yapılan Cemler yerini hafta sonuna bırakmıştır. Aynı

zamanda önemli bir yaptırım aracı olan Cem Ayini ile toplumsal düzen sağlanmaktadır. Bir Cem esnasında cezalandırma ile kişi “düşkün” sayılmakta ve Alevi olarak ciddi yaptırımlara maruz kalmakta ve adalet çarkı dönmektedir. (akt. Yıldırım, 2012a). Cemler ikiye ayrılmaktadır. Görgü Cemleri ve Abdal Musa Cemleri olmak üzere. Özellikle suçların çözülmesi bakımından Görgü Cemleri çok önemlidir. Çünkü suçla sayılan kimseler alınmamakla birlikte yaptırım işlevi fazladır (Bozkurt, 1998). Ancak gittikçe metropolleşen ve kalabalıklaşan kentlerde bu durum gittikçe azalmaktadır ve dedelik kurumu da geleneksel otoritesini yitirmektedir. Böylelikle Türkiye’de giderek artan dönüşümler ve değişimler bambaşka ve kompleks bir yapı yaratmaktadır (Raudvere, 2010). Hal böyle olunca inanca referans yapan “Geleneksel Alevilik” yerini kimliğe vurgu yapan “Modern Alevi”ye bırakmıştır. Özellikle inançtan ziyade kimlik inşasına yoğunlaşması kent yaşamında kendilerine yer edinme uğraşını göstermektedir. Kent yaşamında kamusal alanın kendisinden farklı inançlar ve kişileri bir araya getirdiği görülmektedir. Bu durum kimliksel ihtiyacı doğurmuştur (Yıldırım, 2012a). Bu ihtiyaç ayrıca kendi kültürel sistemleri içerisinde normlarının ve değerlerinin biçimlendiği geleneklerinde büyüüp şekillenmektedir. Böylece tek bir ahlaki değer öğretilerine ve beklentilerine uyum sağlayarak kendi yarattıkları içe kapalı toplum yapısını oluşturmaktadırlar. Bu içe kapanıklık beraberinde ortak bilinci, benlik kavrayışını ve toplumsal mirası etkilemektedir (Stonequist, 2016). Güvenli alanlarını oluşturan Aleviler daha çok sahip oldukları ve hissettikleri Alevi kimliği üzerinden kendilerini topluma ifade etmektedirler. Kimliğin üretimini sağlayan diğer yandan ötekileştirirler. Ötekileştirme hikayeleri toplumlararası farklılık gösterse de verilen mesaj aynıdır. Öteki olan kötüdür ve toplumdan uzak durulması gereken normlardan sapan anlamı taşımaktadır. Tarihsel süreç içerisinde de ötekileştirme her daim üretilmiştir. Dolayısıyla bir hak mücadelesi hali, ötekileştirilenlerin talep ettikleri birtakım hakları elde edebilmek ve kendilerini bu toplum içerisinde konumlandırabilmek için başvurdukları kurumlar nezdinde direniş kimliği oluşturulmaktadır. Hal böyle olunca kimliğin daima kendini inşa edebilmesi için ötekinin iğne deliğinden geçmesi gerekmektedir. Bu şekilde oldukça aykırı bir zıtlıklar kümesi üretmektedir (Hall, 2014). Bu üretimin en önemli ayağını ise kentlerde görmek mümkündür.

3.2. Kentte Alevi Kültürü ve Türkiye Alevileri

Kentleşen, ekonomik ve siyasi liberalleşme sürecinde demokratikleşen yöresel kimlikleri temsil eden ve büyük ölçüde gelenekselliği kent ortamında yeniden yaşatmayı

amaçlayan örgütler olarak hemşehri dernekleri, geleneklerin kent ortamında sürdürülmesi ve yeniden üretilmesinde önemli rol oynamaktadır. Çünkü aynı köyden göç edenlerin birbirleri için kullandıkları bir tanıma sıfatı olan “hemşehrilik” günümüz kent yaşamında sivil toplum örgütleri haline gelerek önemli işlevler üstlenmektedir. Hemşehrilik ilişkileri bir yandan sürekli yapı ve anlam değişiliğine uğramakta ve bir yandan da diğer örgüt ve ilişki biçimlerinden farklılık göstermektedir. Ayrıca yabancı bir yerde varlık mücadelesi veren insanlar için aynı yerden gelme çok büyük önem taşımaktadır. Çünkü hemşehri dernekleri birçok hizmette hemşehricilik ağlarını kullanarak bireylere yardımcı olmaktadır. Ayrıca kente yeni gelenlerin, hemşehri derneklerine üye olarak sosyal dayanışma sağlamayı ve kendi hayatlarını ilgilendiren siyasi kararları örgütlü bir biçimde şekillendirmeyi amaçladıkları gözlenmektedir (Köse, 2008).

Kentin yaşam kültürü içinde Aleviler, kente tutunmayı kendilerine uzanacak bir yardım eli ile sağlamaya çalışmaktadırlar. Aleviler için anomi, kente yabancılaşma, ötekileşme, işsizlik, konut yetersizliği Alevilerin hızlı göçü durumunda ortaya çıkan toplumsal sorunların sadece birkaçıdır. Bu duruma çare olarak özellikle sosyal tutunma yollarıyla dinsel/mezhepsel, etnik yoldan yardım seslerine çare olmaktadır. Geleneksel ve dayanışmacı bağlarına yalnızlığın devasa kalabalığın içinde hemşehrilik bağlarıyla oluşturulan örgütsel yapılarla çare aramaktadırlar. Dernekleşme bu duruma örnek teşkil etmekle birlikte hemen hemen her kente ait ‘yardımlaşma ve dayanışma derneği’ adı altında hemşehri birlikleri mevcuttur. ‘Pir Sultan Abdal Derneği, Musa Abdal Derneği gibi yapılar buna örnektir. Bireyler bu yolla grupla bütünleşerek kente tutunmaktadır. (Mazlum, 2017) ki bu anlamıyla insan göçü kolektif eylemin tipik olarak hem biçimini ve ürettiği etkiler neticesinde mekana yansıyan alışkanlıkları sunmaktadır (Park, 2016).

Ayrıca Türkiye’nin en çok göç alan ve bağlı olarak hemşehri derneklerinin en yaygın olduğu kent konumunda olan İstanbul’un merkez olmasında iki önemli kıtayı birleştirmesi öncelikli olarak rol oynamaktadır. Asya ve Avrupa kıtalarını birleştiren Boğaz Köprüsü iki kıta arasında geçiş sağlamaktadır. Ekonomik açıdan ülkeye katkısı çok büyük olan boğazların ülkelerarası ithalat ve ihracat önemli için ulaşım güzergahıdır. Böylelikle Türkiye’nin ticaret merkezi olarak kabul edilmektedir ve ülkenin önemli sanayi tesisleri İstanbul çevresine kurulmuştur. Diğer illere nazaran daha fazla iş gücüne ihtiyacı olan İstanbul, iş gücünü nitelikleri yüksek bireyler arasından seçmektedir. Bu durum ise eğitim faktörünü doğurmaktadır. Böylelikle eğitim artmasıyla toplumsal refahın artış göstermesi, gelirlerin

yükselmesi, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra başka ihtiyaçları da gün yüzüne çıkarmaktadır. Aynı zamanda sosyal ve kültürel etkinliklere olan ilgi de kendiliğinden artmaktadır (Balta ve Gürel, 2011).

Nitekim Aslanoğlu'nun (1998) da belirttiği üzere modern kentler bir yandan uygarlıkların ürünü yapılar olan kütüphaneler, tiyatrolar, yollar, köprüler ile doludur. Bir yandan da yoksul barınakları, trafik kaosu ile kalabalıkların alanıdır. Buna göre kentler de insana has anonim ilişkiler egemendir. Geline nokta kentlerde sanayinin yanında ticaretin, ulaşım ve iletişim hatlarının işlevleri son derece gelişmiştir. Benzer olarak basın, radyolar ve televizyonlar, tiyatrolar, kütüphaneler, müzeler; meslek örgütleri ve siyasal örgütleri, sosyal kurumlar modern kent kültürüyle köklü etkileşimler içerisindedir. (akt. Bingöl, 2017). Fakat belirtilenler doğrultusunda İstanbul'a göç edenlerin yerleşme modellerinde boş zaman alışkanlıklarını konserlerde, tiyatrolarda değerlendiren kentli bireylerden ziyade geleneksel kültürün görünümü içerisinde hemşehri derneklerinin sunduğu etkinliklerle ve dayanışma stratejisiyle bir araya gelen göçmenlerin paylaşımları artmaktadır (Gürel ve Balta, 2011). Çünkü geleneksel ilişkiler aynı zamanda kente tutunma açısından strateji niteliği taşımaktadır. Geline nokta varış noktalarını köyleştirmekten daha ziyade yeni kapitalizmin dinamikleri karşısında (belirsizlik, güvencesizlik, esneklik, hız, risk) bir ayakta kalabilme bir stratejisi olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu durumda hemşehri derneklerinin özellikle zincirleme göç ile ilişkisi bir gerçektir. Özellikle yeni yapılara uyum sağlayamayan ve değişip dönüşmeyen, yeni değer ve normların hakim olması görülür. "Tampon mekanizma" ile uyum yakalanır ve parçalar bir bütün haline gelir. Gelişme sürecinde bu mekanizmalar ağıyla uyumu sağlamak, çatışmayı azaltmak ve bireylerin bütünleşmesini kolaylaştırmak adına ortaya çıkmıştır (Kıray, 2006). "Tampon mekanizmalar"ın bir ayağını oluşturan hemşehri dernekleri yeni gelenleri koruyup kollamak ve İstanbul'daki yeni çevreleriyle bütünleşmesini sağlamak için birincil bağlarını ikincil bağlara dönüştürmektedir. Aynı zamanda göç edenlerin genellikle etnik kimliğin vermiş olduğu dezavantajdan dolayı onları razı olarak karar vermeye zorlamaktadır. Özellikle Alevi bireyler kente gittiğinde kendi hünelerine uygun fırsatlardan gider gitmez haberdar olamamaktadır. Dolayısıyla bu göçmenlerin iş bulmalarında akraba çoğaltanının etkili olması geleneksel nitelikleri kentte yeniden üretip cemaatleşmeyi arttırmaktadır. Ortaya çıkan bu durum "tampon kurum" olarak ifade edilmektedir (Bal, 2006).

Bu haliyle kentin yabancısı olan Aleviler “bugün gelen ve yarın kalan insan olarak, deyim yerindeyse, daha fazla ilerleyemediği halde gelme ve gitme özgürlüğünden de tam olarak kurtulamamış potansiyel bir gezgin olarak değerlendirilecektir. Yabancı, belirli bir uzamsal daire içerisinde -ya da sınırları uzamsal sınırlara benzeyen bir grup içerisinde-sabitlenmiştir, fakat onun bu daire içerisindeki konumu, başlangıçta oraya ait olmadığı ve bu dairenin içine oraya özgü olmayan ve olmayacak özellikler getirdiği gerçeğinden öncelikli olarak etkilenecektir” (Simmel, 2016: 27). Hal böyle olunca kente gelen ve kentin pratiklerine uyum sağlamaya kendi değer ve normlarıyla adaptasyon sağlayan Alevi göçmenler mekan değişimini ait oldukları yerden kopup gelme sürecinden (yani bir yerden basit göç olarak tanımlamaktan) daha çok hane bağlarını da gittikleri yerlere taşıma olarak görürler. Aleviler, tıpkı Çingenerler gibi coğrafi vaka olmanın ötesinde kültürel yaşamın içinde sosyal bir olgudur. Nasıl ki dünya tarihinde Çingenerler sürekli kavimsel eylemlerini değerleri ve normları değişmez şekilde gittikleri yere taşıyıp sürdürmüşlerse (Park, 2016) Aleviler de dönem itibariyle değişim ve dönüşümlerin yansıması kaçınılmaz olarak kente taşınmışlardır.

Kentler, oturmuş bir yaşam çemberinin oluşturulduğu yerler olduğu ve nihayetinde göçmenlerin yaşam tarzlarıyla şekillenen mekanlar niteliğindedir. Özellikle Alevi göçmenler kente geldiklerinde akrabalarının ve tanıdıklarının vasıtasıyla birçok alana eklemlenmektedir. Çünkü yeni kapitalist sistemin yaratmış olduğu hız, esnekleşme, belirli güvencenin olmayışı, bireyler rekabete karşı strateji geliştirmeye itmektedir. Rekabetle birlikte artan yalnızlaşma, huzursuzluğun ve güvensizliğin artması daha da aşınmış bir topluma yol açmaktadır. Hal böyle olunca yeni kapitalist sistemle ve neo-liberal dinamiklerin parçalayıcı yapısıyla akrabalık ilişkileri ve ilksel bağlar oldukça önem taşımaktadır. Mevcut koşulların ürettiği tekinsiz ortamda bireylere sığımlı bir liman niteliği taşımaktadır. Böylelikle kentin yaşam kültürünü oluşturan bu eklemlenme biçimi, oluşturulan yaşam pratikleri ile yaşanan mekanın bireyler nezdinde kalıcılığı sağlanmaktadır. Yaşam pratiklerinin en önemli görünümü ise kolektif bellekte yer edinen alışkanlıkların kent mekanına taşınması olup içerisinde Alevi bireylerin anlamlarını ve değerlerini taşımasıdır (Al, 2011). Normal hayat akışında Aleviler daima birbirlerine bağlı ve birbirlerinin farkındadırlar. Birbirleriyle daima ilişki içinde olan bireyler yeni kapitalist sisteme karşı mücadele stratejisi ile kültürel, sosyal, tarihsel birçok değerler ve normlarla birleşerek mekanın kullanıcısı haline gelmektedirler. Ayrıca kolektif bir geçmişin ürünü olan mekanlar bu değerlerle ‘mekan belleği’ etrafında anlam kazanmaktadır. Yaşanan dönem itibariyle gelenekler, kültürel olaylar ve komşuluk ilişkileriyle hatırlanan mekan belleği, birçok göstergeler ve semboller etrafında

şekillenmektedir. Bireylerin de birbiriyle olan ilişkilerini ve geçmişe dair hislerini canlı tutan mekânsal deneyimler aynı zamanda anlamsal ve duygusal deneyimler neticesinde meydana gelmektedir. Mekanın da bellekte bıraktığı izler ile bireyler nesnelere ve kavramlar arasında bağ kurmaktadır. Böylelikle anlam ve bağlam kurma yoluyla göstergeler ve temsiller hem hatırlamayı hem de yer yer bireylerde geri çağırılmayı kolaylaştırmaktadır (Avcıoğlu ve Akın, 2017). Kültürün de mekana dahil olduğu görülmektedir. Aleviler, mekanı daima kendilerine uygun bir biçimde gerçekleştirerek ve kendilerine benzeterek devam etmektedirler (Bingöl, 2017) ki bu süreçte Cemevleri oldukça önem taşımaktadır.

3.3. Bir Kültür Tasfiyesi: Mekan, Bellek ve Müzik

Geçmişten günümüze Cemevleri, Alevi inancının ve pratiklerinin gerçekleştiği bir mekan özelliği göstermektedir. Alevilerin kentlere yoğun göçlerine bağlı olarak belli bir nüfusa ulaşmaları gittikleri yerde de dini inançlarına ilişkin pratikleri yerine getirebilecekleri Cemevlerinin kurumsal dernekler ve vakıflar nezdinde inşa edilmesini (Yıldırım, 2012b) beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda bu mekan kent koşullarında din ritüellerini gerçekleştirdikleri örgütlenme alanlarıdır (Balkız, 2007). Nitekim dışardan sağlanan güdülenme ile birlikte Cemevlerine katılım daha çok dernekler nezdinde sağlanmaktadır (Okan, 2018). Özellikle Alevi bireyler geçmişte dergahlarda veya evlerinin bir köşesini ritüellerini gerçekleştirebilme alanı olarak kullanmışlardır. Kente geldiklerinde ise özlerini koruyarak ve kentin yarattığı yıkıcı koşullarda Cemevini kurumsal nitelikte yaşatmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca yeni kapitalizmin yarattığı yıkıcı koşullarda kendini yeniden üretebilme adına Cemevinin çok önemli işlevi vardır. Bu anlamda Alevilik için bir ibadet alanı olmasının yanında önemli bir ‘sosyal mekan’ olmaktadır. Hal böyle olunca mekânsal algı yaratarak adaptasyon sürecini ve kök saldıkları yerlerde sürekliliği sağlamaktadırlar (Balkız, 2007). Bu süreklilik sağlanırken kişilerin habitusları ise sürekli devrededir.

Kişinin içinde bulunduğu durumlardan yeni deneyimleri aracılığıyla üretimde bulunması ‘habitus’u oluşturmaktadır. Böylelikle habitus; kişinin sosyalleşme süreciyle birlikte toplumsal sisteme entegre olması ve bu sistemi değiştirecek şekilde konu edinmesinin yanında ne yapması, nasıl davranması gerektiğini, sosyal alanlarda düzen, istikrar ve bütünleşmeyi öngören bir kavramdır (Baltacı, 2018). “Habitus aslında hem nesnel olarak sınıflandırılabilir pratikleri üretici ilkesi hem de bu pratikleri sınıflama sistemi (principium divisions)dir. Temsil edilen toplumsal dünya, yani yaşam tarzları uzamı, habitusu belirleyen bu iki kabiliyet arasında, yani sınıflandırılabilir pratikler ve yapıtlar üretme kabiliyeti ile bu

pratikler ve ürünleri ayırt edip değerlendirme kabiliyeti (beğeni) arasındaki ilişkide oluşur” (Bourdieu, 2015: 253). Alan kavramı da aslında birçok şeyin belirleyicisi halindedir. Kişilerin nasıl bir alandan geldiği kişinin habitusunu ve kültürel sermayesini belirlemektedir. Habitus aslında alana bağlı olarak kişinin dinamiklerini, donanımını oluşturan her şeydir. Böylelikle habitus zihinlere kazınırken aynı zamanda bedenlere ve alışkanlıklara da kazınmaktadır.

Nitekim “anlamlandırılmış pratikleri ve böylelikle geliştirilen pratikleri anlamlandırmaya muktedir algılamaların üretici yatkinlığa dönüşmüş ve bedene işlemiş bir zorunluluk olan habitus, genel ve bir yerden bir yere taşınabilir bir yatkinlık olarak, doğrudan edinilmiş olanın sınırlarının ötesine uzanarak, öğrenme koşullarının özünde bulunan gerekliliğin, sistemli ve evrensel bir uygulamasını gerçekleştirir: Habitus, bir eyleyicinin (veya benzer koşulların ürünü olan bir eyleyiciler kümesinin) pratiklerinin tümünü, hem özdeş (veya karşılıklı olarak tahvil edilebilir) kalıpların uygulanmasının bir ürünü olmasından dolayı sistemli kılan, hem de aynı zamanda başka yaşam stilini oluşturan pratiklerden belli bir sisteme göre ayrı kılan şeydir” (Bourdieu, 2015: 255). Aleviler içinde de habitus oldukça etkilidir. Çünkü bireyin belleği, kültürel birikimi, yöresel donanımı, gittikleri yerde ağlar içinde yaşamaları önem taşımaktadır.

Değişen yaşam koşulları aynı zamanda kente göçen Alevi bireyler için kent imgesini yeniden üretmenin yanında Cemevine yüklenen anlamların dönüşmesini sağlar. Cemevine yüklenen kod artık süreklilik taşımanın ötesinde yeni anlamlar yüklenerek bireylerin belleklerinde yer edinen bilgilerin silikleşmesine yol açar. Hal böyle olunca önemli ölçüde toplumsal bir nitelik taşıyan bellek, kolektif bir fikirsel hareketliliğe dayanarak canlı kalmaktadır. Canlı kalan bellek bireyler arasında iletişimi de sağlayarak kültürün ortaklaşmasına ve bu ortaklaşma etrafında bağlı kılınmasını gerekli kılmaktadır. İletişimin sağlandığı ve aktarıldığı mekanlar belleğin aktarımında önemli rol sağlamaktadır (Al, 2011).

Yapı fail ilişkisi üzerinden okuduğunda bu durum grubun kendine şekil verecek mekanizmasını ihtiyaçlar doğrultusunda gerçekleştirerek Cemevi inşa edilir. Belirli faaliyetlerin gerçekleştiği bu alanda aynı mekanizma grubun üzerinde de yapıcı etkisini göstermeye ve sürdürmeye devam eder. Böylelikle belli ritüellerini gerçekleştirdikleri alan olmanın yanında Cemler ve Cemevleri, Alevi kimliğinin inşa edildiği ve üretildiği bir mekandır (Yıldırım, 2012b). Özellikle habistuslarla ifade edilen alanlar bireyler aracılığıyla anlamlı hale gelir. Ortak bir anlam ve çıkar doğrultusunda bireyler bir araya gelirler ve alanın varlığı ise bu çıkarlarla bağlantı içindedir ki alanın inşa edilmesi geçmişi korumanın bir

sonucudur. Topluluk çıkarları içinde alanda üretilenler korunur. Böylelikle bir yandan alan korunmuş olurken diğer yandan kendileri korunmuş olmaktadır (Bourdieu, 2018).

Önemli bir kültürel bellek oluşturan ve bu belleğin devamını sağlayan Cem, sözlük anlamıyla bir araya gelmeyi, toplanmayı ifade etmekte olup Ayin-i Cem, Ali Cemi gibi isimler almaktadır. Cem Ritüeli sırasında görevliler yer almakla birlikte, günlük yaşamda ritüellik yönü oldukça ağır basan ‘On İki Hizmet’ gerçekleştirilir. Alevileri, günlük hayatlarında ‘talip’ denilen canlarla (bireylerle) birlikte törensel ritüellerini gerçekleştirdiği (Turan, 2009) Cemevleri, dini hayatın merkezi niteliğindedir. İletişim kurma, Tanrı ile buluşma noktası özelliği taşıma, ritüellerin anlam kazandığı bir ibadet mekanıdır. Alevilerin bir araya gelerek toplu şekilde (Kadın/ erkek ayırt etmeksizin) ritüellerini gerçekleştirdiği ve kutsallaştırıldığı Cem oldukça işlevsel bir nitelik taşımaktadır (Yıldırım, 2012b). Farklı eylemsel durumlar (örneğin dinsel ritüelden cenaze işlerinin gerçekleşmesine kadar) bu mekanda gerçekleştirilir (Shankland, 2010).

Ayrıca Cemevi ve yapılan Cemler, Alevi kimliğinin tarihsel kökleriyle bağını kurarak bireylerin kimliğini yeniden inşa ederek dini ve sosyo-kültürel birçok hizmeti yerine getirmek adına oldukça önemli pozisyonadadır. Aleviliğin mekanları olarak ortaya çıkan Cemevleri, sosyal hayatın işleyişinde özellikle kent yaşamı içinde yerleşik yaşam tarzı ve kültürünün de devamlılığı açısından kültürel bir zenginlik sunmaktadır. Hal böyle olunca yerleşik hayata dair pratikler Alevi kültürünü de etkisi altına alarak sosyal dayanışmayı sağlamak gibi imkanların çekiciliğini de gözler önüne sermektedir (Yıldırım, 2012b). Aleviliği idrak etmenin yapı taşı sayılan, topluluğun dini öğretilerini aktaran, yargısal işlevleri yerine getiren, oluşturulan dinselliğin aktarıcısı konumunda olan dedeler (Shankland, 2010) birlik ve beraberliği sağlayarak sosyo-kültürel işlevi beraberinde getirmektedir (Yıldırım, 2012b). ‘Dede’ Aleviler için dini liderlere verilen bir addır. Dedelik aynı zamanda ağ niteliği taşımakta olup bölgesindeki bireylerle ve durumlarla ilişki içindedir. Yapısal bir sistem görünümü olan dede soyu babadan oğula aktarılmaktadır. Alevilikte bir rehber niteliği taşımakta olan dedeler taliplerin (dede soyundan gelmeyen kesim) ilham kaynağı olmaktadır. Dedenin işlevi çok büyük olup kavgalarda arabuluculuk etmesinden, evlilik süreçlerine ve dinsel ritüelin gerçekleştirilmesine kadar topluluk açısından önemli konularda rol oynar. Diğer yandan dedelerin de ötesinde bir de ‘efendiler’ olarak adlandırılan Hacı Bektaş soyundan gelen mertebe vardır. Halledilmeyen anlaşmazlıklarda devreye girerek adalet işlevini yerine getirir. Yılda bir köy ziyaretlerinde bulunurlar. Maddi anlamda ise

geldikleri yerlerde 'hak kıdak' adında aidat toplanmasıyla (Shankland, 2010) aslında kendi aralarında sürdürdükleri ve kurdukları yapısal stratejileriyle ekonomik, sosyal ve birçok açıdan giderlerini karşılamaktadırlar. Hal böyle olunca toplumsal yaşamda Alevi bireyler kendini üretmekte ve yenilemektedir. Dinselliğin yaşatılması diğer yandan da bir kimlik olarak üzerinde taşıdıkları ifade sel öngörü niteliğinin olması bireylerin aidiyetliklerini korumaları adına önemli etkindir.

Toplumsal değişim ne kadar hızlı olursa olsun bir sosyal yapıdan başka bir sosyal yapıya geçilirken gelecek nesillere bir kültür mirası aktarılmaktadır. Bu aktarımda ise sözlü kültür çok önemli olup Cemlerde dedelerin okuduğu duaları, zakirlerin müzikle birlikte ortaya koyduğu deyişleri, ile belirli hatırlama, katılma, dinleme ile Alevi belleği yaşatılmaya çalışılır. Özellikle kırsal kültür ve kentsel kültür arasında kalarak değişik kültürü benimseyen Aleviler, tamamen dolaşımın gerçekleştiği Cemlerde (Okan, 2018) dedelerin belleğindeki öğretileri ve bilgileri aktarması ve zakirlerin de eşlik ettiği nefesler içinde bu duruma eşlik ettiği görülür. Dinsel ritüellerinin parçası olan On İki Hizmet'in başında dedeler olmakla birlikte ikinci sırayı müzisyen konumunda olan zakirler yer alır. Cemde dedeler tarafından bilgi alışverişi gerçekleştirilerek zakirlerin de müziksel icraatıyla bellek aktarımı sözlü kültür geleneğiyle sağlanmış olur (Dönmez, 2011) ve aktarım ve tekrarlarla birlikte söz devamlı kılınarak kalıcı hale gelir (Okan, 2018).

İnançlarının parçasını oluşturan deyişler toplumsal baskı ve zulümleri konu almaktadır. Bu haliyle ideolojik deyiş özelliği gösteren müzik kültürü aynı zamanda toplumsal hafızalarında kalıcı izler oluşturularak yeni kuşaklara aktarılmaktadır ve Alevi müziğinin de sürekliliği sağlanmaktadır (Akdeniz, 2013). Alevilikte müzik öğretisi gerek şiiri de kapsamakla birlikte önemli gelişmelerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Bu durumun müzik özelinde olması birçok aşığın alevi olmasındandır. İşlevsellik içinde Türk toplum yapısında aşıklık ve müzik oldukça rağbet görmekte olup Alevilik özelinde kültürel ve dini hayatın içerisine nüfuz etmiştir. Neredeyse Alevilerin hayatının büyük parçasını oluşturan müzik, bağlama kültürel kodları hem canlı tutmakta hem de onları yeniden üreterek gelecek kuşaklara taşımaktadır. Hal böyle olunca sosyo-kültürel kodlar üzerine müziğin doğrudan etkisi bulunmaktadır (Özdemir, 2020).

Aktarım zakirler tarafından gerçekleşmekte, yaratılmakta ve bellekte tutulması sağlanmaktadır. Özellikle Alevi müziklerinin tınısının özgünlüğü ve otantikliği orjinallik yaratmakta ve seslendirilirken bellek için de uyanış yaşayan Alevi topluluğu açısından büyük

rol oynamaktadır. Alevi bireyler Aleviliğe özgü müziğin parçası ve gerekliliği olan bağlamayı geniş kesimlere aktararak etnik kimlik ve dinsel kimlik etrafında toplanmaktadırlar. Çeşitli kurslar ve geliştirdikleri stratejiler ile birlikte bir araya gelerek kimliklerini hem yeniden inşa etmekte hem de güven çatısı altında etkinliklerini gerçekleştirmektedirler. Özellikle dernekleşme ile bağlama ve semah kursları sonraki kuşaklara Alevi belleğini aktarmada ve Alevi kültürünü sözlü kültürün ötesinde uygulamalı öğreterek kalıcılığı pekiştirilmektedir (Akdeniz, 2013).

Geleneksel bir enstrüman pozisyonundaki 'bağlama' Alevi ritüellerinde diğer müzik aletlerinden oldukça ayrı bir yere konumlanırken Alevi inancının yeniden üretiminde ve gelecek kuşaklara aktarımında işlevi mevcuttur. İbadetlerinin ana parçası sayılan ve kutsal bir anlam yüklenen enstrümanın bellek ve kültürle ilişkisi (Kurt, 2015) büyüktür. Alevilikte bağlama varlığını aşıklara, bu belleğin oluşumunu aynı zamanda inanç ritüelini gerçekleştiren 'dede' ve 'zakir'ler olarak yürütenlere borçludur. Cemlerde dede ve zakirler gerek dinsel konularda gerekse bu dinsel konuların aktarımı noktasında nefesler yoluyla geleneğin dinamizmini sunmaktadırlar. Nefesler, yaygın olarak Cemlerde 'bağlama' eşliğinde söylenmektedir. Esas olan ise aktarılanlara derinlik kazandıran bağlama ve nefesin iç içe birleştiği ahenkli sestir (Turan, 2009). Bağlama ile gerçekleştirilen müzik etkinlikleri kültürel kimliğin korunabilmesi için etkin rol oynar. Hep toplum kültür kaybolmayı ciddi bir tehdit olarak gördüğünden ardından gelen kuşaklara kültür aktarımını kendisi için önemli bir vazife sayar. Müzik, bu aktarımın ve kültürün yaşatılmasının ifade edilmesi bağlamında somutlaşmış pratiğidir (Arslan, 2017). Pratiğin diğer görünümü ise semah gösterileri olup ritüel içerisinde tiyatrallığın örneğidir. Yapılan müzik, deyişler, semahlar eğlence içeriği taşımaktan ziyade Alevi kültürünün ve inancının içerikleridir. Kendine özgü bu içerikler, bir anlamda geleneğin yansıttığı özel simgelerdir ve ayırt edici niteliğiyle mensuplarına anımsatılarak dinamik kalması sağlanır. Alevi kültürünün önemli konularının işlendiği bu alanlarda gelen 'talip'ler deyişler ve semahlar ile Alevi inancını ve felsefesini öğrenmektedirler (Turan, 2009) ki ritüel sırasında gerçekleştirilen sohbetler, tiyatral semah gösterileri önemli anahtar temalardır (Shankland, 2010).

Hal böyle olunca ister ritüel dışı kültürel kimliğin devamı için olsun ister ritüel için olsun müziksiz hiçbir etkinliğin olmadığı Alevilik müzikal oluşum etrafında hayat bulmaktadırlar. Özellikle kolektif bellek ve kültürel aktarımın daha kalıcı ve sağlıklı olması bakımından müzik ritüellerinin her parçasına nüfuz etmiştir. Kültürün sürekli biçimde değişen

yaşam koşullarında kendini yenileyebilmesi, birlik olma düşüncesiyle geleneksel bakış açısını koruyabilmesi bakımından müzik önemli paya sahiptir. (Arslan, 2017).

4. BÖLÜM

4. ARAŞTIRMA SORUNSALI VE METODOLOJİSİ

4.1. Araştırmanın Amacı ve Sorunsalları

Bookchin (2014) “Kentsiz Kentleşme” kitabında “kent”in üretim için tasarlanmadığını ifade eder. Dolayısıyla ona göre nasıl “kır”ın kendine özgü bir doğası varsa “kent”in de kendine özgü bir doğası vardır. Bu nedenle kentleşmeye, metropolitenleşmeye olumsuz bir anlam yükler. Çünkü kentleşme ve metropolitenleşme kentin üretimi doğasının bir etkisidir ve bu üretimi doğa son derece yıkıcıdır, yok edicidir. Nitekim kapitalizmin yeni aşaması olan yeni kapitalizmin dinamikleri, iletişim teknolojilerinin artması, akışkanlık, hız, rekabet, esneklik ve bağı olarak güvencesizlik, kentleri daha da kendine özgü doğalarından uzaklaştırmaktadır. Özellikle rekabetin arttığı dönemlerde kentlerde piyasalaştırma, serbestleştirme ve özelleştirme gibi neo-liberal istihdam modellerine bağı olarak esnekliğin her türünün uygulanması görülmektedir. Yeni ekonomi politikaları, özelleştirmelerin gündeme gelmesi, sendikaların eskisi gibi işlemeyişi özellikle çok uluslu şirketlerin işgücü maliyetlerini azaltmak amacıyla ucuz iş gücü arayışına girmesi gibi faktörler işsizliği tetiklemektedir.

Özellikle bu durum dezavantajlı gruplar (göçmenler, mezhepsel ve etniksel farklılıklar, kadınlar) üzerinden daha da derinleşmektedir. Bu gruptaki bireyler oldukça dezavantajlı durumda olup kendilerini üretecek ve rekabet edecek fırsatları yaratamamaktadırlar. Bunun sonucunda yeni kapitalist sistemde çalışanların kent koşullarında rekabet etmekte zorlandığı ve metropollerde yaşamının ve geçinmenin zorluklarının parçalanmaya, güvensizliğe ve tekinsizliğe yol açtığı bir gerçektir. Bu durumda bireyler kentlerde oluşan tekinsiz ortamda hızla ilksel kimliklerine sarılarak bir “direniş stratejisi” geliştirmektedirler. Bu anlamda bireylerin “ne”liği ve “nereye ait” olduğu önem taşımaktadır. Bellek süreci ise burada devreye girerek bireylerin hafızalarının canlı kalmasını sağlamaktadır ki mekanla güçlü bağı olan toplumsal bellek hafıza mekanı olarak dinamik bir biçimde kendini göstermektedir. Ortak hafızanın ve aidiyetliğin aktarımı Aleviler üzerinden ifade etmektedir ve bu aktarımın gerçekleşmesinde müzik daima devrededir.

Bu bağlamda Alevi kimliğine odaklanılan bu çalışmada İstanbul’a göç eden ve daha çok kente tutunma çabası içinde olan Alevi göçmenlerin kentte nasıl bir tutunma stratejileri

izlediği, yeni süreçte kapitalizmin dönüştürücü etkisi karşısında esnekleşme sonucu güvencesizleşme, belirsizlik, risk, giderek aşınan toplum yapısının tekinsiz bir ortam yaratarak hızla ilksel kimliklere dönüşü nasıl mümkün kıldığını, özellikle piyasa koşulları içerisinde müzik ve mekanın bellek üretimindeki işlevinin kentte sürdürülebilir bir tutunma hem de Alevi kültürünü yeniden üretmedeki işlevi üzerinde durularak tartışmaya açmaktır.

4.2. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği, Sorgulama Temaları

Giderek mikrolaşan dünya ve bireylerin yaşamları küreselleşme sonucu çatışan eğilimlerle şekillenmektedir. Enformasyon teknoloji devrimi ile kapitalizm yeniden yapılanarak örgütsüz bir biçim almıştır. Hal böyle olunca yeni bir toplum biçimi olan ağ toplumunu ortaya çıkarmıştır. Ağ toplumu, küreselleşmenin damgasını vurduğu ve strateji olarak ekonomik etkinliklerin olduğu bir toplumdur. Ağlar oluşturan bir örgütlenme biçiminin damgasını vurduğu toplumdur (Castells, 2006). Özellikle “özne”yi vurgulayan ve temel ilgi de bireyin yarattığı, değiştirdiği, yorumladığı dünyanın süreçlerini aramayı gerektiren (Balcı, 2015) nitel verilerin merkezliliği günümüz küresel ağ toplumunda görmek mümkündür. Dolayısıyla çoklukların ve kozmopolit yapının hakim olduğu dünyada doğa bilimlerini model almaktan daha çok yorumlayıcı düşünce geleneğini ileri sürmek gerekir. Sosyal teori, karşılıklı yüz yüze etkileşimi ve bu etkileşim sonucu deneyimleri, anlamları ve anlayışları yansıtmaktadır. Dolayısıyla incelenen söz konusu grupta yer alan bireylerin gündelik gerçekleri ele alınmaktadır (Layder, 2015). Böylelikle öznelerin bakış açılarını, anlam dünyalarını ortaya koyma, dünyayı araştırma öznelerinin gözleriyle görme ve derine gidilerek, yüzeyin altındakini çıkarmak esas olmaktadır. Başka bir anlatımla araştırmacının, araştırma öznelerinin gözlüğünden dünyalarını görebilmesi önem taşımaktadır.

Bireylerin (öznelerin) sosyal etkinliklerinin ve bunların gerçekleştiği daha geniş alanlar arasındaki karşılıklı etkilerin ve bağlantıların izlerinin sürülmesi gerekmektedir. Nietzsche'nin “sürü insanı” anlatısıyla herhangi bir insanı değil aralarında belirli ahlaka bağlı o tıpkı pozitivizmin değişmez ilkeleri gibi sürünün bir zamanlar ayakta durmasını sağlamış bir ahlakla insan birlikleri tasviri günümüz çokluklar döneminde oldukça yetersiz kalmaktadır. Evrensel ve bütün toplum yapılarına uygulanması gereken kurallar bütününden oluşan pozitivist düşünce günümüzün oldukça karmaşık ve kozmopolit yapısında bireylerin gündelik hayat pratiklerini göz ardı etmiştir. Fakat teorilerin keşfedilmesinde ve önceki veya mevcut teorilerin kullanılmasına eşit ölçüde yer verilmesi gerekmektedir. Nitekim 1990'lı yıllarda farklı sebeplerden dolayı göç eden Ordu Alevileri de gündelik yaşam pratikleri ve

yeni kapitalizmin dinamikleri karşısında bir “direnme stratejisi” ortaya koymaktadırlar. Yeni dinamiklerle artan ezici rekabet, hız, esneklik, güvencesizlik, tüketememe artmakta ve dayanışma stratejileriyle bu durumla mücadele içinde olmaktadır ki “ilksel kimlik” bu noktada oldukça işlevseldir.

Görüşmeler esnasında hiçbir detayın gözden kaçmaması için araştırma öznelinin izni alınarak, ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Ardından kaydedilen görüşmeler deşifre edilerek dökümü yapılmıştır. Görüşme süresi ise en az bir saat ve en fazla üç saat aralığında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada katılımcıların kimlikleri, çalışma etiği, özel hayatın gizliliği ve mahremiyet nedeniyle gizli tutulup K1, K2, K3 biçiminde şeklinde kodlanarak K1 (.....) biçiminde sahayı daha iyi anlama adına katılımcıların bazı özellikleri verilmiştir. Mülakatların tekrara düşmesinin, saha çalışmalarının doyuma ulaştığını göstermesi nedeniyle otuz mülakatla çalışma sonlandırılmıştır.

Ortaya koyduğum problemim söz konusu çeşitliliğin bir parçası olan Alevilik kimliğinin deneyimlerine sahip olmamdan kaynaklanmaktadır. Ailem ve çevrem Alevi kimliğine sahip oluşu ve bunun sosyolojik bir sorun haline gelmesi sosyoloji yüksek lisans eğitiminin ilk yılında alınan bir derse ilişkin araştırma ödevine götürülebilir. Bu araştırma ödevi çok fazla sorunsallarla başlayıp kendisini daha fazla merak ve sürekli irdelemeye bırakmıştır. İfade edilen tartışmalardan hareketle çalışmanın problemleri en genel anlamda Alevi bireylerin kendi ürettikleri çevre içerisinden bizzat irdelenmiştir. Dolayısıyla bu çalışma İstanbul kent merkezinde yaşamını idame ettiren Alevi bireylerle gerçekleştirilmiştir. Neo-liberal çalışma yaşamı içinde çalışanların kent koşullarında rekabet etmesine yetmediğini ve İstanbul’da yaşamının ve geçinmenin zorluklarına aynı zamanda bireylerin bu zorluklardan dolayı geliştirdikleri stratejiler ortaya çıkmaktadır. Bir anlamda tükettiklerini zannettikleri fakat gereği gibi tüketemediklerinin önemli göstergesidir. Bu bağlamda İstanbul’daki Alevilerin her biri eğitimi, mekanı ve birçok şeyi tükettiklerini zannetmektedir. Fakat bir diğeri strateji geliştirmektedir. Hal böyle olunca göçmenler rekabetin arttığı dönemde İstanbul’da tüketime hemşehri dernekleri sayesinde eklenmektedir. Böylelikle hemşehri dernekleri kente tutunmanın, eklenmenin ve uyumun da bir göstergesi durumundadır. Alevi bireylerin de sıklıkla gittiği Ezel-Der (Dernek/Cemevi) kente tutunmanın bir aracı niteliğindedir. Hal böyle olunca “Ezeltere-Der” başkanı ile temasa geçilmiştir. Dernek üzerinden üretilen güven sahayı daha anlamlı kılmıştır. Bir anlamıyla derneğin iki kolu bulunmakla birlikte kültürel faaliyet ve Cem ritüelinin gerçekleştirildiği ve

bireylerin bir aralığını sağladığı alandır. Çalışmanın problemi anlatılıp görüşmelere katılıp katılmayacakları sorulduktan sonra sırayla uygun oldukları zaman dilimlerinde görüşmeler yüzyüze gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın Sorgulama Temaları

1) YENİ KAPİTALİZM VE GÜNLÜK YAŞAM

Yeni Kapitalizm ve Çalışma Yaşamı

Yeni Kapitalizm ve Metropol Yaşamı/ Mekansal Organizasyon

Hız/Belirsizlik/Akışkanlık/Esneklik/Rekabet/Tüketim ve Yeni Kapitalizm

Bellek, Kimlik, Mekan ve Yeni kapitalizm

2) GÜNDELİK YAŞAM, ALEVİLİK VE KİMLİĞİN YENİDEN ÜRETİMİ

Alevi Kimliği ve Yeni Kapitalizm

Alevi Kimliği ve Kimliğin Üretiminde Mekan, Bellek ve Müzik

Yeni Kapitalizmin Gündelik Hayata Yansıması ve Alevi Kimliğinin Yeniden Üretimi

Yeni kapitalizmin Gündelik Yaşama Yansımaları ve Kimliğin Üretiminde Mekan, Müzik ve Bellek alt temaları ile alanda derinlemesine sorgulama yapılmıştır

Tablo 4.1. Katılımcılara ait bilgiler aşağıda gösterilmektedir:

Sıra	Cinsiyet	Meslek	Yaş
K1	Erkek	Otel Müdürü	48
K2	Erkek	Laborant	22
K3	Kadın	Özel Sektörde İşçi	48
K4	Kadın	Ev Kadını	51
K5	Erkek	Serbest Çalışan	27
K6	Erkek	Öğrenci	22
K7	Kadın	İSKİ Kamu İşçisi	28
K8	Erkek	İSKİ Kamu İşçisi	25
K10	Erkek	Özel Sektörde İşçi	35
K11	Erkek	Özel Koruma Görevlisi	47
K12	Kadın	Fabrika İşçisi	48
K13	Kadın	Özel Okul Yemekhane Görevlisi	45
K14	Erkek	İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanı	26
K15	Erkek	Aşçı	26
K16	Erkek	Endüstri Mühendisi	27
K17	Erkek	Avukat	25
K18	Erkek	Gece Kulübü İşletmecisi	24
K19	Kadın	Banka Çalışanı	34
K20	Erkek	Banka Çalışanı/ EZELDER. Başkanı	40
K21	Erkek	Beyaz Yakalı Mimarlık Ofisi Personeli	27
K22	Erkek	Mimar	30
K23	Erkek	Gümrük Müşavir Yardımcısı	28
K24	Kadın	Ev Kadını	50
K25	Erkek	Satış Elemanı	44
K26	Erkek	İnşaat Mühendisi	27
K27	Kadın	İnşaat Mühendisi	25
K28	Erkek	Profesyonel Ressam	43
K29	Erkek	Çalışmıyor	22
K30	Erkek	Özel Şirkette Personel	30

5. BÖLÜM

5. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. YENİ KAPİTALİZM VE GÜNDELİK YAŞAM

5.1.1. Yeni Kapitalizm ve Çalışma Yaşamı

Küreselleşme sürecinin kök salmasında neo-liberal politikaların dönüştürücü etkisi oldukça önemlidir. Neo-liberal politikalarla birlikte devlet mal ve hizmet üretmekten çekilerek kontrol edilmesi giderek güçleşen ciddi bedeller ortaya çıkarmaktadır. Devletin koruyucu tavrını değiştirmesi ve destekleme rejiminin dönüştürülerek piyasa mantığına göre işler hale gelmesi hayatın her alanına sirayet etmiştir. Bu yeni süreçte kapitalizmin dönüştürücü etkisini görmek mümkündür ve sistem içerisinde neo-liberal dinamiklerin esnek süreçleri son derece belirleyicidir. Esnekleşme sonucu güvencesizleşme derinleşmektedir. Bağlı olarak bir güvenceye tabii olmayan bireyler güvencesizlik kısıncında sıkışmaktadır. Esnek ücretlendirme ve çalışma yoksullaştırılarak kontrol edilip öznellikleri alaşağı edilmektedir. Üstelik dönüşen çalışma yaşamında olağandışı koşullar eklendiğinde bu süreç daima derinleşmektedir. Katılımcılar çalışma hayatında esnekliğe bağlı güvencesizliği şu şekilde ifade etmektedir:

“Pandemide 13-14 ay çalışmadım. Kısa çalışmada ödeneği aldığım için çok sıkıntı çekmedik maaşım yüksek olduğu için benim. Zaten diğerleri de çalışıyordu. Ama zor bir süreç tabii. Birçok şeyden mahrum kaldık yani. Bir sene işe gitmesek de bir sene zam kaybı oluyor. Bir de turizm de tiplerle ekstra para geliyor. Bu paralardan biraz mahrum kaldık. Sigortam ödenmedi mesela.” (K1, Otel Müdürü, 48 Yaşında, Erkek)

“Zamdan sonra gözü korkutmak için işçiler maaşına itiraz ettiler. Çünkü herkese farklı fiyat uygulaması yaptılar. Diğerleri de neden bana böyle oluyor diye ayaklanınca çalışırsan çalış çalışmazsan kapı diyorlar her zaman ki patronların şeyi. Gözümüzü korkutmak için de taşeron firma getirdiler. İki üç haftadır 10 15 kişi taşeron firmadan eleman geldiler, çalışıyorlar. O yüzden mecbur katlanmak zorundasın yani. Maaşına da öyle. Ben gelmişim 48 yaşına. Ben buradan kendi isteğimle de çıksam tazminat alma hakkım var. Çıksam da başka yerde beni kim alacak? Yine asgari ücrete çalışacağım ki. Belki asgari

ücretin altında yani. Ben 17 yıllık elemanım asgari ücretten 250 300 lira bir fark var sadece.” (K11, 48 Yaşında Fabrika İşçisi, Kadın)

“Ben taşeron şirkete bağlı çalışıyorum. Sigortam ödeniyor. Tazminat hakkım var. Belirli sözleşme yapıyorsun. Ona göre çalışıyoruz. Ama sabit bir şey olmuyor tabii. Çalışma saatimi düşürdüler benim. Belirli bir şey yok yani. Sonra çalışma yerimi değiştirdiler. Önceki yer daha yakındı. Beni bayağı bir zorladı. Çünkü bir buçuk saat yol gidiyorum artık.” (K12, 45 Yaşında, Mavi Yakalı Özel Okul Yemekhane Görevlisi, Kadın)

“Bir de özel sektörde mecbur olduğun bir durum var. Bir işi yapmakla kalmıyorsun. Ben her işi yapıyorum orada kısmen. Elinden geliyorsa bu tabağı buraya koydun ya onu alman gerek. Personel sayısı az. Orada yeri geliyor listeleri ben yapıyorum sadece satışla da kalmıyor. Bizim firmada kadın vardı yemek temizlik yapan onu da çıkardılar asgari ücret zammından sonra. Geçen patronun misafiri geldi çay getirin diyor. Ben sana orada çay getirmek zorunda mıyım yani. Biz arkadaşlarla kendi aramızda çay demleyip kendi bardağımızı yıkıyoruz zaten. Ama temizlik gibi o tip şeyleri yapmayız. Diyoruz yine o kadını çıkarırken bize sordun mu diye. Şimdi işten atar mı beni korkusu da azalıyor belli bir yıl aynı firmada kalınca. Ama yine de bu risk her zaman var. Özel sektör sonuçta her an işten çıkarabilir, firma batabilir.” (K25, 44 Yaşında, Satış Elemanı, Erkek)

K12 ve K11’in anlatılarında Şenses’in (2016) de “neo-liberal küreselleşme” olarak adlandırdığı bu dönemde esnek çalışmanın bir diğer modeli olan taşeronluk (alt işverenlik) görülmekte olup bireyler kısa süreli sözleşmelerle anlatılan çalışmaya dahil edilerek ucuz iş gücünün kalbi durumuna gelmektedir. Yeni kapitalist süreçte sermaye karını kapitalizmin mantığına uygun olarak en yüksek seviyeye çıkarmayı hedefler. Firmaların karını en yüksek seviyeye çıkarma hırsı ve emekçilerin rekabetin dışında kalmamaya çalışması beraberinde baskıyı ortaya çıkarır. Baskı sonucu ise ücretler giderek düşmekte, çalışma süreleri uzamakta ve sosyal haklar azaltılmaktadır. Esnekleşme sonucu güvencesiz çalışma aynı zamanda bireyler adına koruyucu yaptırımları da ortadan kaldırmaktadır K25’in kendi iş harici partonunun kişisel isteklerine maruz kalması aynı zamanda emekçilerin emeklerinin giderek sömürülmesine yol açmaktadır. Sosyal koruma ağının giderek yok olmasıyla da yedek iş gücü ordusunun yaratımına da kolaylık sağlamaktadır. Aynı zamanda K1’in Pandemi sürecinde

işsiz kaldığı ve bu süreçle güvencesiz ortamın derinleştiği bağlı olarak kapitalizmin kendisini yeniden üretmesine olanak tanıdığı görülmektedir. Pandemi süreci özellikle Scholte'nin (2014) "alanüstücülük" kavramsallaştırmasını ortaya koymakta ve bir olayın bağlı olduğu alandan çıkarak diğer alanlara yayıldığını göstermektedir ki bu durum küreselleşmenin en önemli görünümü olan "alansızlaşma"nın bir örneğidir. Çağdaş Alman sosyolog Ulrich Beck'in (1992) nasıl ki atomik tehlikeler, nükleer kazalar önceden tanımlanan "kaza" kavramına karşılık gelmediği için günümüz de yeni bir kavram olan "pandemi" süreci de risklerin öngörülememesi, tanınamamasını ortaya koymaktadır. Hal böyle olunca riskler zengininden yoksulunu etkilemekle birlikte riskin dağılımı farklılık göstermektedir (akt. Çuhan, 2007). Aynı zamanda Beck (1992)'in risk toplumu kavramsallaştırmasında küreselleşmiş nitelik taşıyan hesaplanamazlık, sınırsızlık, açıklanamaz olma nitelikleriyle belirsiz bir toplum yapısını da ortaya koymaktadır (akt, Esgin, 2013). Yeni sürecin belirsizlik ve bağlı olarak güvencesiz alanları yaratması ve genişletmesi çalışmaya şu şekilde yansımıştır:

"Özel sektörde bir şeylerin garantisi olmadığı zaman bir huzursuzluk oluyor. Oturduğum her dakika kendimi huzursuz hissediyordum. Bir şeyler kaçıyormuş gibi geliyor. Çünkü piyasada bir iş dönüyor sürekli. Oranın dışında durduğun her dakika huzursuzluk psikolojisine giriyorsun. Hiçbir zaman iş bitmiş gibi gelmiyor kafanda. Aslında işinle özel hayatına bir sınır koyman gerekiyor ama o kadar iç içe geçiyor ki seni artık işinle tanımladıkları için biriyle bir iletişime geçtiğinde konu işe güce geliyor." **(K16, 27 Yaşında, Endüstri Mühendisi, Erkek)**

"Gümrükte belli bir çalışma saati yok. 7/24 kavramı hakim. Normal 08.30 akşam 17.00 arası bir çalışma saati var ama sözde. Ondan sonrası işin durumuna bağlı olarak devam ediyoruz. Ekstra mesai oluyor sürekli. Mesai de anlık geliyor öyle haber verme durumu çok olmuyor. Bu yüzden plan yapamıyorum. Gitmesen işten atarlar zaten." **(K23, 28 Yaşında, Gümrük Müşaviri Yardımcısı, Erkek)**

"Ofise geçtim daha doğrusu. Önceki işte çok ülke değişikliği yapıyordum. Bir yerde düzen kuramıyordum. Sürekli bir yerlerde plansız programsız bir hayatım vardı. O beni yormaya başlamıştı. Zaten belli bir yere sabit kalamıyorsun. Sistem senden bunu istiyor sen umurunda değilsin yani."

(K26, 27 Yaşında, İnşaat Mühendisi, Erkek)

“Pandemi süreci hepimiz için zor geçti. Yani bilmediğimiz bir şeyle karşı karşıya kaldık. Bizim ofisimizde birkaç avukat çalışıyorduk. Biz icra ile ilgili davalara bakıyoruz. Pandemiyle birlikte ayrıca siyasi nedenlerde dolayı iş olmadı. Bir kişiyi bu yüzden çıkarmak durumunda kaldılar. Ofise bağlı çalışmıyor yani. Hiçbir şeyin garantisi yok ve tutunmaya çalışıyoruz böylece.”

(K17, 25 Yaşında, Avukat, Erkek)

Yeni kapitalizmin bir üretisi olan “belirsizlik” farklı görünüşleri ile katılımcıların yaşamına yansımaktadır. Yeni süreç içerisinde bireyler risk altında olup bu durum özel hayatlarına yansımaktadır. K17’nin belirttiği pandemi nedeniyle işten çıkarılma örneği, K23’ün mesaiye kalmasa işten atılma durumunu düşünmesi “imal edilmiş” riskin boyutlarıdır. Üretilen riskler aynı zamanda sistemin işleyişi için önemli olmaktadır. Bu durum da Bauman’ın (1997) “akışkan toplum” içerisinde süreklilik ve sağlamlılığın yerini belirsizlik duygusuna bırakması hakimdir. Oluşan istikrarsızlık, belirsizlik geleceğe dönük kaygı yaratmaktadır. Ayrıca bu durum geçici olmamakla birlikte günümüz kapitalist post-modern dünyasında gündelik yaşam sürekli belirsizlik kısılcının içerisinde sıkışmaktadır. Bu durum K17’nin ifadesiyle “Pandemi” gibi belli bir geçmiş deneyimin ve kişilerin bilmediği durumlarda daha da yoğunlaşmaktadır. Katılımcılar aslında yeni kapitalizmin yarattığı dinamiklerin farkında olmakta ve savrulmamak adına mücadele ettikleri anlaşılmaktadır. Hal böyle olunca bireyler tüm bu olumsuz koşullar içerisinde rekabet edebilmesi ve kronik yoksulluk döngüsüne girmeyip fırsatları yakalamak adına stratejiler üretmektedirler. Bu stratejiler çalışmaya şu şekilde yansımıştır:

“Normalde mimarlık ofisinde çalışıyordum. Ön lisans mezunuyum. Mimarlık ve restorasyon. Kendi işimle alakalı şirkette çalışıyordum. Şirket battığını ilan etti. Ofis kapandı falan. Oradan ayrıldım. Sabah 8 akşam 5 çalışıyordum. Orada çalıştığım zaman ekstra gece de 11 de badıgartlığa gidiyordum. 3 4 gibi bitiyordu işim. Şimdi tamamen bu işteyim. Bu beni çok yoruyordu. Kendi kişisel hayatımdan sosyal aile kendi fizik yapısından her şeyden ödün vermek zorunda kalıyorsun. Çünkü hayallerim var. Buna ulaşmam gerek. Burada çalışıyorum. Burası olmazsa başka yerde devam ediyorum ki önümü açabileyim.” (K5, 27 Yaşında, Serbest Çalışan, Erkek)

“Okurken ek iş olarak pazarlama işi yapıyordum. Çünkü burs çıkmadı ve para da yetmiyor geçinmeme. Pazarlama işi yaptığımız için her açıdan güzel görünmemizi istiyorlardı. Takım elbise giyyorduk. Belki herkesin imkanı yok. Bu kıyafetleri de biz karşılıyorduk üstelik. Hatta patronların o negatifliği geçiyordu diyelim ki özensiz geldiğinde. O işine de gününe de yansiyordu haliyle.” (K6, 22 Yaşında, Öğrenci, Erkek)

K6'nın sistem içerisinde öğrenci olarak ek işlerde çalışıp geçimini idame ettirmeye çalışması aynı zamanda piyasa içerisinde rekabet edebilmek adına gerekli bir durumdur. Nitekim Bauman'ın (1999: 10) “yeni yoksulluk” kavramsallaştırması burada göze çarpmaktadır. “Evrensel istihdam ve üreticiler toplumunda yoksul olmak başka bir şeydir; yaşam projelerinin çalışma, mesleki, uzmanlık ve işten daha çok tüketici tercihleri etrafında kurulduğu tüketim toplumunda yoksul olmak çok daha farklı bir şeydir. Yoksul olmak bir zamanlar anlamını işsiz olma durumundan aldıysa, bugün ki anlamı esas itibarıyla yeterince tüketemiyor olma durumundan almaktadır. Bu fark yoksulluk içinde yaşama tecrübesini ve bunun sefaletinden kurtarıma şans ve olasılıklarını farklılaştırır.” Bir bakıma buradaki tüketim üzerine vurgusu ileride yoksulluk tartışmaları için önemli bir unsurdur. Katılımcılar da “yeni yoksulluk” kışkıncında rekabet edebilmek adına stratejilerle hayatını sürdürmektedirler. Ayrıca bu durum Bauman'ın (1999: 16) da ifadesiyle “çalışma etiği”ni dönüştürmektedir. Sürekli çalışmanın iyi olduğu çalışmanın ise kötü olduğu vurgusu kapitalizmin bireysel vurgusunu sunar. Normal olanın çalışmak olup tersinin çalışmamak olduğu sistemde “çalışma etiği maskesi altında bir disiplin etiği geliştirilmişti: Gururu ve onuru, anlamı ya da amacı boş verin; kendinizi harcamakta bir mantık bulamasanız da niçin zorlandığınıza anlam veremeseniz de tüm gücünüzle, her gün, her saat çalışın.” Bu durum çalışmaya şu şekilde yansımıştır:

“İş sürekli hayatımdaydı. Ona göre düzenliyordum. Diğer yandan sınav vardı. Bütün gün yoruluyordum. Fiziksel yorgunluk oluyordu. Hava soğuk oluyordu üşüyordum. Eve gelip uyumak daha cazip geliyordu. Ama bir yandan da sürekli o işte devam etmek istemiyordum. Kendimce belirlediğim alanlara yönelmek adına ek gelir için girdim. Ders çalışma saatlerim bunun yanında kısıtlandı. Gündüz iştesin akşam eve geldiğimde işi işte bırakamıyordum. Gün içinde aldığım notlar oluyordu. Diğer gün kullanmak için. Satış işi olduğu için güzel giyinmem gerekiyordu. Ertesi gün için de hazırlık yapıyordum. Bunların

hepsi bana zaman kaybettiriyordu.” (K6, 22 Yaşında, Öğrenci, Erkek)

“Yoğunluk çok fazla. Hatta şöyle söyleyeyim. Geçen hafta işi bırakıyordum. Yoğunluk ve strese bağlı. Strese bağlı olarak dedim artık yeter. Tak etti yani. Kafayı çok takıyorum ben iş konusunu. Sonradan konuştuk falan bir şekilde anlaştık. Çünkü az kişi çalışıyor. Ben birden fazla işe bakıyorum. İş alımına proje çizimine vs. Eleman sayısını attırma konusunda anlaştık. Bu aile içini de etkiliyor. Benim telefonum hafta sonu bile çalıyor. Hafta sonu çalınca eşim de diyor kim aradı diye. İş telefonu zaten görüyor. Bu saatte iş mi olur diye söyleniyor. Mesela sinemaya gidiyoruz. Sinemada telefon çalıyor. Açmıyorum birkaç defa arıyor yani açana kadar. Telefonu kapatıyorum ama aklım orada kalıyor sonra. Huzursuzluk oluyor yani.” (K21, 27 Yaşında, Beyaz Yakalı Mimarlık Ofis Personeli, Erkek)

“Benim maddi yönden çok büyük sorunlarım olmuyor. En büyük sorunum vakit. Vaktim olsa belli aktiviteleri yapabilecek durumdayım. Yani bazen gece 12’ye kadar çalıştığım da oluyor. Sabah 9’da çıkıyorum evden. Eşim de bu durumu bir yere kadar anlayışla karşılıyordu. Yaşımız genç ve çalışmak zorundayız. Belli hedeflerimiz var. Ev araba idealinin dışında tabii. Daha büyük hedefler. İş büyütme vs. bunları gerçekleştirmek için çalışmak şart. Ama bir yerden sonra karşılıklı ilgi ve vakit geçirme durumunun olması gerekiyor. İlişki için soruna dönüşebiliyor. Yani bu gece de mi bu akşam da mı gibi tepkiler alabiliyorsun. Bu da bir süre sonra mutsuzluğa sebep olabiliyor.” (K22, 30 Yaşında, Mimar, Erkek)

Katılımcıların söylemlerinden anlaşılacağı üzere hem iş yerinde hem de iş bitiminde sürekli olarak çalışma yaşamı bireylerin hayatının merkezinde olmaktadır. K22’nin iş dışı çok az vaktinin olması, K21’in iş dışı sosyal aktivitesinde dahi iş sorunlarıyla ilgilenmek zorunda kalması ve K’6’nın iş kazancının iyi olması adına sistemli olarak yoğun semt takibini yapması görülmektedir. Ayrıca Bauman’ın (1999) ifadesiyle ‘çalışma etiği’ bir “disiplin etiği”ne dönüşmesiyle gururu, zamanı, amacı bir kenara bırakarak bir mantık aramaksızın sürekli halde çalışmayı dayatmaktadır. Çalışma saatleri dışında da sürekli olarak iş düşünülmesi ve işle ilgili konularla meşgul halde olunması esnek çalışmanın ve artan sömürünün bir göstergesi durumundadır. Çalışma yaşamını sürekli olarak hayatın merkezinde tutmak aslında bireylerin kendilerini sürekli olarak kaygı ve risk altında hissetmelerinden

kaynaklanmaktadır. Her ne kadar risk kavramını ortaya atan Beck olsa da kavramın anlaşılmasını sağlayan Giddens'ın (2000: 52) "üretilmiş risk" kavramı burada önemli hale gelmektedir. Bu durum yeni dönemin ortaya çıkarmış olduğu risklerdir. Sonuçları ve ortaya çıkardığı riskler doğrultusunda risk dengesi giderek değişip dönüşmektedir. Bireyleri direkt etkileyen (akt. Sığın, 2021) denetlenemezliğin ve riskin hakim olduğu yeni dönemde geleceğe yönelik belirsizlik ve güvencesizlik kendini üretmektedir. Bu durum giderek artan "aşınmaya yüz tutan bir toplum yapısı" oluşturmaktadır. Bireyler arası ilişkileri azaltan, güven duygusunun giderek yok olduğu ve öngörülebilirliğin azalıp her şeyin muğlaklaştığı bir alan ortaya çıkmaktadır. Bu durum katılımcılar tarafından şu şekilde açıklanmaktadır:

"İşyerinde herkesin bir beklentisi oluyor. Zaten özel sektör böyle. Bir işe girdiğinde deneme süren oluyor zaten iki üç ay. Bu insan nasıl çalışıyor becerebiliyor mu diye bakılıyor. Bu ön aşama zaten. Sonrasında iki üç ay boyunca kendini gösteriyorsun ya en iyi şekilde böyle olunca otomatik olarak adam diyor ki sen bunu böyle yaptın senden bundan sonra bunu bekliyoruz. Yani bir beklenti içinde oluyor. Bunu bu sefer yapmayınca da alttaki adamı üste çıkarıyorlar. Sen altta kalmış oluyorsun. Ya kendi kendini aşağı çekiyorsun ya da insanlar seni eziyor. Arada kalıyorsun. Bu şekilde olunca nasıl güveneceksin ki orada. Ben eski iş yerimde beş sene çalıştım. Kendimi yaptıklarımla en iyi şekilde gösterdim. Bu yüzden bir beklenti içinde kaldım. Sonra beni şey yapmadılar yani. Benimde kendime olan özgüvenim kırıldı. İşe gitmek istemiyordum yani." (K15, 26 Yaşında, Aşçı, Erkek)

"Banka sektörü her zaman hedef ve performansa göre çalışır. Hedefler çeşitleniyor. Bu hedefler bize önceden aktarılır. Her hafta sonu da gerçekleşenler ve hedefler bize rapor edilir. Eksik kalan taraflar aktarılır. Ve seni hiçbir zaman boş bırakmaz. Biz de yönetici kademeleri var. Hedef gerçekleştirmelere göre hem yetki hem prim alıyorsun. Dolayısıyla daha fazla yapma hırsı insanlarda rekabetçi anlayışı gerektiriyor. Belli bir hırs yaratıyor çünkü. İyi bu rekabette de pek iyi niyetli birbirini destekleyici durumda olmaktan çoğu zaman çıkabiliyor. Özellikle şubeler içinde çok büyük rekabet oluyor. Birbirine selam vermeme, inatlaşma, aynı yemeğe çıkmama bu şekilde durumlara da sebebiyet veriyor." (K20, 40 Yaşında, Banka Çalışanı; Alevi Dernek Başkanı, Erkek)

“İş için sürekli kendimizi geliştirmek zorundayız. Çünkü belli başlı bir yönetmelik yok. Sürekli yenilemek zorundayız kendimizi. Bunları takip etmek zorundayız. Bir de insanlara güven olmuyor. Herkesin ayağını kaydırma durumu olabiliyor. Kendi ekibini oluşturmak özellikle. Ben belediyeye çok içli dışlıyım. Her işimiz oradan geçtiği için birebir yaşıyorum yani. Bir rekabet var. Amirlere yaranma hali var sürekli. Bu da derin bir güvensizlik yaratıyor. Hatta insan bir kendini de sorgulamaya başlıyor. Ben bu işi yapsak bunlar gibi mi olurum diye. O derece.” (K22, 30 Yaşında, Mimar, Erkek)

“En zoru bu zaten. Hem geçimini sağlamaya çalışıp hem sanat icra etmek. Sanat camiasında bir yere gelmek zor. Bir yandan sektöre tutunmaya çalışıyorsun ve birçok mezun veriliyor. Sen sürekli rekabet içindesin aslında onlarla. Yıllar içinde emeğini verip sabrını gösterip bu zamanlara geliyorsun ama bir yandan da geçinmek gerekiyor. Bunun mücadelesini vermek en zoru. Türkiye’de geçimini bu yolla sağlamak gerçekten inanılmaz zor. Başka hiçbir yerden gelirin olmadan sadece resimlerini satarak para kazanmak. Bu konumda olan insan çok az. Sanatın doğası gereği konfor içerisindeki birinden çok da sanat niteliği taşıyan eser çıkmamıştır genellikle. Bir yere gelebilmek için de bir bedel ödemek gerekiyor. Özellikle resmin para eder hale gelmesi yıllar içinde oluyor ve kolay bir şey değil. Sadece imzan bir süre sonra para etmeye başlıyor. Bu tanınmanla ilgili.” (K28, 43 Yaşında, Profesyonel Ressam, Erkek)

Bireylerin artan rekabetle birlikte yalnızlaşma, azalan güven duygusu, huzursuzluğun baş göstermesi görülmektedir ki bu durum çalışma hayatına yansımaktadır. K22’nin çalışma arkadaşlarının yükselmek adına amirlere yaranma halinde olduğunu belirtmesi, K20’nin banka sektöründe belli hedef uğruna çalışma arkadaşlarının birbirine selam dahi vermeyi kestiğini, K15’in Aşçılık mesleğinde gereği kadar yükselmediğini çıkarları doğrultusunda insanların her an bir altta kalacağı veya ezileceği düşüncesini beraberinde getirmektedir. Aynı şekilde bu durum sanata da yansımakta olup K28’in beyaz yakalı bir ressam olarak sürekli rekabet halinde olduğu ve belli bir yere gelmek için bedel ödemek gerektiği söyleminde yeni kapitalist çalışma yaşamının aslında hayata tutunmak için sadakat, güven duygusu, iş arkadaşlığının samimiliği ve dürüstlük anlayışını kenara bırakmayı gerektirmektedir. Çünkü piyasa mantığında çalışma yaşamına eklenilebilmenin koşulu budur. Guy Standing (2017)

“herhangi istikrara sahip olmayan ve bütün dünyaya yayılmış milyonlarca kişiyi barındıran “prekarya” kavramsallaştırmasını gözler önüne sermektedir. Prekaryanın tam da farklı toplumsal grupları içinde barındıran yapısından dolayı söz konusu kaynakların ne olduğuna dair net bir fikri yoktur. Hal böyle olunca ahlakiliğin giderek çökmesi ve yozlaşmanın artması görülmektedir. Sennet (2008) giderek “aşınan karakteri” esnek, sabırsız, kısa vadeye entegre olan, kalıcı değer taşımayan, sürekli olarak yeniden güncellenmeye mahkum sistem içerisinde sadakat ve bağlılığın yok olduğunu ve yeni kapitalizmin ürettiği başlıca neden olduğu sorunlar üzerine vurgu yapmaktadır. Oluşan tekinsiz ve güvensiz ortamda ise yerelliklere dönüş bir çözüm olarak görülmekte ve ilksel kimlikler önemli hale gelmektedir. Bu durum hayatta var olmak adına yeni sürecin olumsuz koşullarıyla baş etme niteliği taşımaktadır.

5.1.2. Yeni Kapitalizm ve Metropol Yaşamı / Mekansal Organizasyon

George Simmel (2005) “Metropol ve Zihinsel Yaşam” makalesinde metropolde yaşamının bağımlı olmakla bireyselleşmek arasında sürekli bir zihinsel gerilim oluşturduğundan bahseder. Birey, biricikliğini korumak ister, ama büyük şehirlerin ona sunduğu özgürlüklerden de faydalanabilmek için, normal görünmek hatta görünmez olmak zorundadır. Buna ek olarak, herkesin birbiriyle yakın ilişkiler kurduğu, dolayısıyla bütün uyarıcıların doğrudan kişiye yönelik olduğu kırsal yaşama, toplumsal baskının daha ağır ve derin olmasına rağmen özlem duyar. Fakat kırsal yaşama da uzun süre dayanamaz. Diğer yandan metropol yaşamı da görünmez olmanın ve yalnızlığın getirmiş olduğu zihinsel problemlerle doludur. Bu da modern insanın karşılaşmış olduğu sorunlar arasında yer alır. Bugünkü metropol yaşamının dinamikleri bilişim teknolojilerinin gelişmesi çok farklı anlam dünyası yaratarak metropol insanının dönüşmesine yol açmıştır. Türkiye’nin en çok göç alan İstanbul, ana şehir anlamına gelen, iç içe geçmiş kent yapısından oluşurken ülkenin siyasal, kültürel ve ekonomik merkezini oluşturan bir megopol konumundadır. Bu haliyle İstanbul, insanların iş bulma imkanlarının en yüksek olduğu kent pozisyonundadır. Ancak megopol olmanın yanında birçok dezavantajı katılımcılara şu şekilde yansımıştır:

“İstanbul şartlarına göre zor yetiyor tabi ki asgari ücret alan nasıl geçinsin. Mesela benim abim sabah gidiyor taksi durağına kalfalık yapıyor akşama da taksi şoförlüğüne çıkıyor. Gece saat 1’de bırakıyor sabah 5’te iş başı yapıyor. Bu insanın hayatı 4 saat. Yani sosyal hayatı toplam 4 saat! Gerisinin hesabını siz yapın. Ben tek gittiğim de normaldi. Ben de sabah 8’de işe gidiyordum 5’te çıkıyordum. Çıktıktan sonra ek iş yapıyordum ev aldığımız

sıralarda. Saat 11'e 12'ye kadar kafede çalışıyordum. Tanıdığımız ve sevdiğimiz birinin kafesiydi. O zamanlar abimin durumuna düştüm mecbur.” (K10, 47 Yaşında, Özel Güvenlik Görevlisi, Erkek)

“Her türlü zorlanıyorsun. Her ne kadar kazansan da harcaman o kadar artıyor. Önceden dört bin kazanıyordum para kalmıyordu. Şu an yedi bin kazanıyorum yine para kalmıyor. Eriyor. Benim şu an imkanım olsa yurtdışına gideceğim ki kovalıyorum hatta. İngilizce kursuna gidiyorum. İsteğim bir an önce yurtdışına gidip daha iyi şartlarda yaşamak. Ben burada haftanın altı günü çalışıyorum. Stres sıkıntı içinde. Yeri geliyor sekiz yeri geliyor on saat. Ama gel gör ki yurtdışında aşçılık yapan arkadaşım bir buçuk aydır Amerika'da çalışıyor. Dört gün çalışıp üç gün izin yapıyor. Sabah yedide işe gidiyorum öğlen on iki birde çıkıyorum diyor. Düşün yani. Ben kendime bakıyorum. Sabahın altısında yedisinde kalkıyorum. Akşam yedi sekiz de evde oluyorum. Trafiği ayrı insanları ayrı bir dert. Aldığım para yetmiyor. İki ülkeyi karşılaştırdığında farkı anlayabiliyorsun zaten. Orası da kalabalık burası da. Ama oradaki imkanlar daha iyi. Burada sinir stres daha çok.” (K15, 26 Yaşında, Aşçı, Erkek)

“Çok ağır çok. 1 kilo patates oldu 20 lira, soğan 20 30 lira oldu. Her şey ağır geçiyor. Para yetmiyor. Bin lira kira ödüyorum ben. Elektriklerimiz, suyumuz, doğalgazımız. Şimdi küçüğü askere gidecek. Yaşlı dedemiz var ona bakıyorum evde. Kışın İstanbul'a geliyor yazın köye geliyoruz hep birlikte. Mesela oğlum bir ayakkabıyı alıyor bin liraya bir pantolonu da aynı şekilde. Hep marka alıyor küçüğü. Büyüğünde o kadar yok marka takıntılığı. O yüzden ek gelir lazım oluyor. Oturduğum yerde merdiven siliyorum, katkı olsun diye çocukta bakıyorum.” (K12, 45 yaşında, Mavi Yakalı Özel okul Yemekhane Görevlisi, Kadın)

“Çok zor. Kazandığımız para zaten yetmiyor. Kiralar çok pahalı. Diğer ay gelmeden kira geliyor, faturalar, taksitler geliyor hemen. Çocuklarım okula gidiyor. Eşimle ben çalışıyoruz sadece. Başka çalışan olmadığından yetişmiyor.” (K3, 48 Yaşında, Özel Sektörde İşçi, Kadın).

“Geçinme konusunda, ulaşım konusunda çok zor. Kalabalık bir şehir zaten. Kazandığımız parayla geçinemiyoruz. Kiracı olduğumuz için biraz yetmiyor.” (K7, 28 Yaşında, İSKİ Kamu İşçisi, Kadın)

Katılımcıların söylemlerinden anlaşılacağı üzere kira giderleri, ulaşım giderleri, mekanın metalaşması, bir Simmel (2005) “usanmışlık kültürünü” ve “zihnin sürekli olarak kontrolsüz yarımlarla uyarılmasını” beraberinde getirmektedir. Ona göre kırdan yaşam kente göre durağandır, statiktir. Ancak kentlerde yeni dinamiklerle birlikte deformasyon yaratmaktadır. Bu deformasyon göçmenler, kadınlar, etnik ve mezhepsel ayrışmalar üzerinden daha da derinden okunmaktadır. Beck (1992)’in de vurgusuyla “risk toplumunda” sadece hayatta kalabilmek olarak karşımıza çıkmaktadır. Risklerin yol açtığı yıkım bütün herkesi etkilemektedir. Teknolojinin geliştiği her şeyin kolay ulaşılabilir olduğu bu çağ bir yandan maddi, ruhsal, psikolojik açıdan oldukça zorlamaktadır ve bireyleri çaresiz hale getirmektedir. Ayrıca “bumerang etkisi” olarak adlandırdığı yolla riske daha fazla maruz kalan etnik farklılık taşıyanlar eklenmektedir (Slattery, 2012). Bu sürecin olumsuzluğu mülakatlara şu şekilde yansımıştır:

“Alışma süreci çok zor oldu. Üzerine bir de Alevisin. İş yerinde bir kere böyle bir ayrıma maruz kalmıştım. İş arkadaşlarım tarafından. Alevi namaz kılmaz oruç tutmaz diye. Evleri pis olur yemeği yenmez diye. Bir gün onları davet ettim. Rahatsız oldum. Yemek pişirdim. Namaz kılmak isteyene seccade verdim. Kılınsın diye. Öyle olmadığını gösterdim. Aleviliği yanlış tanımlarını istemeyiz sonuçta. Bu bizi tanıtan bir şey.” (K4, 51 Yaşında, Ev Kadını)

“Zamanında iş için gelmek zorundaydık. Sabah sekiz akşam altı çalışıyorum burada. İşimden memnunum ama ücretimden pek değilim. Asgari ücret alıyorum. Başımızda başka müdür olsaydı şimdi ben mi maaşım biraz daha artardı. Çünkü belli bir kimliğim var. Aleviyim. Müdürde bunu biliyor. İş yerinde çalışan hangi Alevi’ye baksan maaşı düşüktür. Şimdi patrona söylesem n’olacak? Müdürle konuşacak sonra müdür beni işten atacak. Şimdi oğlunun başa geçmesini bekliyoruz. Daha vefakar çünkü.” (K30, 35 Yaşında, Özel Sektör Personeli, Erkek)

“Okul bittikten sonra geldim buraya. Hala aynı iş yerimdeyim okuldan sonra yerleştiğim. İstanbul iş konusunda iyi yani. Ayrıca İş yerinde Alevi Sünni

ayrımı oluyor. Sen işe gireceksin bu şu partili bunun mezhebi şu diye bir konuşma tartışma geçiyor. Bu olmasa daha iyi olur gibi kendi aralarında konuşuyorlar işe alım sürecinde özellikle. Fabrikada siyasi konular geçmiş konuşuyorlarmış mola da. Bizim patron yasakladı o yüzden bu tip siyasi konuları konuşmayı. Ben Alevi olduğumu saklamadım bizim özümüz bu sonuçta bizi tanımlayan şey. Diğer yandan rahat olmamın bir sebebi de patronum Erzincanlı. O da Alevi.” (K21, 27 Yaşında, Beyaz Yakalı Mimarlık Ofis Personeli, Erkek)

Aleviler daha çok sahip oldukları ve hissettikleri Alevi kimliği üzerinden topluma ifade etmektedirler. Kimliğin üretimini sağlayan diğer yandan ötekileştirmedir. Ötekileştirme hikayeleri toplumlararası farklılık gösterse de verilen mesaj aynıdır. Öteki olan kötüdür ve toplumdaki uzak durulması gereken normlardan sapan anlamı taşımaktadır. Tarihsel süreç içerisinde de ötekileştirme her daim üretilmiştir. Dolayısıyla bir hak mücadelesi hali, ötekileştirilenlerin talep ettikleri birtakım hakları elde edebilmek ve kendilerini bu toplum içerisinde konumlandırabilmek için başvurdukları kurumlar nezdinde Castells’in (2006) de ifadesiyle “direniş kimliği” oluşturulmaktadır. Hal böyle olunca Hall’un (2014) belirttiği gibi kimliğin daima kendini inşa edebilmesi için ötekinin iğne deliğinden geçmesi gerekmektedir. Bu şekilde oldukça aykırı bir zıtlıklar kümesi üretmektedir. Bu üretimin en önemli ayağını ise kentlerde görmek mümkündür. Aynı zamanda bu ötekileşmeler beraberinde dayanışmacı bağları canlı kılmaktadır. Katılımcılar oluşturdukları bağlarını şu şekilde ifade etmektedir:

“Kendi öz akrabam yok burada. Memleketten akrabalarım vardı. Onlar yerleşmişlerdi buraya. Normalde Şişli tarafında kalıyordum ben. Onlar var diye buraya geldim. Bu tarafı çok bilmiyordum. Tanıdık olduğu için. Her yer güvensiz. İletişim de çok gelişti artık. Her yerden haberdar oluyoruz. Büyük şehir küçük şehir kalmadı güvenlik açısından. Sokağa çıktığın andan itibaren hiçbir yer güvenli değil sonuçta. Ama en azından bildiğimiz insanlar olunca gözün arkada çok kalmıyor. Burada en azından aynı mahallede olunca bir telefon uzaklıkta oluyor acil bir durum olunca yardımlaşabiliyoruz.” (K1, Otel Müdürü, 48 Yaşında, Erkek)

“İletişim hiç kopmuyor. Yani illaki üniversite arkadaşlarımızla da görüşüyoruz ama nasıl bir insan annesini babasını unutmayacağı gibi akrabalarını arkadaşlarını da unutmuyor. Bu alışkanlık değil de bir bağ. Alevi

olmamız da etken. Hepimiz akraba sayılırız. Aynı köylüyüz. Başka bir bakış açısıyla bakacak olursak hiçbir şey çocukluğumuzdaki gibi değil ki. Önceden biz mahallede saatlerce oynardık. Böyle güvenilmez bir ortam yoktu. Şimdi kapıyı açamaya korkuyorsun. Sürekli bir dolandırılma, kaçırılma taciz olayları. Her şey kötü artık. Burada sıkıntılı bir mahalledeyiz. Çoğu illegal işlerde çocukluk arkadaşlarımın. Ama çocukluk arkadaşlarım bildiğimiz aynı kültürü alıp büyüdüğümüz insanlar. Aile yapılarımız bize verilen aynı. Bir sıkıntılı durum olsa ailelerimiz aynı dip dibe. Müdahale etmesi kolay oluyor.” (K2, Laborant, 22 Yaşında, Erkek)

“Derneklerde dayanışma çok oluyor. Yardım alan aileler çokmuş özellikle pandemi sürecinde. Bir de şöyle mesela gezi vardı. Ankara’ya gittiler. Dernek götürdü. Birçok kişi gitti bizim oradan. Ankara’dan başladılar Anıtkabir ziyaretinden sonra oradan Hacı Bektaş Veli Türbesi için Nevşehir’e gittiler.” (K3, 48 Yaşında, Özel Sektörde İşçi, Kadın)

“Bizim derneğimiz klasik dernek olmaktan daha çok daha modern bir dernek. Daha çok gençlere yönelik faaliyetler isteklere yönelik oluyor. Mesela her sene etkinlik oluyor. Etkinliğe özgün sanatçılar, belediye başkanları katılımı oluyor. Müziğinden semahına her şey oluyordu. Tiyatro yapılıyordu. Derneğe bağlayan bu etkinlikler zaten. Herkes farklı bir uğraş içerisinde. Dernek sana bazı imkanlar sunuyor. Bir araya geliyoruz kendimizi sahnede insanlara gösteriyoruz. Öğrenirken öğretiyoruz. Ben dernek sayesinde dört yöre zeybek öğrendim. Ekstra yine İngilizce kursu, matematik kursu veriyorlar. Ben sınav sürecimde matematikten yararlanmışım. Dersi veren de bizim köylümüz olduğu için yapamıyorum ben bu konuyu dediğimde moralim bozulduğunda yalnız o ders için değil normal zamanda da motive ediyordu. Derneğin bana en büyük katkısı arkadaşlık bağlarımız güçlü olması.” (K6, 22 Yaşında, Öğrenci, Erkek)

Nitekim araştırma bulgularında İstanbul’da yaşayanların boş zaman alışkanlıklarını hemşehri derneklerinin sunduğu etkinliklerle ve dayanışma stratejileriyle olmaktadır. K6’nın kurs ihtiyacını dernek aracılığıyla karşılaması, K3’ün dernek aracılığıyla birçok faaliyete katkısının olduğunu belirtmesi bireyleri yeni kapitalist sistem içerisinde kentin olanaklarını tüketebilme ve rekabet edebilme olanağı sunmaktadır. Aynı zamanda Kıray’ın (2006) “tampon mekanizmalar” olarak geleneksel değerlerini muhafaza ederek bir dayanışma

stratejisi ağını hemşehri dernekleri üzerinden somutlamak mümkün olsa da bu sürecin evrildiği görülmektedir. Tutunma stratejileri giderek “direnme stratejilerine” dönüşmektedir. Bu direnme stratejileri bir bakıma kente tutunmayı ve kentle bütünleşmeyi kolaylaştırmaktadır.

5.1.3. Yeni Kapitalizmin Gündelikleşmesi: Hız/ Belirsizlik/ Akışkanlık/ Esneklik/ Rekabet/ Tüketim

Yeni kapitalist kültürün görünümü içerisinde ilksel bağların canlı kaldığı ve hemşehri derneklerinin sunduğu etkinliklerle ve dayanışma stratejileriyle bir araya gelen göçmenlerin paylaşımları artmaktadır. Çünkü geleneksel ilişkiler aynı zamanda kente tutunma açısından strateji niteliği taşımaktadır. Geline nokta da varış noktalarını köyleştirmekten daha ziyade yeni kapitalizmin dinamiklerine karşı (belirsizlik, güvencesizlik, esneklik, hız, risk) ayakta kalabilmenin bir stratejisi olarak ortaya çıkmaktadır. Yeni kapitalizmle birlikte artan güvencesizlik, bireylerin kendilerini sürekli bir kaygı ve risk altında hissetmeleri bağlı olarak akışkanlığın hakim olduğu bu dönemde bireyler de oldukça etkilenmektedir. Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Benim babam memur ama benim babamın bir tane bile yatırımı yok. Bu da bir yozlaşmaya sebep oluyor yani. Hayata karşı bakış açın değişiyor. Ümidin olmuyor geleceğe yönelik. Ben şimdi bir ton borca girdim. Yaklaşık dört yüz bin liraya yakın borcum var.” (K14, 26 Yaşında, İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanı, Erkek)

“Sonuçta herkesin bir yatırımı olsun ister. Geleceğe bir yatırım. Yani ilerde dertsiz tasasız borçsuz olmak için eve yatırım yapıyorsun. Biraz daha rahat bir yaşam için. Değerini kaybetmiyor. Bugün yarın işten çıkmış olsam çalışsam başımı sokacak bir evim var ne de olsa. Ben de kendimden kıstım yemenden içmemden kenara para atmaya çalıştım bayram mesailerinde çift mesai parası alıyorsun veya hafta sonu gittiğinde onlara gittim.” (K15, 26 Yaşında, Aşçı, Erkek)

“Normalde diyelim 3-4 saat süreceğim işim var. Ani durumlar oluyor. Çeşitli kriterler var eşya üzerinde. Gece 2-3'e kadar kaldığım zamanlar oluyor bu yüzden. Akşam 8'e plan yapıp iptal olan çok planım oldu. Günüm heba oluyor. Ertesi güne de etki ediyor. Yorgun oluyorum. Bundan dolayı da

dinlenmek istiyorum bir plan yapamıyorum öyle olunca da.” (K23, 28 Yaşında, Gümrük Müşaviri Yardımcısı, Erkek)

“Geleceği düşünemiyorum açıkçası. Her şey o kadar değişken ki. İki kişi çalıştığımız için geçinebiliyoruz. Kısıyoruz ama bunu yemesem ne olacak ki diyorum. Canım çok isterse alırım yani. Ama bir patlıcana da neden 30 lira vereyim şimdi? Ben kısıyorum da diğer insanlar nasıl yapıyor tek maaşla geçinenler yani.” (K7, 28 Yaşında, İSKİ Kamu İşçisi, Kadın)

“Pandemi başlamadan önce Turkcell’e girmiştım. Artık çalışma ihtiyacı duymaya başladım. Mezuna kaldım bir yanan geçim zor ve paraya ihtiyacım oluyordu. Bizimkilerin de sıkıştığı zamanlar oldu. Ben de işe girerek sınava hazırlanmaya devam ettim. Araya pandemi girdi. Evden çalıştık biraz. Daha sonra ücretsiz izne çıkardılar 9 ay. İşten çıkarma yasağı geldi ve beni işten çıkardılar. Koronadan dolayı iş kötü etkilendi satışı genelde az olan kişileri çıkardılar. Yaklaşık 200 kişi çıkarmışlardı.” (K6, 22 Yaşında, Öğrenci, Erkek)

Hiçbir şeyin garantisi ve güvencesi yoktur. Özellikle iş garantisinin olmadığı bireylerin iş dışında dahi planlarını ve hayat standartlarını etkilediği (K23), en temel besin gıdalarına dahi ulaşmanın zorlaştığı ve geleceğe dair çıkmaza sürüklediği (K7) görülmektedir. Katılımcılar belirsiz hayat koşulları karşısında ev sahibi olmayı bir bakıma kendi güvenli alanlarını kendilerinin oluşturmasını (K14) (K15) amaçlamaktadır. Sennet’in (2017) “korku kültürü” kavramını eski kapitalizmin bir sonucu olduğunu artık “kaygı” temelli korkunun günümüz toplumlarını şekillendirdiği açıktır. Kaygıyı oluşturan en temel kaynak ise şüphesiz küreselleşme sonucu ortaya çıkan yeni dinamiklerde görmek mümkündür. Çünkü yeni kapitalist düzenin yarattığı belirsizlik içerisinde yaşam koşulları giderek kötüleşmektedir ve bireyler risk altındadır. Risk durumunun en somut örneği ise Çin’de ortaya çıkıp tüm dünyaya yayılan Covid-2019 salgının dönüştürücü etkisidir. Özellikle küresel ortamın kontrol edilemezliği ile birçok sosyal gerilim, çatışma, gelir eşitsizliği ve kaotik belirsizliği derinleştirmektedir ki K6’nın da Pandemi dolayısıyla ücretsiz izne çıkarılması bu kontrol edilemezliği ve akışkanlığın beraberinde getirdiği güvencesizliği gözler önüne sermektedir. Bu durum hem gelecek beklentisini yok etmekte hem de sistem içerisinde rekabeti de gittikçe zorlaştırmaktadır. Bu durum mülakatlara şu şekilde yansımıştır:

“Yani Şu açıdan kötü oluyor. YurtdiŐı işleri oluyor mesela. Ama İngilizce görüşme yapabilir misin diyor. E haliyle İngilizcem olmadığı için alamıyorum işi. Bundan dolayı eksi baŐlıyorum yani işe. Böyle konularda motivasyonum düŐebiliyor.” (K14, 26 Yaşında, İŞ Sağlığı ve Güvenliği Uzmanı, Erkek)

“Gider çok fazla burada. Çocukların kreŐidir okul masrafı giyim kuŐamıdır kazansan da Türkiye’deki enflasyona bağlı zaten para eriyor. Kk ocuğumuzu normal kreŐe verdik. Őunu düŐündük çünkü bir daha o kadar para vereceğimize hafta sonu yüzme kursu futbol kursu gibi Şeylere yazdırdık. SıkıŐtıđımız zaman aile büyükleri de yardım da bulunuyor. Diğer yandan derneğin kursları vs. onlarla da dengelemeye çalışıyoruz. Yani çok daha fazla artarsa derneğe devam eder.” (K20, 40 Yaşında, Banka alıŐanı; Alevi Dernek Başkanı, Erkek)

“Diğer yandan İngilizce de öğrenmem gerekiyordu. Çünkü denizcilik okudum. İkinci bir dil öğrenmem Őarttı. Aslında nc bir dil öğrenmem de gerekiyordu ama maddi durumum yeterli değildi bunun için. O zamanlar Facebook popülerdi. Maddi durumu iyi olanlardan yardım talep etmiŐtim. Birisi dönüş yapmıŐtı ve dil kursuna gitmiŐtim. Dili de o kursta öğrendim dolayısıyla Afrikalı insanlarla daha rahat çalıŐabiliyorum.” (K18, 24 Yaşında, Gece Kulübü İŞletmecisi, Erkek)

“İnsanlar dolap gibi uygulamalara yöneliyor. İkinci el kıyafetlerin satıldığı. Bir Şey alacaksan alternatifleri düŐünüyorsun. Mecbur düŐünmek zorundasın. antaya 500 lira vermek istemiyorum. Birkaç kez kullanmıŐ aynı Şeyi yarı fiyatına belki daha az satıyor. Oraya yneliyorsun. Yani neden bu kadar basit bir Şeyi alırken bile bu kadar düŐünüyoruz ki? Yani günde iki saat çalıŐtıđın cretinle bir çanta alabilmen lazım. Ya da bir günlük cretinle ayakkabı alabilmen lazım. Ama bir aylık maaŐın yarı ayakkabı fiyatı olmuŐ resmen. Önceden daha alınabilirdi. Bir sene de hangi ortamda olursam olayım gündem ekonomik sıkıntıya denk geliyor yani.” (K26, 27 Yaşında, İnşaat Mühendisi, Erkek)

Yeni kapitalist sistem aynı zamanda rekabeti de giderek arttırmaktadır. Özellikle belirli bir güvencenin olmadığı giderek azalan güven duygusu ve huzursuzluğun baş göstermesi ahlaki bir krize neden olmaktadır. Aynı şekilde K18 İngilizce eğitimi için maddi kaynak bulmak adına sosyal medya mecralarını kullanması, K20'nin de çocuklarının eğitimi tüketebilmesi ve toplumsal hayatta rekabet edebilmesi adına bir takım strateji geliştirdikleri görülmektedir. K28'in özellikle çalışma hayatı doğrultusunda göç etmesi daha iyi rekabet olanağı sunmakta ve güncel kalmaktadır. Böylelikle güvencenin olmadığı esnekleşmenin giderek arttığı bu kaygan zeminde bireyler her türlü rekabete karşı hayatta kalma stratejileri geliştirmek zorundadır. K25'in rekabet edemediğinden ve gelişen teknolojiyi takip edemediğinden kaynaklı yeterli rekabet anlayışı gerçekleştiremediği görülmektedir. "Rekabet edememe" "sistem dışında kalma", "ağa eklemelenememe" ve "yeterince tüketememe" durumunu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü sistem satın almak, tüketmek ve tüketime daha çok dahil olmak paradigmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca tüketime eklemelenmek adına bireyler dayanışmacı ağlarla sisteme dahil olmaktadır. Bir yandan tüketime eklemelenerek sistemin dışında kalmamak diğer yandan bu durumun işlerlenebilirliğini sağlayarak bir strateji sistemine dönüşen durum mülakatlara şu şekilde yansımıştır:

"Ucu ucuna denk geliyor veya borçlu bile çıkabiliyoruz bazen. Üzerine pandemi de denk geldi. İşe devam etmedim. Dernekten pandemi desteği parası yatırdı. Onun harici memleketten zaten fasulyelerimiz yemeklerimiz oluyor kışlık. Onları hazırlıyoruz gidince. Bütün kış yetiyor yani domates almıyoruz, fasulye almıyoruz pancar sarması yapıyoruz onları getiriyoruz bütün kış yetiyor. Pandemi de onları yedik." (K3, 43 Yaşında, Özel Sektörde İşçi, Kadın)

"İdareli olmaya çalışıyorum. Yani her şey gittikçe pahalı hale geliyor. Sosyal hayatımı tamamen yok etmiyorum. Ama önceden bir kahve bir tatlı alıyordum. Şimdi sadece kahve alıyorum. Diğer gün de bir kahve alabiliyorum böylelikle." (K6, 22 Yaşında, Öğrenci, Erkek)

"Biraz zorluyor bizi. Sıkışık durum olduğunda içerden avans çekme durumu krediden kullanma krediyi yatan maaşla kapatma tekrar krediye girme gibi idare ediyoruz. Çünkü araba da var onun vergisiydi falan. Kızım da üniversiteye başladığı için ekstra masrafları oluyor. Onun eğitim masraflarına da belli ücret ayırmamız lazım. Kızıma devlet yurdu çıkmadan önce özel yurttan kalmak zorunda kaldı. Yeme içme içinde değil çok pahalı. Bizi o zaman çok

zorladı. Biraz memleketten eşimin ailesinden destek aldık.” (K24, 50 Yaşında Ev Kadını)

“Biz tek başımıza aslında bir şey yapmadık. Onlar karşıladılar. Biz sadece tek başımıza İstanbul’da tutunmaya çalışıyoruz. Hala destek oluyolar. Babalarımız kolilerle erzak gönderiyorlar. Bir sürü bakliyat içinde. Bütün kışı onunla çıkarıyoruz rahatça. O da zor yani. Yoğunluğu da geçtim ama her şey ateş pahası. Gelir var evet ama eriyor gelen para. Bizim kendi hayatımız ne olacak? Sürekli geçimle mi geçecek ömrümüz? Fazla alsan da bir şey ifade etmiyor yani. Para artsa ne olacak. Alım gücü yok.” (K7, 28 Yaşında, İSKİ Kamu İşçisi, Kadın)

Daha fazla tüketen için tasarlanan bu dünyada tüketim bireylerin seviyelerine göre şekillenmektedir. Bireyler artık “tüketemiyor olma” durumuyla karşı karşıya kalarak yeni yoksulluk kıskacının içine düşmüşlerdir. Yeni düzende zenginlik bir yandan artarken yoksulluk daha da derinleşmektedir. Eğitim, sağlık, gelir hizmetleri, konut/barınma gibi birçok hizmeti tüketmek yeni kapitalist dinamiklerle oldukça zorlaşmaktadır. Hal böyle olunca küresel bir nitelik taşıyan Bauman’ın (1999) da ifadesiyle “tüketemiyorsan yoksulsun yoksulsan suçlusun” mantığı bireylerin bu süreçle baş etmesini oldukça zorlamaktadır. Bu durum ise hızla yerele dönüşü hızlandırmaktadır. Bir bakıma bu süreç hızla yerele dönüşü sağlamaktadır. Kerr vd. (1962) “yakınlaşma tezi” sanayi toplumlarının giderek birbirine benzeyeceği ve aralarındaki farkın zamanla ortadan kalkacağı durumu pek de mümkün değildir. Çünkü yeni kapitalizmin her bir aşaması aradaki uçurumu daha da derinleştirmektedir ve bireylerin gelenekselliklerini ilksel aidiyetliklerini üretmesini sağlayarak ortak hafıza etrafında dayanışmaya içinde olmalarını gerekli kılmaktadır. Bu üretim ise bellek üzerinden işlenmektedir. En önemli örneğini ise Alevi gruplar oluşturmaktadır.

5.2. Gündelik Yaşam, Alevilik Ve Kimliğin Üretimi

5.2.1. Alevi Kimliği ve Yeni Kapitalizm

Kimlikler Castells’in de (2006) ifadesiyle insanların hayatlarında tecrübe ve anlam kaynağı olmaktadır. Çünkü yeni kapitalist düzen içerisinde bireyler kendilerini güvende hissettikleri kültürel aidiyetliklerini pekiştirdikleri alanlarda ihtiyaçlarına çare aramaktadırlar. Açık ki giderek artan rekabet anlayışı aşınmış karakterler yaratmaktadır. Bu durum yeni

kapitalist sistemin yaratmış olduğu bir krizdir. Bireylerin kendilerini sürekli kaygı ve risk halinde hissetmeleri ve yukarı dikey hareketlilik yarışı bireylerarası güven duygusunu giderek azaltmaktadır. Bu durum da kendi güvenli alanlarını oluşturma isteğinde olan Alevi bireyler küresel dinamikler içerisinde zorluklarla mücadele ederken mezhepsel olarak farklılıklarının da yansımaları kolektif olarak bir arada kalarak aşmaktadırlar. Hal böyle olunca grup kimliği önem kazanmakta olup katılımcılar bu durumu şu şekilde açıklamaktadırlar:

“Ben Alevi bir toplumda büyüdüm. Tabii ki de yabancı arkadaşlarım da oldu. Bunlarla beraber büyüdüğümde insanlara baktığımda şu ayrımı yapabiliyordum. İnsanların bana yaklaşımından adım atışından benimle bir olay tartışırken bile. Bundan dolayı biraz ön yargım oluyordu ister istemez. Mesela yabancı arkadaşım var. Karakteri dört dörtlük insanlığı olsun ama bana geldiğinde diyalogumuz bir sohbetimiz geçtiğinde o insanın benden biraz daha uzak kaçtığını anlıyorum. Soğuk geliyor ve ötelendiğimi hissediyorum.” (K5, 27 Yaşında, Serbest Çalışan, Erkek)

“Alevi olduğum için işten atılıyorum değil iş yerindekilerin tutumunu bilemiyorsun sana karşı. Alevi olduğumu söylemiyorum bilerek. Yani sen Alevi misin diye bir sorgulamaya maruz kalmak istemiyorum. İlişkileri etkiliyor bu durum. Her kesimden insan var. Ama herkes herkese yüzde yüz anlayışlı değil yani. Aslında insanın en büyük korkusu yalnız kalmak ama olduğun şeyin içinde de güvenemiyorsun. Arafta kalma gibi. Utanılacak bir şey olduğu için gizlemiyorum ben zaten sadece tedirginim. Artık insanların ne olduğunu bilmiyorsun. Yeri geliyor insanların siyasi görüşünden dini görüşünden kapıya koyuyorlar, gruplaşma olabiliyor. Aleviliğe saklasam da bağılıyım tabii ki. İçinde bulunduğum ortamla alakalı işte.” (K7, 28 Yaşında, İSKİ Kamu İşçisi, Kadın)

“Eşim çekiniyor ama. Söylemiyor. Tesettür takan ben Sunniyim diye geziyor ama bizim ki Aleviyim diyemiyor. Alevilikle her zaman gurur duyarım. Aleviler olmasa Türkiye bu duruma gelemezdi. Özgür bir gelenek çünkü. Zorlama yok. Kendi içinde dışlama yok.” (K8, 25 Yaşında, Belediye Kamu İşçisi, Erkek)

“Bizim iş yerinde 20. Yıl ödülleri vardı. 20 yılı dolanlara ödül veriliyor. Ben o gün ödüle gitmedim. Görgü ibadeti vardı ben ona gittim. Aradılar hatta biye gelmiyorsun diye. Şehir dışına gidiyor dersiniz dedim. Şimdi nereden

bilecekler onlar bizim bu işleri. Bir daha da açıklamak istemedim. Yani o gün ödül almaya gitmedim mesela. Çok aramam yani öyle şeyleri sonuçta bu daha önemli.”
(K10, 47 Yaşında, Özel Güvenlik Görevlisi, Erkek)

“Hemen hemen aynı bölgedeyiz bizim toplumun insanlarıyla. Kağıthane bölgesinde yoğunlaştık. Gruplaşma ve kümeleşme gibi. Dışlanma korkun yok.”
(K20, 40 Yaşında, Banka Çalışanı; Alevi Dernek Başkanı, Erkek)

“Evet. Bazen olabiliyor. Bizim görüşlerimizi yanlış buluyorlar. Oradaki çalışanlar. Siz Müslüman değilsiniz gibi şeyler söylüyorlar. Sizin dininiz yok zaten diyorlar. Müslüman olarak görmüyorlar bizi açıkçası! O yüzden bir baskı hissediyorum. Yok niye namaz kılmıyorsun, siz niye ramazan tutmuyorsunuz... İşte bunları açıklamak zorunda kalıyorsun. Ama anlamıyorlar sen anlatsan da. Anlamak istemiyorlar. Onların beyni sadece oruca kendi dinine odaklandığı için anlamak istemiyor.” **(K3, 48 Yaşında, Özel Sektörde İşçi, Kadın)**

Özellikle post-modernizm farklı etnik kimliğe sahip bireylerin toplumda dışlandıkları için kendi kültürlerini, kimliklerini ve yaşam biçimlerini özgürce yaşayabilmeleri için modernizmin homojen demokrasiden ziyade daha radikal bir demokrasi anlayışına değinmektedir. Burada var olan çelişkilerden biri de bu farklılıkların özgürce yaşanması için fırsat sağlarken aynı zamanda bu kesimlerin ötekileştirilmesine de sebep olmaktadır (Kalay, 2014). Çünkü toplum tarafından farklı olan, dışlanmış ve reddedilmiş etnik farklılıktan dolayı toplumda yabancı olarak kabul edilen kısacası Goffman'ın (1968) 'damga' olarak kavramsallaştırdığı olgu ortaya çıkmaktadır. Fiziksel ve toplumsal atıf niteliği taşıyan bu durum bireylerin tam kabul görmesini engelleyen ve değerini azaltan bir nitelik taşımaktadır. aynı zamanda Tomlinson (2014) post-modern çeşitlilik sonucu kimliklerin görünür bir hal aldığına vurgu yapmaktadır. Küreselleşme sürecinin çoklukları ve çeşitliliği daha görünür kılmasının buradaki payı fazladır. Castell's (2006) de “kolektif kimliklerin” yükselişe geçtiğini kendi yaşamları üzerindeki denetimine vurgu yapmaktadır. Bilgin'in de (2013) ifadesiyle “kolektif bellek” ve “kolektif kimlik” birbiriyle bağ kurmakta ve gruplar kendilerini yeniden üreterek ortak bir “grup kimliği” etrafında birleşmektedir. Dışlanmamak, öteki konumuna düşmemek ve birçok farklı dinamikler neticesinde mezhepsel kimlik etrafında bir aradalığı meydana çıkarmaktadır. Özellikle bireylerin kendi güvenli alanlarında çevreleri ve hayatları üzerinde denetim kurmaları kolaylaşmaktadır. Bu durum mülakatlara şu şekilde yansımıştır:

“Bizim de mantığımız şu eski kültürden gelen yaşam tarzlarını canlı tutmaya çalışmak. İlgi alanı olarak ve sosyo-ekonomik olarak ayrıca yaşam tarzı olarak benimsesin istiyoruz derneksel faaliyetlerde. Çünkü insanları deforme eden bu yaşam tarzında en güçlü karşı çıkış Alevilik kültürünü ve gençlere bunu aşilayarak bunu yaşatmaktır. Bu düzey de çok bağlayıcı oldu hem dernek hem Alevilik kısmında. Gençler kafelerde gezme tenses dernek faaliyetleriyle sosyalleşme imkanı buldular. Kendilerini geliştire imkanı elde ettiler. Kültür sanat oldu veya ibadet oldu gençleri oraya kanalize ettik. Bizlerle birlikte gençler de yapılan işlere destek vermeye başladılar. Kültürünü görmüş oldu. Tanımış oldu.” (K20, 40 Yaşında, Banka Çalışanı; Alevi Dernek Başkanı, Erkek)

“Bağlarımızı koparmıyoruz aynı zamanda sahip olduğumuz yapıyı da koruyoruz. Kaybolmamak ve asimile olmamak adına kültürel sanatsal aktivitelerinin yanında Cem ibadetini de gerçekleştirmiş oluyoruz. İstanbul’da gerekli bir şey bence bu. Yoksa giderek kültür yozlaşmasına sebep olur bu durum. Özellikle köyden gelenler bir birikimle kültürle şehirlere geliyorlar. Ülkenin geçmişini geleneklerini göreneklerini şehre gelenler unutabiliyor. Bu da belli bir yozlaşmaya sebep oluyor. İnsanlar kültürel benliğini kimliğini unutuyor bir yandan. Bunun unutulmamasını isteyen ileri gelenler büyükler oluyor. Dernekte Cemleriyle etkinlikleriyle bir aradalığı sağlıyor. Gençler modernleşmeyi gerçekleştirmeli ama kimliğini korumalı ve benliğini de kaybetmemeli.” (K13, 35 Yaşında, Peyzaj Mimarı, Erkek)

“Bizim bu birlikteliğimiz olmasa ne insanlar bir arada kalmaya devam eder ne de Aleviliğin kökenini anlamaya çalışır Alevilikte biz herkesi kabul eden bir toplumuz. İnsanlar da bunu çok benimsiyor. Biz bundan dolayı zaten bir arada güçlü kalabiliyoruz. Diğer türlü herkes olumsuz birbirine karşı çıkarıcı olsaydı orada da tutunamazdı ki. Dağılırdı herkes. Parçalanırdık. Biz bunu korumayı amaçlıyoruz zaten. Sürekli sürekli kaybolmayalım bu İstanbul’un içinde dağılmayalım diye sürekli sürekli konuşuyoruz zaten. Bizim kültürümüzü mezhebimizi korumaya ihtiyacımız var. Bunu da dernekle sağlamaya çalışıyoruz” (K5, 27 Yaşında, Serbest Çalışan, Erkek)

1980 neo-liberal politikalarla ırk, etnisite, cinsiyet, inanç, mezhepler, din gibi yeni eşitsizlik türlerinin meydana gelmesiyle sınıf dışı kimliklerin önem kazandığı yeni toplumsal

hareketlerin gelişimi önem kazanmıştır. Modern sonrası dönemin özelliği olan parçalanmışlık, iktisadi yaşamdaki konumların da parçalanmasını, bireyselleşmesini beraberinde getirmektedir. Hal böyle olunca sosyal sınıf olgusunun etkili varlığı ve anlamı kalmamışsa, o zaman sınıf mücadelelerinin de öznesi bir anlamda kaybolmuş demektir. Yeni tarih, İnsel'in (2008) de ifadesiyle "sınıf mücadelelerinin değil, bireylerin hayat patikalarıyla" belirlenmektedir. Ortaya çıkan karmaşık, heterojen, insan ilişkilerinin giderek zayıfladığı ve güven duygusunun azaldığı bu noktada "ilksel kimlikler" birer "güven çemberi" oluşturmaktadır.

5.2.2. Alevi Kimliği ve Kimliğin Üretiminde Mekan, Bellek ve Müzik

Bireyler kimliklerine sarılarak günümüz küresel dünyasında yeniden biçime kavuşturmaktadırlar. Özellikle kimliklerini yeni kapitalist sistemin olumsuz etkisine karşın bir güvenli bir liman olarak görmektedirler. Çünkü kimlikler üzerinden bir arada olma, gelenekselliğin üretilmesi, aidiyet duygusunun pekişmesi sürekliliği sağlamaktadır. Oluşturulan kimliklerin de çeşitli ağları mevcuttur. Her birey hayata katılabilmek ve ağa eklenilebilmek adına grup kimliğine sarılmaktadır. Bu durum da hızla yerele dönüşü hızlandırmaktadır. Grubun kolektif olarak ortak geçmişte birleştiren bellekleri ise grup kimliğinin üretilmesi adına oldukça önemlidir. Bellek aktarımının üretimi adına mekanlar önem taşımaktadır. Bu noktada Cemevleri Alevi kültürünün yeniden üretiminin mekanı durumundadır. Dolayısıyla Cemevi gerek kurumsal gerekse grup kimliğinin ortaya konulduğu ritüel alanı olduğu gibi kültürün ve geleneklerin yaşanarak sergilendiği yeniden üretim mekanıdır. Bu durumu katılımcılar şu şekilde açıklamaktadır:

"Şimdi bir camii Cemevi ayrımı yapamıyorum. Kestiremiyorum ayrımını çünkü çok fazla gitmedim. Oraya ait hisseder miyim bilmiyorum. İkisi de ibadethane sonuçta. Her birinin kendine has yapısı var. Cemevi ev yani benim için. Daha güvenli bir alan gibi yani camiiye göre bence. İnsanlarla anlamlı olur bir yer. Bu da bence insanların birbirine güvenmesinden kaynaklanıyor. Yani insan nereye bağlıysa orada kendini iyi hisseder şimdi camiiye giden biri de benim tam tersi düşüncemi söyler." (K21, 27 Yaşında, Beyaz Yakalı Mimarlık Ofis Personeli, Erkek)

"Ceme çok yakın bir zamanda katıldım. İrtibatımı koparmadım zaten hiçbir zaman. Bir anlamda yapacağım resimler için konu arayışı gibi bir şey bu."

Belleğimi en canlı tutan yer Cemevi ve memleket. Eski zamanlardan anılarının olduğu bir yer. Aynı zamanda arkadaşlığının geçtiği 20 yıllık bir sohbet bir etkileşim halinde olmak önemli. Senin bile hatırlayamadığın bir şeyi söyleyince bu da vardı diyorsun. Bir şey yakalıyorsun yani. Resimlerin konuları ana temaları oluyor bunlarla birlikte. İbadetlere girmesem de katılıyorum daima. Belirli bir yaş aldıktan sonra geçmişe özlem de duyuyorsun. Bundan dolayı belki de temalarım hep bu yönde oluyor. Bir arada olarak tekrar o duyguları yaşama ve hatırlama insana iyi hissettiriyor. Çok dini şeylere bağlılıktan gitmiyorum. Bir arada olmak iyi hissettiriyor. Hep birlikte yemek yenilmesi falan. Aynı zamanda belleğimi canlı tutuyor dinamik tutuyor yani beni. Bir ihtiyaç gibi. Kendine has şiveyi duymak, onlarla konuşmak çocukluğunla ilgili şeyleri dinlemek iyi geliyor. Resimlerime yansıyor.” (K28, 43 Yaşında, Profesyonel Ressam, Erkek)

Anlaşılmaktadır ki bireyler kültürel belleğini mekana kodlayarak kalıcı hale getirmektedir. Mekanın fiziksel gerçekliği olan ışık, ses, koku vb. unsurlar bireylerin duyumsamalarına yardımcı olmaktadır. Lefebvre (2014)’cü anlamdan bakıldığında Cemevinin aynı zamanda bir “fenomonolojik” anlamı vardır. Gerçek anlamın dışında zihinsel anlam taşımaktadır ki Aktin’in (2020) de ifadesiyle bellek burada devreye girerek bireylerin hafızalarının canlı kalmasını, yenilenmesini sağlamaktadır. Bu durum mekanla bellek ilişkisinin kuvvetini göstermektedir ki ortak bir hafıza oluşturarak gelecek nesillere aktarım için bu oldukça önemlidir. Özellikle K28’in mekanla bellek arasında kurduğu ilişki hayatının devamında hatırlanmak üzere saklanmaktadır. K21’ de Cemevi’ni eve benzetmektedir. Burada mekan bireyin kendi anlam arayışını fiziksel gerçeğe kavuşturmaktadır. Bellek de burada devreye girmekte ve toplumsal mekan özelliği gösteren Cemevi’nde belleğin izlerini görmek mümkündür. Mekanla güçlü bağı olan toplumsal bellek ayrıca sosyallik alanı oluşturmaktadır. Bu noktada Alevi kültürünün “yeniden üretim mekanı” olan Cemevi grup kimliğinin ortaya koyulduğu geleneğin de sergilendiği yeniden üretim mekanını oluşturmaktadır. Giddens’in (2019) ‘yapının üretimi ve yeniden üretimi’ kavramı burada öne çıkmaktadır. Özellikle aktif öznelerin eylemleriyle ortaya konulan ve aktif inşa sürecini içeren Ritüellerin parçası niteliği taşıyan “müzik” ve “semah” oldukça önemlidir. Bu durum çalışmaya şu şekilde yansımaktadır:

“Biz de dernek faaliyetinde ibadet kısmından çok kültür kısmını ayakta tutuyoruz daha çok. Cem kısmını büyükler devam ettiriyorlar. İki kısmı var zaten.

Direkt ibadet olarak ama. Biz de kültür kısmıyla ilgilemiyoruz ama bağlama ve semah gibi aktiviteleri de öğretmeye çalışıyoruz. Ben de öğrendim ve büyük bir katılım vardı öğrenmek için. Seviyorum Urfa Semahını, Erzincan ve Malatya Semahını. Farklı kültürlerin semahını öğrenmek güzel bir şey.” (K19, 34 Yaşında, Banka Çalışanı, Kadın)

“Bütün ibadethaneler Alevi müzikleri de ortak insanlarda oluşturduğu en büyük duygu kültürel ve toplumsal birlikteliği sağlaması. Kendini bir yere ait hissetmeyi sağlıyor. Bunun kökeni evrimsel psikolojiye kadar dayanıyor aslında. İnsan avcı toplayıcı zamanlarında da bir aradalık onlara güven sağlıyor. İçsel olarak bir yere ait hissettiğinde daha iyi hissediyorsun. Yalnız hareket etmenin de kazanımı var sürüyle hareket etmenin de. İnsan bazlı bakarsak grup olarak hareket etmenin ona daha fazla katkısı oluyor. Bir yerde ihtiyaçlar bunu gerektiriyor.” (K17, 25 Yaşında, Avukat, Erkek)

“Biz hep bunun içerisinde büyüdük. Başka bir enstrüman yoktu çocukluğumuzdan bu yana. Hatta şu an çalanlar türküler özgün müzik bizimkiler eskiler duazı imamlar söylerlerdi. Aleviliği deyişleri ağıtları. İnsan ister istemez daha bir aşına oluyor bu tınıya.” (K28, 43 yaşında, Profesyonel Ressam, Erkek)

“Bağlama deyişler çok önemli. Davete gittik mesela ben semah izlemek istiyorum mesela. Zaten saz söz şeklinde ilerliyor. Sohbet şeklinde ilerliyor ibadete başlayan kadar herkes dedenin yanında oturuyor. Bu bizim bir parçamız yani ben türkü dinlemek istiyorum semah görmek izlemek istiyorum. Hatta sıklıkla hemen hemen bütün Alevilerin evinde Cem Tv açıktır. Orada sürekli Alevi müzikleri çalar. İbadetler canlı yayın olur. Kopmazsın sürekli izlersin. İbadete gitmemin bir nedeni de semahları izlemek yani. Hatta eşim derneğin semah kursuna gitti öğrendi. Cemevinde yemek yemek hoşuma gidiyor yeri geliyor. Kalabalıkta yemek. O ortamı görmek istiyorum. Kendimi orada evimde hissediyorum”. (K21, 27 Yaşında, Beyaz Yakalı Mimarlık Ofis Personeli, Erkek)

“Nasıl uzaklaşabiliriz ki. Bir bisiklet binmek gibi. Binmezsin ama sürmeyi hiçbir zaman unutmazsın yani. En basitinden bir bağlama sesi duyarsın o bile seni

çocukluğuna köydeki evine götürür yani. Sesini duyduğumda irkilirim kulak kabartırım yani. Yoğunluktan Cemevi'nde bir araya gelemesek de bir his etrafında birleşebiliyor insanlar. Belli başlı mezhepsel dinsel ritüelleri yapmaman seni Alevilikten soyutlamaz ki. Kültürümüzün özü bu.” (K23, 28 yaşında, Gümrük Müşaviri Yardımcısı, Erkek)

“Kendi kültürümüze sahip çıkmamız lazım çünkü. Her yer o kadar güvensiz ki sonuçta. Biz bir arada kalmazsak yok oluruz. Alevilikte de insana değer verildiği için insanı geliştirmeye yönelik amaçlar taşıyoruz. Müzik kursları, bağlama kursları, semah kursları bunları kendi kültürümüzün insanları gelişsin donanımlı olsun diye yaptık.” (K20, 40 Yaşında, Banka Çalışanı; Alevi Dernek Başkanı, Erkek)

Özellikle üretimin ve yeniden üretimin merkezi niteliği taşıyan Cemevi aynı zamanda katılımcıların da mekânsal pratikleri ile anlam kazanırken doğrudan, sorgulamadan Lefebvre (2014) ifadesiyle ‘algılanan mekan’dır. Diğer yandan bu “temsil mekanı”nın semboller aracılığıyla katılımcıların mekanı olarak çalışmaya yansımaktadır. Bu sembolün en büyük örneği ise Alevi kültürü için “bağlamalar”dır. Nasıl ki Alevilikte bağlamanın özel bir anlamı varsa; benzer örnek tasavvuf geleneği içinde verilebilir. “Ney”, “Allahın lisanıdır”. “Ney” bir bakıma insan-ı kamil; yani bir takım aşamalardan geçerek olgunlaşmış insan sembolüdür ve aşk derdini anlatmaktadır. “Ney” basit bir müzik aleti değildir. Birçok sıfat yüklenmiştir ve bu haliyle belleğe yerleşir. Alevilikte ise “bağlama”, “telli Kuran”dır (Akin, 2019). Buradan hareketle bağlama da Alevi ritüellerinde önemli bir yükleyicidir. Alevilerde ise müziğin ayrıca özel yerinin olması aşık ve cem ritüelinin Alevilik inancı adına çok önemli bir konumda olmasındandır. Çünkü cem ritüeli müzikle başlayıp müzikle bitmektedir. Selagen (2002) aile bağının inşa edilmesinde sembolik “eşya”lar üzerine vurgusu (akt. Bilgin, 2013) bağlamalar aracılığıyla toplumsal belleği üretmektedir. Ayrıca bu durum bireylerin ‘habitus’unu sistemli kılarak bilgi üretiminin canlılığını sağlamaktadır. K23’ün Aleviliği bisiklet binmeye benzeterek aslında uzun yıllar pratikleri yerine getirmese de daima hatırlayıp bağlı kalacağını belirtmesi, K21’in Alevilik kültürünü bir parçası olarak görmesi, K17’nin Alevi müziklerinin insanı bir yere ait hissetmesine yaradığını ifade etmesi bir bakıma müziğin sermayeyle sıkı sıkıya ilişkili olduğunu göstermektedir. Bourdieu (2015) “habitus” kavramıyla bu durumu açıklamakta ve kişilerin nasıl bir “alan”dan geldiği kişilerin habitusunu belirlemektedir. Belleğe kazınan habitus diğer yandan alışkanlıklara ve pratiklere

yansımaktadır. Habitusun sürekli canlı kalması aynı zamanda ilksel kimliklere dönüşü hızla kolaylaştırmaktadır. Özellikle katılımcıları toplumsal belleğinde yer edinen habitusları ve “kültürel sermayeleri” bu aidiyetliği yaratmaktadır.

5.2.3. Yeni Kapitalizmin Gündelik Hayata Yansıması ve Alevi Kimliğinin Yeniden Üretimi

Alevilerin 1970-1980’lerde artan göç hareketleri Alevi dinselliğini de değiştirip dönüştürmektedir. Bu durum sadece dinsel yaşamla sınırlı olmamakla birlikte ekonomik, toplumsal ve sosyal anlamda da değişiklik göstermiştir. Özellikle Kengürü’nün (2021) de ifadesiyle gündelik hayat içerisinde bireyler, toplumlar belirli eylemleri yeniden üreterek gündelik hayat içerisinde sistemin dönüştürücü etkisiyle baş etmek durumundadır. Nitekim sosyo-kültürel alanda gündelik hayat içerisinde yeni kapitalist sistemin dönüştürücü etkisi bireylerin yabancılaşmasına ve bireyleşmesine yol açmaktadır.

“Bizim eskiden böyle Cemevleri kurumsallaşmamıştı. Cemler evi müsait olanda olurdu. Bizim evimiz genişti. Yatak yapardık yere. Dedeler orada kalırdı. Eskiden öyleydi. Bütün yatakları atardık. Ama şimdi herkesin arabası var. Cemini yapan basıyor gidiyor. Diğer yandan Perşembe günleri yapılırdı Cemler. Şimdi hafta sonuna alındı artık. İnsanların müsaitlik durumuna göre artık. O zamanki ortamlar da daha sıcaktı tabii. Burada bu kadar çok sürdürüyorsunuz. Herkes iş gücü peşinde. Ama bir arada kalmamız gerek. Yoksa bu büyük şehirde yok olur gideriz.” (K10, 47 Yaşında, Özel Güvenlik Görevlisi, Erkek)

“Alevilikte biraz daha toplum sosyal yardımlaşma bilinci hakim. Bireylerin aktif olması lazım toplum için diğer insanlarla. Ben biraz yalnızlaşınca kendi kabuğuma çekilince o kimlik eskisi gibi kalmıyor çünkü tek başına Alevi olmazsın. Tek Alevi olunmuyor yani. Biraz paylaşım, sosyal etkileşim, kültürel etkileşimin olduğu bir mezhep. Bu kimlik de biraz pandemi etkeni olsun çalışma halinde zaman yaratamama durumu olsun azalmasında payı var. Çünkü zaten stresli bir hayat var ve kalabalık insanların getirdiği bir stres her zaman söz konusu. Pandemi de tetikledi. Görgü Cemi yapamadık kaç yıldır.” (K13, 35 Yaşında, Peyzaj Mimarı, Erkek)

“İster istemez bulunduğum ortam benim mezhebimle alakalı değil. Kimliğimden daha çok ibadetlerden uzaklaşıyorsun. Ben Alevi kültürüyle büyüdüm bunu yok sayamam yani ama yoğunluktan Cemevine gidemiyorsun. Eve zor geliyorsun. Ordu’da olsam her ceme katılırım bütün ibadetlerine katılırım. Ama İstanbul yoğun bir şehir. İşle ev arası bir buçuk saat

sürüyor. En yakın bir saat yani. Eve geliyorsun yorgun argın. Hem ibadetlere hem düğün dernek ortamına her zaman aktif katılmıyorsun. Aleviliğin gereklerini yeteri kadar bu yoğunluktan yerine getiremiyorum. İster istemez uzak kalıyorum. Rahatsız oluyor musun dersin bunu sormaya bile vaktim olmuyor kendime. Belki o yorgunluktandır hayat mücadelesindedir. Ama bu kültürü kendi çocuğuma öğretmeye çalışırım yani. Kendi etnik kimliğimi aktarmaya çalışıp öğretmeye çalışırım.” (K14, 26 Yaşında, İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanı, Erkek)

Yeni süreçte özellikle geleneksel Alevilikte bir kopuş mevcuttur. Yıldırım'ın (2012) “Modern Alevilik” olarak adlandırdığı bu süreçte Alevilik, kent hayatının ihtiyaçlarına cevap verememektedir. Özellikle kırdan işlevsel olan bazı kurumlar, ritüeller giderek azalmaktadır. Geleneksel Alevilik, tarihte yaşanmış olup bugün artık yavaş yavaş yaşlı Alevilerin nostaljik özlemi hâline dönüşmeye başlamıştır. K10'nun söylemlerinden bu durum gözler önüne derilmektedir. Öte yandan, modern Alevilik genç ve orta yaşlı Aleviler arasında canlı bir şekilde yaşanmaktadır. Söylem düzleminde, geleneksel Alevilik otantik kabul edilmekte ve doğru Aleviliğin kaynağı veya kendisi olarak kabul görmektedir. Nitekim artık gündelik hayat ideolojisi kişilerin tüm pratiklerine yansımaktadır. Lefebvre (2010: 103) insanlararası bütün ilişkilerin gündelik hayat içerisinde şekillenerek oluştuğunu, gerçekliğin bu bütünlük içerisinde meydana gelmesiyle dostluğu, ritüelleri, iletişimi her şekilde etkilemektedir. Böylelikle gündelik hayat pratikleri bireylerin tüm hayatını kuşatmaktadır. Bu durum bireylerin zamanını kontrol altında tutmaktadır ki K14'ün iş hayatının hızı ve rasyonelliği karşısında Ceme katılmaması, K13'ün Pandemi nedeniyle toplu olarak yapılan “Görgü Cemleri”ne katılmama durumu ve yoğun iş temposunu nedeniyle zaman yaratılmaması yeni kapitalist sistemin hızlılığı ve akışkanlığını gözler önüne sermektedir.

5.2.4. Yeni Kapitalizmin Gündelik Yaşama Yansımaları ve Kimliğin Üretiminde Mekan, Müzik ve Bellek

Yeni kapitalizmin yarattığı baskılar Aydoğan'a (2013) göre mekanik bir kent yaşamına dahil olarak anlam ve duygulanıma pek de izin vermeyen yaşam biçimi olarak yeni bağlamlar üretmektedir. Bir taraftan gündelik hayatın baskılanışı, toplumsal, siyasal ve ekonomik hale gelen dönüşümler sonucunda bireyler anlam ve kültür yapılarını korumaya çalışmaktadır. Bermann (2005:311) modernitenin yarattığı baskıların bireylerin kendi olamama, sömürgeci savaşlar içerisinde anlam ve kültür örüntülerinde zorunlu bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Kolektif geçmişin ürünü olan Cemevinin bu noktada işlevi oldukça

fazladır. Tarihsel sürece isteksizce kapılmak ve onu yönlendirememekten dolayı gecikmiş modernlik koşullarında uzaklaşılacak geçmiş; kimliğin geçmişin ve kaygıların tekrar üretildiği bir işlev olarak görev almaktadır. Katılımcılar birbirleriyle olan ilişkilerini ve geçmişe dair hislerini canlı tutan mekânsal deneyimleri şu şekilde ifade etmektedir:

“Farklı imkanlar da sunuyor çünkü. Gençlere örf adetleri öğretiyor. Nasıl ibadet edeceklerini görmüş oluyorlar. Geçlerinde talepleri oluyor. Nasıl Hacca gidiyorlar dernek sayesinde Nevşehir’e Hacı Bektaş Veli türbesine ziyarete gidiyorlar. Oradaki o kültürü o havayı soluyorlar. 10 Kasım’da Anıtkabir’e gidiyorlar. Semah kursları, zeybek kursları, dil kursları oluyor. Oranın gençleri düzenliyor daha çok. O açıdan gidemeyenlere faydası oluyor bu noktada. Yani sırf ibadet için toplanmıyorlar bir araya. Birçok yönü oluyor. O ortam bir sürü etkinlik sunuyor.” (K1, Otel Müdürü, 48 Yaşında, Erkek)

“Toplumumuzdaki tüm gençlerin bir arada olmasını ve kendi etnik kimliğini yeni yetişen çocuklara aktarılması öğretilmesi açısından güzel bir şey. Kendi kimliğim kendi ibadetim kendi tanıdığım insanlar daha güvenilir geliyor.” (K14, 26 Yaşında, İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanı, Erkek)

“Aleviliğin Cemevinin çok katkısı var bana. Müzik dersleri, semah, folklor öğrendim. Bu inanı teşvik ediyor bir de. Tiyatro ve İngilizce eğitimleri de var. Geziye gidiyorduk, yemeğe gidiyorduk. Arkadaşlık da pekişiyordu. Bambaşka düzeyde bir yerd. Dernek desen dernek değil ibadethane desen değil. İnsan kendini orada farklı hissediyordu. Aktiviteyle birlikte güzel geçiyordu. Ben kendimi daha üst klassmanda hissediyordum.” (K15, 26 Yaşında, Aşçı, Erkek)

“Çünkü orada insanlarla görüşebiliyorsun. İstanbul’da insanlarla görüşmen zor çünkü yoğunluktan. Oraya gittiğinde de insanlarla bir arada oluyorsun, selamlaşıyorsun, sohbetini ve muhabbetini ediyorsun. İşin nasıl gidiyor bir şeye ihtiyacın var mı bunları yüz yüze iletişimle daha iyi anlayabiliyorsun. Yoksa bir telefon uzağında ama kimin aklına geliyor ki aramak. Diğer yandan mesela ikimiz küsüz ve selamlaşmıyoruz. Cem dahilinde dede küs olmaya devam ettikçe bizi ibadete almıyor. Kendi adaletlerini oluşturuyorlar.” (K18, 24 Yaşında, Gece Kulübü İşletmecisi, Erkek).

“Cemevi içten ve gönülden bir yer. İsteyerek yapıyorsun. Orada güvende hissediyorsun kendini. Tanıdığın güvendiğin insanlar yanında. Sohbetini ediyorsun yemeğini yiyorsun. Daha sıcak bir yer Cemevi. Daha kaynaşım olduğu bir yer birlik ve beraberliğin olduğu. Cemevinde manevi olarak rahat hissediyorsun kendini. Borcunu vermiş gibi. Görgü davetlerinde özellikle. Çok şükür bunu yaptık diyorsun. Bu yetişme tarzıyla alakalı bir durum. Onu kendine borç biliyorsun. Maneviyat yani. Ben oruç tuttuğumda çok huzurlu oluyorum. Bir de zorlama olmadığı için. Şu kadar gün tutacaksın zorunlusun diye bir şey yok.”

(K24, 50 Yaşında, Ev Kadını)

Özellikle Cemevleri Alevi kültürünün temsil edildiği ve inancın pratiklerinin temsil edildiği bir mekandır. Ayrıca kurumsal olarak dernek adı altında Cem faaliyetleri bir arada yürütülmektedir. Bu noktada mekan Lefebvre (2014) göre “hissedilir fenomenlerin işgal ettiği mekanı, sembolleri ve ütopyalari, yani hem fiziksel hem de zihinsel alanı kapsamaktadır ve bu alanlar üzerinden üretilen pratikler aracılığıyla ortaya çıkmaktadır.” Dolayısıyla mekan aynı zamanda soyut mekandır ve Alevi kimliği ve ritüelleri soyut mekan aracılığıyla aktarılır. Cemevi gerek kurumsal gerekse grup kimliğinin ortaya konulduğu ritüel alanı olduğu gibi kültürün ve geleneklerin yaşanarak sergilendiği yeniden üretim mekanıdır. Özellikle Cemevi “mekansal bir hafıza” olarak yani tüm Alevi bireylerin o mekanda hafızayı sürdürmesi için özellikle sembolleri, toplumsal pratikleri ifade ettikleri müzikal yapılanmayı ve bu alanlar üzerinden pratiklerin yeniden üretilebilirliğini sağlamaktadır. Aynı zamanda K24’ün Cemevi’ni birlik ve beraberliğin sağlandığı alan olarak tasviri, K18’in yeni kapitalist sistemin oluşturduğu parçalanma ve esnekliğin çalışma hayatına sirayetiyle Cemevi’nin birleştirici mekânsal özelliğini, K1 ve K15’in de şehirde rekabet edebilmek ve tüketime eklemlenebilmek adına strateji mekanı niteliğindedir. Özellikle K15’in Cemevi sayesinde birçok faaliyete katılmasıyla farklı klassmanda hissetmesi tüketememenin vermiş olduğu “yeni yoksulluk” döngüsünü açığa çıkarmaktadır. Tüketime eklemlenebilmek adına Cemevi tüketime eklemlenebilme adına stratejiler mekanıdır. Yine katılımcıların genel birleştikleri nokta Cemevi’nin hız ve rekabet toplumunda güvenilir bir alan sunarak tüketime eklemlenebilmek adına önemli niteliğinin olmasıdır. Böylelikle Cemevi aynı zamanda mekânsal algı yaratarak adaptasyon sürecini ve kök saldıkları hayata sürekliliği sağlamaktadır. Değişen yaşam koşulları da Cemevi’ne yüklenen anlamları ve algıları şekillendirmektedir. Burada bellek sürekli devrede olmaktadır. K14 Cemevi’nin gençlere aktarım açısından önemli bir işleve sahip olduğunu belirtmiştir. Önemli ölçüde stratejik bellek

taşıyan bellek kolektif aidiyetlik üreterek canlı kalmaktadır. Müziğin bu aktarımında işlevi oldukça fazladır. Bu durum çalışmaya şu şekilde yansımaktadır:

“Biz hep bunun içerisinde büyüdük. Başka bir enstrüman yoktu çocukluğumuzdan bu yana. Hatta şu an çalanlar türküler özgün müzik bizimkiler eskiler duazı imamlar söylerlerdi. Aleviliği deyişleri ağıtları. İnsan ister istemez daha bir aşına oluyor bu tınıya.” (K28, 43 Yaşında, Profesyonel Ressam, Erkek)

“Alevi müzikleri insanı iç dünyasına götürüyor. Büyüdüğümüz ailelerden benimsenen şeyleri içselleştiriyoruz. O ortamda büyüyoruz ve benimsiyoruz. O müziği de duyduğumda yolda yürürken üniversitedeyken deyişi duyduğumda beni ona çekiyor. Çünkü seni o anda ruhunun derinliklerine götürüyor. Köyünü, evini, aileni yani bir şeyleri hatırlıyorsun. O yüzden yakın geliyor. Çünkü sözleri evde konuşulan şeyler ya da inancın diye tanımladığın şeyler oluyor. Önder olarak gördüğün kişilerin ağıtları yani. Semahlar da olsun. Bana göre dini nitelikte değil pek fazla. Sadece güvenli bir alan gibi. Her dinde müzik bir araç olarak kullanılmış. Biz bunu bağlamayla yapmışız.” (K26, 27 Yaşında, İnşaat Mühendisi, Erkek)

“Semah ibadetin parçası hatta özü derler. İbadetin en doruk noktaya ulaştığı yer derler yani. Ben 12 yaşından beri bağlama çalıyorum. Haliyle çok fazla anlam ifade ediyor benim için. Çünkü onlarla büyüdüm. Hepsi sanatın bir parçası gibi geliyor bana. Bir de bağlama Alevilikle özdeşleşmiş bir şey. Ezelden beri böyle. Deyişler olsun semah olsun hep bağlama eşliğinde oluyor. Biraz samimiyeti yakaladığım yer gibi burası. Gönül gönüle muhabbet edebildiğim bir yer.aidiyet hissini yaratması da içimizdeki güzel şeyleri açığa çıkarmasında yatıyor aslında. Diğer yandan bütün enstrümanları seviyorum ama bir bağlama çalındığı zaman daha fazla kulak kabartıyorum.” (K22, 30 Yaşında, Mimar, Erkek)

“Bağlama bir deyiş ezgisi içeriyor. Aşıklar Aleviliğin özünde olduğu için bağlamayı bundan dolayı biz daha çok benimsiyoruz. Deyişlerde küçüklükten beri bize öğretildiği için belki de daha çok benimsiyoruz. Deyişler sözleri çok anlamlı hale geliyor bağlama da o sözlere eşlik ediyor. Belki yan flütle bunu empoze etmiş

olsalardı yan flüt bizim için daha önemli olacaktı belki de. Diğer yandan ” (K19, 34 Yaşında, Banka Çalışanı, Kadın)

“Semah bağlama bizim kültürümüzün parçası. Ben dört farklı yörenin semahını biliyorum. Bunun için de mutluyum. Namaz nasıl bireysel bir durum ama semahta dönerken herkes bir çember oluşturuyor. Birlik var. Güler yüz var. Bağlamadaki sözler eşliğinde çok anlamlı. Aitlik var. Birliktelik ile bir arada kalmak var. Alevi soyundan geliyoruz. İnandığımız yol için. Nasıl ki aile içinde yapılanı benimsiyorsan o semahta öyle bir şey.” (K6, 22 Yaşında, Öğrenci)

Alevi inancının yeniden üretiminde ve gelecek kuşaklara aktarımında işlevi mevcuttur. İbadetlerinin ana parçası sayılan ve kutsal bir anlam yüklenen enstürümanın bellek ve kültürle ilişkisi tartışılmaz. Çünkü temel olarak “Cem”, bağlama ve söz üzerine konumlanmaktadır. İkisi etle tırnak gibidir ve bir hafızanın ve toplumsal belleğin taşındığı önemli araçlardandır. Bağlama ile gerçekleştirilen müzik etkinlikleri kültürel kimliğin korunabilmesi için etkin rol oynar. Hep toplum kültür kaybolmayı ciddi bir tehdit olarak gördüğünden ardından gelen kuşaklara kültür aktarımını kendisi için önemli bir vazife sayar. Müzik, bu aktarımın ve kültürün yaşatılmasının ifade edilmesi bağlamında somutlaşmış pratiğidir. Bağlama ile gerçekleştirilen ritüeller/etkinlikler kültür aktarımının gerçekleşmesinde önemlidir. Yapılan müzikler, semahlar, deyişler eğlence içeriği taşımaktan ziyade inancın ve aidiyetliğin oluştuğu içeriklerdir. K6’nın semah ile bağını aile olan bağla bir tutmaktadır. K19’un bağlamayı çocukluktan öğretilen bir şey olduğunu belirtmesi, K22’nin de deyişlerin aidiyet hissi oluşturduğunu belirtmesi aynı zamanda geleneğin yansıttığı özel simgelerin birer ayırt edici nitelik taşımaktadır. Ayrıca katılımcıların hislerini ve duygularını sonraya aktaran müzik bir köprü niteliğindedir. Ortak kültür etrafında bireyleri bir araya getiren kolektif bilincin yansımalarını sağlamaktadır. Hal böyle olunca bireyin kültürel birikimini, yöresel donanımını ortaya koyarak toplumsal belleğinde önemi oldukça fazladır.

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada İstanbul'da yaşayan Alevi kimliğine sahip bireylerin sanayi toplumunun gelinen noktadaki yansıması durumunda olan hem yeni kapitalizmin hız, belirsizlik, esneklik, risk gibi üretimi doğası hem de sosyal grupların bu dinamikler karşısında ilksel kimliğine sarılarak kendini üretme biçimi noktasında reflekslerine odaklanılması bakımından oldukça önemlidir. Alevi kimliğine odaklanılan bu çalışmada İstanbul'a göç eden ve kente tutunma çabası içinde olan Alevi göçmenlerin kentte nasıl bir tutunma stratejileri izlediği, yeni süreçte kapitalizmin dönüştürücü etkisi karşısında esnekleşme sonucu güvencesizleşme, belirsizlik, risk, giderek aşman toplum yapısının tekensiz bir ortam yaratarak hızla ilksel kimliklere dönüşü nasıl mümkün kıldığını, özellikle piyasa koşulları içerisinde müzik ve mekanın bellek üretimindeki işlevinin kentte sürdürülebilir bir tutunma hem de Alevi kültürünü yeniden üretmedeki işlevi üzerinde durularak sosyolojik perspektif ve kavramlar üzerinden derinlemesine mülakat tekniğini sağladığı verilerle tartışılmıştır.

Aytaç ve İlhan'ın (2008) belirttiği üzere yeni kapitalist sistemin dinamikleri zaman ve mekan bakımından aynı olmasa dahi eski kapitalizmle hedefleri ortaktır ki bu hızla kara ulaşmaktır. Yeni kapitalizmin çalışma yaşamına en önemli etkisi neo-liberal dinamiklerdir. Kendine has üretim biçimleri üzerinden piyasa ekonomisinin önem kazandığı bu dönemde esnek uygulamalar ile karlılık hedefine ulaşmaktadır. Oluşan durum karşısında belirsizliğe, rekabete açık sürekli kendilerini piyasa koşullarına ayarlamak zorunda bırakılan informel metotlara bağlı özyapıyı doğurmaktadır. Rekabetin arttığı dönemlerde kentlerde piyasalaştırma, serbestleştirme ve özelleştirme gibi neo-liberal istihdam modellerine bağlı olarak esnekliğin her türünün uygulanması görülmektedir. Piyasa ekonomisinin önem kazandığı bu dönemde esnek uygulamalar sonucunda güvencesizlik giderek derinleşmektedir. Yeni kapitalizmin bir görünümü olan bu esneklik piyasa koşullarının ihtiyacı halinde teşkilatlanmayı sunmaktadır. Bu teşkilatlanma ayırıcı bir nitelik taşımakta olup piyasa gerekleri doğrultusunda olanlar ayakta kalabilirken dışında kalanlar açısından olumsuz nitelik taşımaktadır.

Özellikle yeni kapitalist sürecin kendini ürettiği nokta Covid-19 Pandemi sürecidir. Katılımcıların pandemi sürecinde işsiz kaldığı ve bu süreçle güvencesizliğin kendini daha da derinleştirdiği görülmüştür. Yeni süreç artık risklerle ve belirsizlikler dolu bir süreçtir. Çalışmada özellikle Covid-19 salgınının yeni kapitalist düzenin yarattığı belirsizlik içerisinde birçok sosyal gerilimi, çatışmayı, gelir eşitsizliğini derinleştirmiştir. Bu dezavantajlar yeni

kapitalizmin ürettiği koşullar olmakla birlikte katılımcılar kendilerini üretecek ve rekabet edecek fırsatları yaratamamaktadır. Nitekim Castells'in (2006) "ağ toplumu" olarak açıkladığı yeni yapıda denetim kaygan bir zeminde hayatta kalmaya çalışmaktadır. Özellikle ağa eklemelenemeyenler bugünkü şartlarda yeterli donanımına sahip olmayanlardır ve ağa eklemelenebilmek adına sürekli strateji halindedir. Çalışma ekseninde ağın dışında kalan ve yeni kapitalist sistemin ezici dinamikleri karşısında Alevi bireyler oldukça dezavantajlı durumda olup kendilerini üretecek ve rekabet edecek fırsatları yaratamamaktadırlar.

Katılımcılar yeni kapitalist düzenin ezici ve yıkıcı etkileri karşısında birçok geçinme stratejileri geliştirmek durumundadırlar. Okulu dondurup iş hayatına girme, tüketime eklemelenebilmek ve kente tutunmak adına birçok ek işin ve formel işin bir arada yürütülmesi, kronik yoksulluk döngüsüne düşmemek ve rekabet edebilmek amacıyla hemşehri derneklerin sunduğu imkanlardan faydalanma sadece birkaçıdır. Özellikle yeni kapitalist sistemin etkileri her oranda yayılmakla birlikte güvencesizliğin getirisi olarak en anlaşılır örneğini Aleviler üzerinden görmek mümkündür. Ucuz emek, düşük ücret, kötü çalışma koşullarına maruz kalmakla birlikte etnik kimliğin vermiş olduğu dezavantaj da çalışmada saptanmıştır. Bu durumun yansımaları özellikle kentlerde katılımcılar üzerinde oldukça etkindir. Çünkü yeni kapitalizmin ürettiği koşullar içinde göçmen bireyler kendilerini üretecek ve rekabet edecek fırsatı yaratamamaktadır. Hal böyle olunca bu gruptaki bireyler oldukça dezavantajlı konumda olup hızla ilksel bağlarına dönüş yapmaktadır. Rekabet edip fırsatları yakalamak ve kronik yoksulluk döngüsüne girmemek adına ilksel bağların (hemşehri) güçlendirilerek yerelliklerin üretildiği bir gerçektir. Bu durum hayatta var olmak adına yeni sürecin olumsuz koşullarıyla baş etme niteliği taşımaktadır.

Hal böyle olunca en yoksul gruba dahil olmamak ve göçmenliğin de vermiş olduğu dezavantajdan dolayı çalışma kapsamında katılımcılar stratejiler üretmektedirler. İlksel kimliklerine sarılarak hemşehri derneklerinin sunduğu imkanlar ile geleneksel kültürü devam ettirmektedirler. Dernek aracılığıyla birçok faaliyette bulunarak yeni kapitalist sistem içerisinde tüketime dahil olmaktadır. Ayrıca Ordu'dan gelip İstanbul'da yaşayan Aleviler ilksel kimliklerine sarılarak güvensiz ve tekinsiz alanda kendi güvenli alanlarını yaratmaktadırlar. Geleneksel ve dayanışmacı bağlarına yalnızlığın devasa kalabalığın içinde hemşehrilik bağlarıyla oluşturulan örgütsel yapılarla çare aramaktadırlar. Dernekleşme bu duruma örnek teşkil etmekle birlikte hemen hemen her ile ait 'yardımlaşma ve dayanışma derneği' adı altında hemşehri birlikleri mevcuttur. Çalışmada hemşehri ve yardımlaşma

derneği ile Cemevi faaliyetleri birlikte yürütülmektedir. “EZEL-DER” (Hemşehri Derneği/ Cemevi) adında bir ayağı memleketlerine diğer ayağı kentte Cem ve dernek etkinliklerinin bir arada yürütüldüğü dernektir.

Lefebvre (2014) göre bir toplum “mekânsal pratiği” ile ona hakim olarak ve ona sahip çıkarak yavaşça üretirken kendi mekanını da yaratmaktadır. Özellikle toplumsal mekan yaşanmış olanla birlikte karmaşık bir hal alıp kültür gelenekler ve sembolizmler içinde oldukça önem taşır. Bu noktada Cemevleri Alevi kültürünün yeniden üretiminin mekanı durumundadır. Dolayısıyla Cemevi gerek kurumsal gerekse grup kimliğinin ortaya konulduğu ritüel alanı olduğu gibi kültürün ve geleneklerin yaşanarak sergilendiği yeniden üretim mekanıdır ve ritüellerinin parçası niteliği taşıyan müzik oldukça önem taşımaktadır.

Özellikle Cemevleri Alevi kültürünün temsil edildiği ve inancın pratiklerinin temsil edildiği bir mekandır. Ayrıca kurumsal olarak dernek adı altında Cem faaliyetleri bir arada yürütülmektedir. Çünkü dernekleşme ile birlikte Cemelere katılım sağlanarak birçok faaliyet gerçekleştirilmektedir. Çünkü kente gelen katılımcılar yeni kapitalist düzenin kente sirayetiyle sığınacak liman arayışını ilksel kimliklerine sığınarak yapmaktadır. Katılımcıların söylemlerinde Cemevi’ni birlik ve beraberliğin sağlandığı alan olarak tasviri, yeni kapitalist sistemin oluşturduğu parçalanma ve esnekliğin çalışma hayatına sirayetiyle Cemevi’nin birleştirici mekânsal özelliğini göstermektedir. Şehirde rekabet edebilmek ve tüketime eklenilebilmek adına strateji mekanı niteliğindedir.

Özellikle Cemevi sayesinde birçok faaliyete katılmasıyla farklı klassmanda hissetmesi tüketememenin vermiş olduğu yeni yoksulluk döngüsünü açığa çıkarmaktadır. Tüketime eklenilebilmek adına Cemevi tüketime eklenilebilme adına stratejiler mekanıdır. Yine katılımcıların genel birleştikleri nokta Cemevi’nin hız ve rekabet toplumunda güvenilir bir alan sunarak tüketime eklenilebilmek adına önemli niteliğinin olmasıdır. Böylelikle Cemevi aynı zamanda mekânsal algı yaratarak adaptasyon sürecini ve kök saldıkları hayata sürekliliği sağlamaktadır. Değişen yaşam koşulları da Cemevi’ne yüklenen anlamları ve algıları şekillendirmektedir. Burada bellek sürekli devrede olmaktadır.

Çalışma kapsamında yine Cemevi’nin gençlere aktarım açısından önemli bir işleve sahip olduğunu belirtmiştir. Önemli ölçüde stratejik bellek taşıyan bellek kolektif aidiyetlik üreterek canlı kalmaktadır. Alevilerin hayatının önemli bir kısmını müzik, bağlama ve kültürel kodları kapsamaktadır. Bağlama ile gerçekleştirilen ritüeller/etkinlikler kültür

aktarımının gerçekleşmesinde 6nemlidir. Yapılan m6zikler, semahlar, deyişler eğlence içeriği taşıtmaktan ziyade inancın ve aidiyetliğin oluştuğu içeriklerdir. Katılımcılar semah ile bağını aile olan bağla bir tutmaktadır. 6zellikle bağlamayı çocuklukta 6ęretilen bir Şey olduğunun belirtilmesi, deyişlerin aidiyet hissi oluşturduğunu belirtmesi aynı zamanda geleneğin yansıttığı 6zel simgelerin birer ayırt edici nitelik taşımaktadır. Ayrıca katılımcıların hislerini ve duygularını sonraya aktaran m6zik bir k6pr6 niteliğindedir. Ortak k6lt6r etrafında bireyleri bir araya getiren kolektif bilincin yansımalarını sağlamaktadır. Hal b6yle olunca bireyin k6lt6rel birikimini, y6resel donanımını ortaya koyarak toplumsal belleğinde 6nemi oldukça fazladır.

7. KAYNAKLAR

- Açıkgöz, R. Yusufoglu, Ş. Ö. (2012). Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri ve Araştırmaları*, 1 (1), 76-117.
- Akdeniz, S. (2013). Alevi Müzik Uyanışının, Birlik ve Farklılık Ekseninde İzmir Yamanlar Cemevi Müzik Pratiklerine Yansıması. *EÜ Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Dergisi*, 3, 129-147.
- Akın, B. (2019). Kültürel Belleğin Kutsal Taşıyıcıları: Alevi Cem Zakirleri. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 94-109.
- Aksakal, E. (2014). Kültürel Kimliğin İnşa Sürecinde Melez Bir Kavram Olarak Alevilik. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 53, 215-232.
- Aktin, S. (2020). Toplumsal Bellek ve Endüstriyel Mekân: Antalya Pamuklu Dokuma Fabrikası Örneği. *Sosyoloji Notları*, 4(2), 2-21.
- Arslan, Ö. A. (2017). Alevi/Bektaşî Kültür Aktarımında Müziğin İşlevi: Gaziantep-Düztepe Cemevi Örnek Olayı. *EÜ Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Dergisi*, 11, 111-123.
- Al, M. (2011). Kentte Bellek Yıkımı ve Kimlik İnşası-Palimpsest: Ankara Atatürk Bulvarı Bağlamında Bir İnceleme. *İdealkent*, 2(4), 22-36.
- Atılgan, A. (2013). Neo-liberal Köle Pazarları. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 85-117.
- Avcioğlu S. S., & Akın, O. (2017). Kolektif Bellek ve Kentsel Mekan Algısı Bağlamında İstanbul Tuzla Köyiçi Koruma Bölgesin’inin Mekansal Değişiminin İrdelenmesi. *İdealkent*, 8(22), 423-450.
- Aydıntan, B. Kördeve, M. (2016). Çalışanların Esnek Çalışma Modeli Çerçevesinde Örgütsel Bağlılık Düzeylerinin Değerlendirilmesi, *Gazi İktisat ve İşletme*, 2 (3), 27-4.
- Aydoğan, D. (2013). Gündelik Yaşam Pratiklerinde Anlamı İnşa Eden Toplumsal Dinamikler, *Sosyoloji Dergisi*, 28, 1-18.

- Aytaç, Ö., & İlhan, S. (2008). Yeni Kapitalizmin Kaotik Evreni: Belirsizlik, Sömürü ve Ahlâki Kriz. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 182-210.
- Balcı A. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Pegem Akademi: Ankara.
- Bal, H. (2006). *Kent Sosyolojisi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Balkız, A. (2007). *Kent Koşullarında Sosyolojik Olgu Olarak Alevilik Yazılar*. İstanbul: Alev Yayınları.
- Baltacı, A. (2018). Habitus: Dini İnanç Habitusunun Oluşumu Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 1-24.
- Baştürk, E. (2013). Bir Kavram İki Düşünce: Foucault'dan Agamben'e Biyopolitikanın Dönüşümü. *Alternatif Politika*, 5(3), 242-265.
- Bauman, Z. (1999). *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*. (Çev. Öktem, Ü.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bauman, Z. (2017). *Kimlik*. (Çev. Hazır, M.) Heretik Yayınları: Ankara.
- Bauman, Z. (1997). *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*. (çev. Türkmen, İ.) Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Bilgin, N. (2013). *Tarih ve Kolektif Bellek*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bingöl, O. (2017). Kent Hayatı ve Kültürü., Talas M. ve Yiğit, E. (Editörler), *Kent Sosyolojisi* içinde (216-229) (Birinci baskı). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Bingöl, U. (2017). Postmodernizm ve Gelenek. *Hikmet-Akademik Edebiyat*, 3, 20-33.
- Boockin, M. (2014). *Kentsiz Kentleşme Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü*. (Çev. Özyalçın, B.) Sümer Yayıncılık: İstanbul.

- Bourdieu, P. Accardo A. Balazs G. Beaud, F. Bonvin, F. Bourdieu, E. Bourgois, P. Broccolichi, P. Champagne, R. Christin, R. Fagumer, J.-P. Garcia, S. Lenoir, R. Matonti, F. Muel-Dreyfus, F. Qeurard, M. Pialoux, M. Pinto, L. Sayad, A. Soulie, B. Urlacher, B. Wacquant, A.-M. Waser (2015). *Dünyanın Sefaleti*. (Çev. Ünsaldı, L. Sümer, A. Mescioğlu, E. H. İlyas, Ö. Tutalar, L. Öztürk, B. Baykal, Z. Akkaya, Ö). Heretik Yayınları: Ankara.
- Bourdieu, P. (2018). *Sosyoloji Meseleleri*. (Çev. Öztürk, F., Uçar, B., Gültekin, M. ve Sümer, A.). Ankara: Heretik Yayınevi .
- Bozkurt, F. (2010). Aleviliğin Yeniden Yapılanma Sürecinde Tolum- Devlet İlişkisi, Olsson, T. Özdalga, E. Raudvere, C. (Editörler), Torun, B. K, Torun, H. (Çeviren), *Alevi Kimliği İçinde*, (113-125). (Üçüncü Basım). İstanbul. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Bozkurt, F. (2010). Aleviliğin Yeniden Yapılanma Sürecinde Tolum- Devlet İlişkisi, Olsson, T. Özdalga, E. Raudvere, C. (Editörler), Torun, B. K, Torun, H. (Çeviren), *Alevi Kimliği İçinde*, (113-125). (Üçüncü Basım). İstanbul. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Buğra, A. (2008) *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*, İletişim Yayıncılık: İstanbul.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür İkinci Cilt Kimliğin Gücü*. (Çev. Kılınç, E.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çavdar, O. (2017). Mekan ve Kollektif Bellek: Sivas Katliamı ve Madımak Otel. *Moment Dergi*, 4(1), 237-257.
- Çelik, H. (2012). Küreselleşme Sürecinde Kimlik Tartışmaları ve Medyanın Rolü: Kosova Örneği. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 2(4), 21-44.
- Çondur, F. Bölükbaş, M. (2016). Türkiye’de İş Gücü Piyasası ve Genç İşsizlik-Büyüme Üzerine Bir İnceleme, *Amme İdaresi*, 47 (2), 77-93.
- Çuhacı, A. (2007). Ulrich Beck’in Risk Toplumu Kuramı, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 14(3), 129-157.
- Cengiz, R. (2011). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Müzik (Tokat Örneği). *Journal of International Social Research*, 4(18), 363-378.

- Chambers, I. (2014). *Göç, Kültür, Kimlik*. (Çev. Türkmen, İ. ve Beşikçi, M.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cumaoğlu, U. (2018). Bir Varoluşsal Kaygı Alanı Olarak Mekân. *Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 1(1), 36-41.
- Dönmez, B. (2011). Bölgesel Müzik Kültürleri İçinde Bulunan Etnik Kimlik Kodları Üzerine Analitik Bir Değerlendirme. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 149-164.
- Duman, M. Z. (2011). Heteredoksi Bir İnanç Olarak Alevilik, *Zeitschrift für die Welt der Türken. Journal of World of Turks*, 3(1), 191-209.
- Duman, M. Z. (2011). Neo-liberal Küreselleşmenin Zaferi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 666-700.
- Ekinci, E. Keleş İ. (2018). Küreselleşme Kentte Baskın Kimlik; Yabancı (Ekonomik Hayatta Bir İnceleme), *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(14), 564-575.
- Erdayı, U. (2012). Beyaz Yakalıların Tanımlanması Üzerine. *ISGUC The of Industrial Relations and Human Resources*, 14(3), 65-88.
- Ertuna, Ö. (2010) Yeni Bir Kapitalizme Doğru. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 45, 6-18.
- Esgin, A. (2013). İmal edilmiş belirsizlikler çağının sosyolojik yönelimi: Ulrich Beck ve Anthony Giddens kaynaklı “risk toplumu” tartışmaları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (3), 683-696.
- Es M. Kule, H. (2005). Türkiye’de Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği, *Sosyal Siyaset Konferansları*, 50, 259-300.
- Geçgin, E. (2019). Kimlik Yönelimleri Açısından Alevi Gençlik. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 1030-1075.
- Giddens, A. (2019) *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları Yorumcu Sosyolojilerin Pozitif Bir Eleştirisi* (Çev. Tatlıcan, Ü. Balkız, B.) Sentez Yayıncılık: Bursa.
- Göktepe, T., & Balkız, I. Ö. (2014). Romanlar ve Sosyo-Ekonomik Yaşam Koşulları: Aydın İli Örneğinde Bir Alan Araştırması. *Sosyoloji Dergisi*, 30, 1-39.

- Göztepe, Ö. (2012). Yeni Dönemin Satırbaşları., Göztepe, Ö. (Editör), *Güvencesizleştirme Süreç, Yanılgı, Olanak* içinde (15-61) (Birinci Baskı). Ankara: NotaBene Yayınları.
- Gürel, A. Balta, Y. (2011). İstanbul'un Göç Olayı ve Etnik Hayat Üzerine. *Marmara Sosyal Araştırmalar*, 1, 1-15.
- Güzdüz, Y. A. (2006). Türkiye'de Yoksullukla Üzerine Bir İnceleme, *Eletronik Sosyal Bilimler*, 5 (15), 34-55.
- Hall, S. (2014). Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik (çev: H. Tuncel). *Mülkiye Dergisi*, 2(18), 133-150.
- Held D., McGrew A. (2014). "Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması" (çev: A. R. Güngen, A.S. Mercan, B. Çelik, C. Boyraz, E. Saritekin, E. Sarıot, E. Sarıtaş, M.C.Çelebi). *Küresel Bir Kültüre Doğru mu?* (der. A. D. Smith). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Held D., McGrew A. (2014). "Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması" (çev: A. R. Güngen, A.S. Mercan, B. Çelik, C. Boyraz, E. Saritekin, E. Sarıot, E. Sarıtaş, M.C.Çelebi). *Küreselleşme* (der. G. Modelski). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Held D., McGrew A. (2014). "Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması" (çev: A. R. Güngen, A.S. Mercan, B. Çelik, C. Boyraz, E. Saritekin, E. Sarıot, E. Sarıtaş, M.C.Çelebi). "Küreselleşmede 'Küresel' Olan Ne?" (der. Scholte, A.J). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Held D., McGrew A. (2014). "Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması" (çev: A. R. Güngen, A.S. Mercan, B. Çelik, C. Boyraz, E. Saritekin, E. Sarıot, E. Sarıtaş, M.C.Çelebi). *Küreselleşme ve Kültürel Kimlik* (der. J. Tomlinson). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Held D., McGrew A. (2014). "Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması" (çev: A. R. Güngen, A.S. Mercan, B. Çelik, C. Boyraz, E. Saritekin, E. Sarıot, E. Sarıtaş, M.C.Çelebi). *Küreselleşmeyi Karşılama* (der. K. Robins). Ankara: Phoenix Yayınevi.

- Held D., McGrew A. (2014). “Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması” (çev: A. R. Güngen, A.S. Mercan, B. Çelik, C. Boyraz, E. Saritekin, E. Sarıot, E. Sarıtaş, M.C.Çelebi). *“İmparatorluk Olarak Küreselleşme”* (der. Hardt, M. Negri, A.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Held D., McGrew A. (2014). “Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması” (çev: A. R. Güngen, A.S. Mercan, B. Çelik, C. Boyraz, E. Saritekin, E. Sarıot, E. Sarıtaş, M.C.Çelebi). *Modernliğin Küreselleşmesi* (der. A. Giddens). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Işıktaş, B., & Tanar, M. (2015). Kimlik Oluşumu Sürecinde Popüler Müziğin Etkisi. *Sosyoloji Konferansları*, 51, 31-49.
- İlhan, S. (2019). Neo-Liberalizm, Esneklik ve Güvencesizlik. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2), 361-368.
- İnsel, A. (2008). Sosyal Sınıflar Tarihe mi Karıştı? *Toplum ve Bilim*, 113, 21-28.
- Kabataş, M. (2017). Boyutsal Açından Müzik. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 10-34.
- Kalay, G. (2014). Neoliberalizm ve Kimlik Siyaseti, 9. *Kara Burun Bilim Kongresi*.
- Karakaş, M. (2006). Yeni Yoksulluk Bağlamında Sosyal Kimlik ve Tüketimde Eşitsizlik. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 1-16.
- Kengürü, A. (2021). Gündelik Hayatın Mekanikleşmesi ve Müphemliği “Almanya Acı Vatan” ve “Kaybedenler Kulübü” Örnekleri, Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, 8, 12-27.
- Kıray, M. (2006). *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*, Bağlam Yayıncılık: İstanbul.
- Köse. (2008). Küreselleşme Çağında Bir Aidiyet Zemini ve Örgütlenme Şekli Olarak Hemşehrilik. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 3(1), 221-232.
- Kurmuş, O. (2010). Türkiye'de Neoliberalizm. *Mülkiye Dergisi*, 34(268), 9-41.

- Kutlu, D. (2012). Türkiye İşgücü Piyasasında Güncel Gelişmeler ve Güvencesizleştirme Örüntüleri., Göztepe Ö. (Editör), *Güvencesizleştirme Süreç, Yanılgı, Olanak İçinde* (61-117) (Birinci Baskı). Ankara: NotaBene Yayınları.
- Layder, D. (2015). *Sosyolojik Araştırma Pratiği Teori ve Sosyal Araştırmanın İlişkilendirilmesi*. (Çev. Ünal, S.) Heretik Yayınları: Ankara.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekanın Üretimi*. (Çev. Ergüden, I.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Mazlum, A. (2017). Kentleşme ve Sorunları., Talas M. ve Yiğit E. (Editörler), *Kent Sosyoloji içinde* (263-285) (Birinci Baskı). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Melikoff, I. (1993). *Uyur İdik Uyardılar Alevilik- Bektaşilik Araştırmaları*. (Çev. Alptekin, T.). Cemyaymevi: İstanbul.
- Merrifield, A. (2012). *Metromarksizm Şehrin Marksist Bir Hikayesi*. (Çev. Ünver, N.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Murtezaoğlu, S. (2012). Kültürel Belleğin Ritüel Yoluyla Kuruluşu. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 5(9), 344-350.
- Neyzi, L. (2015). “Ben kimim?” *Türkiye’de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Okan, N. (2018). *Canların Cinsiyeti Alevilik ve Kadın* (Birinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oğuz, Ş. (2012). Sınıf Mücadelesinde Özne Sorunu: Proleterya mı?, Prekarya mı?., Göztepe Ö. (Editör), *Güvencesizleştirme Süreç, Yanılgı, Olanak içinde* (227-229) (Birinci Baskı). Ankara: NotaBene Yayınları.
- Oktik, N. (1996). Köyün *Çekiciliği-Kentin İticiliği*, 2. Sosyoloji Kongresi, Mersin.
- Ökten, Ş. Çeken, H. & Ateşoğlu, L. (2008). Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Küreselleşme ve Yoksulluk. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(2), 79-95.
- Özak, Ö.N. Gökmen, P.G. (2009). Bellek ve Mekan İlişkisi Üzerine Bir Model Önerisi, *İTÜ Dergisi*, 8(2), 145-155.

- Özçelik, P. K. (2013). Neoliberal Küreselleşme Süreci ve Yoksulluk. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2), 417-431.
- Özdemir, E. (2020). Aşıklık Geleneği, Aşık Müziği ve Alevilik. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 3(4),194-215.
- Özsever, A. (2012). Güvencesizliğe Karşı Birleşik Mücadele., Göztepe Ö. (Editör), *Güvencesizleştirme Süreç, Yanılgı, Olanak içinde (273-287)* (Birinci Baskı). Ankara: NotaBene Yayınları.
- Park, E. R. (2016). İnsan Göçü ve Marjinal İnsan, L. (Derleyen), *Yabancı Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekililik İçinde*, (69-83) (Birinci Basım). Ankara. Heretik Yayınları.
- Polat, F., & Basmacı, M. (2018). Neoliberalizm Heyulası: Keynesyenizme Saldırı Mı? Sermayenin Zorunlu İstikameti Mi? *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3(2), 79-128.
- Raudvere, C. (2010). Kentin Bugünü ile Geleceğine Bakış ve Dini Cemaatler, Olsson, T. Özdalga, E. Raudvere, C. (Editörler), Torun, B. K, Torun, H. (Çeviren), *Alevi Kimliği İçinde*, (261-282). (Üçüncü Basım). İstanbul. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Sağır, A., & Öztürk, B. (2015). Sosyolojik bağlamda müzik ve kimlik: Karabük Üniversitesi Örneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 121-154.
- Şahbaz, A. Yanar, R. (2013). Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşmenin Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği Üzerine Etkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(3), 55-75.
- Savul, G. (2012). Standart Dışının Standartlaşması: Güvencesiz İstihdam., Göztepe, Ö. (Editör), *Güvencesizleştirme Süreç, Yanılgı, Olanak içinde (117-143)* (Birinci Baskı). Ankara: NotaBene Yayınları.
- Sennet, R. (2008). *Karakter Aşınması*, (çev. Yıldırım, B.) Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Sennet, R. (2017). *Yeni Kapitalizm Kültürü*. (Çev. Onocak, A.) Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

- Shankland, D. (2010). Antropoloji ve Etnisite: Yeni Alevi Hareketinde Etnografyanın Yeri, Olsson, T. Özdalga, E. Raudvere, C. (Editörler), Torun, B. K, Torun, H. (Çeviren), *Alevi Kimliği İçinde*, (21-34), (Üçüncü Basım). İstanbul. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Sığın, A. (2021). Ulrich Beck ve Anthony Giddens'ın Risk Toplumu Kavramsallaştırması Işığında Sosyal Medya ve Bilginin Güvenliği ve Gizliliği İlkesi, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(13), 415-432.
- Simmel, G. (2005). Metropol ve Zihinsel Yaşam (Çev. Aydoğan, A.) *Şehir ve Cemiyet İçinde* (İkinci Baskı) İstanbul: İz yayıncılık.
- Slattery, M. (2012). Damga (Çev. Balkız, Ö. Demiriz, G. Harlak, H. Özdemir, C. Özkan, Ş. Tatlıcan, Ü.) *Sosyolojide Temel Fikirler İçinde* (188-195) (Beşinci baskı) Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Slattery, M. (2012). Gemeinschaft/Gesellschaft (Çev. Balkız, Ö. Demiriz, G. Harlak, H. Özdemir, C. Özkan, Ş. Tatlıcan, Ü.) *Sosyolojide Temel Fikirler içinde* (58-64) (Beşinci baskı) Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Slattery, M. (2012). Risk Toplumu (Çev. Balkız, Ö. Demiriz, G. Harlak, H. Özdemir, C. Özkan, Ş. Tatlıcan, Ü.) *Sosyolojide Temel Fikirler içinde* (454-461) (Beşinci baskı) Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Slattery, M. (2012). Yakınlaşma Tezi (Çev. Balkız, Ö. Demiriz, G. Harlak, H. Özdemir, C. Özkan, Ş. Tatlıcan, Ü.) *Sosyolojide Temel Fikirler içinde* (362-368) (Beşinci baskı) Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Solak, G. S. (2017). Mekan-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(6), 13-37.
- Standing, G. (2017) *Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf* (Dördüncü basım) Ankara: İletişim Yayıncılık.
- Stonequist, V. E. (2016). Marjinal İnsan Meselesi, L. (Derleyen), *Yabancı Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik İçinde*, (83-97) (Birinci Basım). Ankara. Heretik Yayınları.

- Suavi, A. (2015). Sunuş: Bir Etno-Dinsel Kimlik Olarak Alevilik, Çakmak, Y. Gürtaş, İ. (Derleyenler), *Kızılbaşlık, Alevilik, Bektaşılık Tarih- Kimlik- İnanç Ritüel* İçinde, (11-33) (Birinci Basım). İstanbul. İletişim Yayıncılık.
- Subaşı, N. (2009). Alevilik Üzerine Söyleşi, *Söyleşi Yapan: Dini Araştırmalar*, 12(33), 129-140.
- Şenses F. (2016). “Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma Seçme Yazılar” (yayına hazırlayan ve derleyen: F. Şenses) *Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı, Engel mi?* İstanbul: İletişim Yayınları.
- Turan, M. (2009). Alevi ve Bektaşi Kültüründe Aşıklar ve Nefesler, *Geçmişten Günümüze Alevi/Bektaşi Kültürü Dergisi*, 430-443.
- Uyanık, Y. (2008). Neoliberal Küreselleşme Sürecinde İşgücü Piyasaları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 209-224.
- Yıldırım, E. (2012b). Cemevleri ve Cemevlerinin Dini ve Toplumsal Fonksiyonlar. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(12), 157-176.
- Yıldırım, R. (2012a). Geleneksel Alevilikten Modern Aleviliğe: Tarihsel Bir Dönüşümün Ana Eksenleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, 62, 135-162.
- Yılmaz, A. (2004). *İkinci Küreselleşme Dalgası: Kavram, Süreç ve Sorunlar*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Yiğit, E. (2017). EmegİN Mekan’da Yer Seçimi Olarak Göç Hakkında Tekeli Üzerinden Bir Değerlendirme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), 301-313.
- Yiğit, E. Demiriz, G. (2013). Paraya Takla Attırmak: Türkiye’de Kırın Piyasalaşan Yapısı ve Yoksulluk Halleri, *VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi*.
- Yurttaş, S. (2019). Toplumsal Kimlik Okuryazarlığı. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 825-842.
- Zafer, C. (2021). Müzik Sosyolojisi Üzerine. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 14-33.